

Is dat goed Nederlands?

Charivarius

ingeleid door Wim Daniëls

bron

Charivarius, *Is dat goed Nederlands?* Sdu Uitgevers, Den Haag 1998

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/char003isda01_01/colofon.htm

© 2007 dbnl / Wim Daniëls, erven Charivarius

‘Een groot man is Charivarius nooit geweest. Op geen enkel gebied heeft hij belangrijke ontdekkingen gedaan of nieuwe denkbeelden verkondigd. Maar wát hij gedaan heeft, als Charivarius of onder zijn officiële naam dr. G. Nolst Trenité: les geven, leerboekjes samenstellen, werken voor het dilettantentoneel als regisseur en schrijver, klassieken vertalen, de gebeurtenissen van de dag en het menselijk leven berijmen, strijden voor de zuiverheid van de Nederlandse taal - dat heeft hij even oorspronkelijk als geestig gedaan, zoo, dat duizenden en duizenden er door gepakt werden, er van genoten en er nut van hadden.’

Yge Foppema in 1946 bij de dood van Charivarius

Inleiding

Zoals in ‘chapeau’ zo moet de ‘ch’ van Charivarius worden uitgesproken, althans zo deed Gerard Nolst Trenité het zelf volgens de mensen die hem gekend hebben.

Sjarivarius dus, dat in familiekring ook wel verkort werd tot Sjar: oom Char.

Het pseudoniem Charivarius koos Gerard Nolst Trenité toen hij in 1909 - hij was toen 39 - startte met een taalrubriek in het weekblad *De Amsterdammer*, vanaf 1925 *De Groene Amsterdammer* geheten. De rubriek zelf noemde hij aanvankelijk Charivari, later Charivaria.

Zeker is het niet, maar waarschijnlijk ontleende Nolst Trenité zijn rubrieksnaam en pseudoniem aan de titel van het satirische Engelse tijdschrift *Punch, or the London Charivari*. De betekenis van dit ‘Charivari’ is ‘grappige kritiek’ of ‘afkeurend geluid’.

Het gezag van Charivarius

Charivarius signaleerde in zijn taalrubriek vooral taal- en denkfouten die hij in kranten en tijdschriften tegenkwam, en hij sprak er - vaak uitsluitend door spottende kopjes te gebruiken - zijn oordeel over uit¹.

Onze classici

‘mutatio mutandro’

Op de glibberige paden der beeldspraak

‘In Drente en Groningen heeft de fabrieksaardappel zijn intocht gedaan.’

Onvriendelijke verzoeken

‘200ste en op veelvuldig verzoek beslist laatste voorstelling van Rubber.’

Paindeluxe-brood

‘Deze fout herhalen we nog altijd opnieuw.’

Taalverrijking

‘De geringiteit van de schade.’

Gaat dat zien! Gaat dat zien!

‘Hij meende dat hier dezelfde regeling zou toegepast kunnen worden als aan de ambachtsschool, waar een groot aantal leerlingen zonder hoofd zijn.’

Door zijn taalrubriek verkreeg Nolst Trenité als Charivarius grote bekendheid. En in vrij brede kring werd hij ook als een taalautoriteit gezien. Zijn rubriek werd bijvoorbeeld op scholen bij de lessen Nederlands besproken. En veel schrijvers, vooral journalisten, hadden in die tijd het gevoel dat hij over hun schouders meekeek als ze hun teksten schreven, zoals blijkt uit de volgende citaten:

‘Meer en meer komt de wereld - Charivarius vergeve ons - in het teken der coöperatie in ruimeren zin te staan (...).’ (*Vrijzinnig Democraat*)

‘Zelfs Charivarius zal het ons vergeven, wanneer we zeggen dat de afgelopen week in het teken stond van den voetbalwedstrijd Holland-Uruguay.’ (*De Haagsche Post*)

‘Van Herbin hangen hier vele werken uit allerlei perioden van zijn kunstenaarsbestaan: vanaf (verontschuldigen aan Charivarius) de tijd toen hij nog onder invloed stond van Claude Monet.’ (*Utrechts Provinciaals en Stedelijk Dagblad*)

‘Daar kun je van op aan. Drie voorzetsels achter elkaar. Ik hoor Charivarius brieschen (...).’ (NRC)

Max Nord schreef in *Het Parool* van 2 maart 1965 dat hij vlak voor de oorlog een hoofdredacteur in Den Haag kende die elke morgen over de redactiezalen rondging met de krant van de vorige avond, waarop met rode strepen stond aangegeven welke zonden tegen de taal waren begaan en onder welke afdeling van de rubriek Charivaria in *De*

Groene Amsterdammer die thuishoorden. ‘Die Haagse hoofdredacteur’, aldus Nord, ‘was een goedmoedig en liberaal man, van wie ik begreep dat hij maar één grote angst kende in zijn leven: dat zijn eerbiedwaardige dagblad door Charivarius bespot en bestraft zou worden.’

Charivarius scheen in de journalistieke vrees voor zijn foutenverzameling wel een zeker genoeg te scheppen. Tegen journalisten die hij persoonlijk kende en die volgens hem in de voorbije week in de fout waren gegaan, zei hij soms op quasi ernstige toon: ‘Je staat er in vrijdag.’

De invloed van Charivarius blijkt ook uit een anekdote die Han G. Hoekstra in oktober 1946 in *Vrij Nederland* opdiste bij de dood van Charivarius: ‘Charivarius was de man die niet van aardbeien met slagroom hield. Niet omdat hij deze lekkernij zelve verafschuwde, maar omdat hij het plompe germanisme verafschuwde, dat de uitdrukking bevatte. Hij beval ons om te spreken van aardbeien met geklopte room. Wij hebben dat eens gedaan. In Het Gouden Hoofd op de Groenmarkt in Den Haag hebben wij zo argeloos mogelijk aardbeien met geklopte room besteld. De bediende keek ons eerst onderzoekend aan, daarna verhelderde een glimlach zijn gezicht. Hij kwam terug met het bestelde, plaatste het op ons tafeltje en zeide minzaam: “Een fijne portie aardbeie met slagroom voor menèèr!” Hij ging, met het denkbeeld het geheugen van den bezoeker ietwat te hebben opgefrist. Op dat ogenblik verrieden wij Charivarius. Wij zwegen lafhartig.’²

Kritiek op Charivarius

Er waren ook mensen die Charivarius minder serieus namen of kritiek op hem hadden. Sommigen hadden vooral moeite met het voorschrijvende karakter van zijn opmerkingen. Tegenwoordig krijgen taalkundigen die stellen wat goed en fout is het etiket ‘traditioneel’ of ‘prescriptief’ opgeplakt, waarmee men hen wil onderscheiden van de moderne of descriptieve taalcritici, die vooral oog hebben voor

de begrijpelijkheid van teksten en meer béschrijvend dan vóórschrijvend te werk gaan. Moderne taalcritici maken zich bijvoorbeeld niet druk om de woordkeuze ‘vanaf’ als die woordkeuze de begrijpelijkheid van een tekst niet belemmert.

Overigens bestond het onderscheid ‘prescriptief’ en ‘descriptief’ - zij het niet in deze terminologie - al ten tijde van Charivarius. Zo schreef de neerlandicus Yge Foppema op 19 oktober 1946 in *De Groene Amsterdammer* dat hijzelf ‘vroeger’ tijdens zijn opleiding tot onderwijzer te maken kreeg met leraren die Charivarius een overdreven taalzuiveraar vonden. ‘Men moest niet al te veel de taal willen voorschrijven hoe ze had te zijn, maar meer opmerken hoe ze was’, zo lichtte Foppema de mening van zijn vroegere leraren toe.

Behalve om zijn normatieve standpunt was er ook om een andere reden kritiek op Charivarius. De taalpater Gerlach Royen schreef in 1941 in het tijdschrift *Taal en Leven* dat Charivarius een scherp waarnemer was, maar dat hij er blijkbaar nooit toe was gekomen wat aandacht te schenken aan taalwetenschap. Royen - die Charivarius ook eens ‘een besmettelijke ziekte’ noemde - lichtte zijn opvatting vervolgens toe met een uiteenzetting over verkleinwoorden. Hij haalde onder andere het spellinghoofdstuk uit de eerste druk van *Is dat goed Nederlands?* aan, waarin Charivarius schrijft dat ‘laatje’ dikwijls ten onrechte men een ‘d’ wordt geschreven ‘doordat men denkt aan lade, snede en zode’.

Volgens Gerlach Royen was ‘laadje’ wel degelijk een acceptabele verkleinvorm. Hijzelf hanteerde - zoals hij het noemde - een uitstekende tweelingspelling: ‘laadje’ was in zijn ogen de verkleinvorm van ‘lade’ en ‘laatje’ hoorde bij ‘la’.

Gerlach Royens mening over het a-wetenschappelijk gehalte van Charivarius wordt - zonder verdere bewijsvoering - gedeeld door taalwetenschapper Joop van der Horst, die in het *Biografisch Woordenboek van Nederland* (1994, deel IV) het volgende schrijft: ‘Charivarius’ gezag was niet gebaseerd op een grote kennis van zaken. Hij was namelijk gespeend van iedere wetenschappelijke belangstelling. Sterker nog: uit niets blijkt dat hij ook maar van de elementaire beginselen van de taalkunde op de hoogte was. De norm die Nolst Trenité

aanlegde, was die van een op de spits gedreven soort logica en voor het overige die van het taalgebruik van zijn eigen deftige milieu. Erg zeker voelde hij zich niet: zijn boeken op taalkundig gebied legde hij bijvoorbeeld, alvorens ze te publiceren, eerst voor aan een leraar Nederlands. Naar buiten toe was van die onzekerheid overigens weinig te merken.’

Dat Charivarius gespeend was van iedere wetenschappelijke belangstelling is beslist te sterk uitgedrukt. Wel was hij meer iemand van de vrolijke en sterk op de praktijk gerichte wetenschap. Hij bestudeerde bijvoorbeeld het werk van de filosoof Schopenhauer om datgene wat hem daarin aansprak vrijmoedig en op rijm in het Nederlands te vertalen. En de vakliteratuur die hij voor de Engelse taal bestudeerde, verleidde hem niet tot het schrijven van een wetenschappelijke verhandeling over het Engels, maar tot het maken van oefenboekjes voor het leren van die taal.

Hij zou zeker ook zelf onmiddellijk hebben toegegeven dat hij geen diep doorwrochte artikelen en boeken schreef. Hij dacht over zijn taalkundig werk waarschijnlijk niet anders dan over zijn gedichten. En daarover was hij zeer relativerend, zoals blijkt uit een brief van 21 juni 1924 die hij schreef aan W. Moell, gemeentearchivaris in Den Haag: ‘Ik heb indertijd wel een verzoek ontvangen om wat (gedichten of dichtbundels, WD) af te staan maar ik ben altijd een beetje bang me belachelijk te maken met mijn dunne boekjes te midden van al die deftige letterkundigen (...)’

Dat Charivarius zoals Van der Horst opmerkt, naar buiten toe van zijn onzekerheid weinig liet merken, is evenmin helemaal waar. Zo zei hij in een interview met het *Algemeen Handelsblad* (19-7-1940) dat hij ‘heel langzaam schreef en met veel moeite’, en daarmee doelde hij zeker niet op een trage motoriek.

Het wetenschappelijke gehalte van Charivarius' werk stond ook centraal in een merkwaardig soort recensie die in december 1940 in het maandblad *Onze Taal* opgenomen werd. De aanleiding was Charivarius' boekje *Is dat goed Nederlands?*, dat de maand ervoor

verschenen was: ‘Het boekje van Charivarius is er. - Het boekje van wie? - Van Charivarius. Van Nolst Trenité. - O...èn? - En? Wat en...? Moet je koopen, het kost een gulden. - Och, ik ben niet zoo erg Charivariusachtig; dat is te zeggen, niet zoo erg op zijn werk. Ik heb niets tegen den man; ik ken hem persoonlijk... o ja, dat mag ik niet zeggen hè? - Zeker, dat mag best. Ik ken hem niet alleen uit zijn geschriften, ik ken hem ook persoonlijk. - Goed; nou, het is een charmante vent, ik kan niet anders zeggen; maar zijn werk... - Ja? zeg het maar; wat is er met zijn werk? Verkeerd? - Verkeerd zal ik niet zeggen, maar het is dilettantenwerk; niet wetenschappelijk zie-je? - O juist; niet wetenschappelijk. Dus jij houdt het meer met wetenschappelijke werken? - Nee, dat nu niet zoo zeer; daar heb ik zoo geen tijd toe; en bovendien, die zijn mij wat te zwaar. Te zwaar om te verwerken en te zwaar om in mijn zak te steken. Ik lees namelijk alleen in den trein, zie-je. Thuis kom je daar zoo niet toe. - Precies. Te zwaar. Maar Charivarius deugt ook niet. Te licht hè? Weet-je wat jij nu eens moest doen? Koop jij nu dat boekje en dat lees je dan in den trein. En dan neem je een potlood en telkens als de man je nu wat al te onwetenschappelijk wordt, dan zet je er een kruisje bij. Een dun kruisje. En als je er doorheen bent, dan begin je weer eens opnieuw; en dan nog maar eens. En dan neem je een vlakelastiekje en overal waar je vindt dat je eigenlijk verkeerd een kruisje hebt gezet, daar vlak je het uit. Net zoo lang tot er geen kruisje meer staat dat er niet in hoort. Ik denk dat er niet zoo heel veel zullen blijven staan.’

Charivarius' vasthoudendheid

De lof en de waardering van het grote publiek die Charivarius ten deel vielen, zorgden ervoor dat hij zijn taalcolumn in *De Groene Amsterdammer* meer dan dertig jaar bleef schrijven. Het was in oktober 1940 dat er een einde aan kwam toen *De Groene Amsterdammer* vanwege de oorlog ophield te verschijnen. Charivarius zette zijn rubriek nog wel even in het *Algemeen Handelsblad* voort, maar het

XIII

enthousiasme was blijkbaar weg en na een jaar was de rubriek definitief ter ziele.

Een paar maanden voordat *De Groene Amsterdammer* tijdelijk van het podium verdween, werd Charivarius' 70e verjaardag door het blad nog opgeluisterd met een nummer dat speciaal aan hem gewijd was. Dat was het nummer van 20 juli 1940. 'Hoe is het mogelijk', schreef Anton van Duinkerken in zijn lange bijdrage daarin, 'dat iemand zeventig jaar wordt met het ongewroken aanwijzen van allerhande stijlfouten in onze Nederlandse dagbladen, terwijl de wereld, die ons om zoo te zeggen omringt, de geweldigste veranderingen ondergaat?'

Het was geen al te serieus bedoelde vraag van Van Duinkerken. En het was een vraag die waarschijnlijk met Charivarius' instemming deels ook wel afgedaan zou kunnen worden met het aanhalen van een anekdote over de Oostenrijkse schrijver en journalist Karl Kraus, die eens in zijn werkkamer zat te werken toen er een vriend binnenstormde die riep: 'Heb je 't gehoord, de Japanners hebben Sjanghai gebombardeerd!' Kraus toonde zich niet erg onder de indruk van de mededeling, waarop de vriend zei: 'Je schijnt de juiste plaatsing van een komma belangrijker te vinden dan dat Sjanghai gebombardeerd is.' De reactie van Kraus was: 'Als alle komma's op hun plaats zouden staan, zou Sjanghai niet gebombardeerd zijn.'

Voor de vasthoudendheid van Charivarius waarop hij in zijn vraag doelt, gaf Van Duinkerken echter ook zelf een verklaring in zijn artikel. Het komt omdat er zo weinig verandert, schreef hij. De domheid is eindeloos maar Charivarius blijft er toch tegen strijden omdat hij eigenlijk geen 70 wordt maar voor de zevende keer een jongetje van 10, die zich er heerlijk over verbaast dat de mensen alles zo verkeerd doen. Van Duinkerken voegde daar nog spottend aan toe: 'Wij beloven hem dan ook namens allen die de pen hanteeren, dat wij zullen voortgaan met het schrijven van afschuwelijke narigheden. Niemand van ons zal hem teleurstellen met de bittere ervaring, dat er geen fouten meer gemaakt worden. Hij zal zijn plezier aan ons blijven beleven en wij verzekeren hem van harte, dat wij

kennis zullen blijven nemen van zijn opgeruimde verontwaardiging, even vol bewondering en even onverbeterlijk als wij ten zijnen opzichte jaar in jaar uit geweest zijn.’

In de *Oprechte Haarlemsche Courant* had een journalist de vasthoudendheid van Charivarius al veel eerder (op 15-8-1924) in andere bewoordingen verklaard: ‘Laat men niet denken, dat Charivarius maar iedere week voor zijn genoeg al die uitknipseltjes zit te verzamelen, alleen om het plezier een journalist op de vingers te tikken. Nee, er is daarvoor een veel diepere grond, het is zijn waarachtige verlangen om, door maar steeds op hetzelfde aanbeeld te hameren, tenslotte ook resultaten te bereiken: dat men er eens mee op zal houden.’

Charivarius' leven en loopbaan

De indruk die Van Duinkerken in zijn feestartikel in *De Groene Amsterdammer* van Charivarius wekte als zou het een man zijn geweest die zijn dagen enkel sleet met het op taalfouten van anderen letten en daar dan artikelen over schrijven, is niet correct. Charivarius had juist een nogal brede belangstelling. Zo was hij een groot liefhebber van toneel, dat hij ook zelf schreef en regisseerde en ook nog eens stimuleerde in zijn hoedanigheid van oprichter (in 1912) en bestuurslid van de Haarlemsche Tooneel Club. Verder was hij bestuurslid van een tennisclub en een coöperatieve keuken, een enthousiast biljarter, vertaler van klassieke werken, schrijver van schoolboeken en ook een bevlogen dichter. Daarnaast mocht Charivarius - hij was vrijgezel - graag op bezoek gaan bij vrienden en kennissen, zoals bij de schrijver Lodewijk van Deyssel. De letterkundige P.H. Ritter schrijft in zijn boek *Ontmoetingen met schrijvers*, dat Charivarius en Van Deyssel een omgang in grote stijl hadden. Zij waren in Haarlem bijna burens van elkaar. ‘Maar dat nam niet weg, dat als zij elkaar bezochten, een auto werd afgehuurd, waarin zij zich van de ene woning naar de andere begaven. Zij lieten zich dan bij elkaar plechtig aandienen.’³

Dat Charivarius meer dan dertig jaar lang de vasthoudendheid had om een taalrubriek te schrijven, is wel verbazingwekkend als de aanloop naar die lange periode bekeken wordt. Vooral zijn studieperiode laat nog weinig standvastigheid zien.

Hij studeerde aanvankelijk klassieke talen in Utrecht, de stad waar hij in 1870 ook geboren was. Tijdens zijn eerste studiejaar stierven zijn ouders. De studie klassieke talen bevredigde hem niet en de jonge Gerard stapte over op een rechtenstudie. Hij behaalde daarvoor zijn kandidaatsexamen en koos als voortzetting een studie staatswetenschappen. Maar ook die brak hij af. Blijkbaar ontbrak hem een duidelijk toekomstperspectief of mogelijk was hij nog te onrustig voor het voltooien van een studie.

Hij wilde vervolgens weg uit Nederland en vertrok naar San Francisco, waar hij privé-docent werd van de kinderen van een Nederlandse familie. Zo'n twee jaar hield hij die baan vol. Daarna reisde hij via Japan naar Nederlands-Indië, waar hij een tijdje Engels en Frans gaf aan het gymnasium Koning Willem III in Batavia. In 1896 keerde hij weer terug in Nederland.

Vanaf dat moment had hij wél voldoende rust om zich in iets vast te bijten. Hij pakte zijn studie staatswetenschappen weer op, studeerde af, koppelde er een promotieonderzoek aan vast en was daarmee in 1901 klaar, terwijl hij in de tussentijd ook nog een onderwijsakte Engels haalde.

Hij koos in 1901 voor een baan in het onderwijs, wat in die tijd vanzelfsprekend was na zo'n studie. Het waren de twee gemeentelijke hbs'en in Haarlem waar hij als leraar terecht kwam. Voor de rest van zijn leven zou hij ook in Haarlem blijven wonen, zelfs op hetzelfde adres: de Gedempte Oudegracht, waar hij op nummer 31 een huurhuis bewoonde.

Het lesgeven hield hij vol tot 1918. Een schildklierziekte noopte hem toen het onderwijs vaarwel te zeggen, al is het de vraag of hij dat gezien zijn schrijvende nevenactiviteiten bezwaarlijk vond. In de jaren twintig werkte hij nog een tijdlang op de redactie van *De Groene Amsterdammer*, maar verder had hij geen echte baantjes meer en leefde hij - op bescheiden voet - van de pen.

De publicaties

De schrijverscarrière van Gerard Nolst Trenité begon enkele jaren na het begin van zijn onderwijsloopbaan met de publicatie van leerboekjes voor de vreemde talen, vooral voor het Engels. Zo verscheen in 1906 het boekje *The Nutshell; shortest English Grammar* en in 1909 *Drop your foreign accent*. Nolst Trenité schreef in *The Nutshell* dat er in Nederland lang niet genoeg aan ‘tong- en lippengymnastiek’ werd gedaan. ‘Het gevolg is dat men het Engelsch, ook bij vrij groote kennis der taal, dikwijls zéér slecht uitspreekt.’

Verschillende van zijn schoolboekjes - hij schreef er ook voor de Duitse, Franse en Italiaanse taal, al waren dat enkel woordenlijsten - hebben het lang uitgehouden. *Drop your foreign accent*, met daarin het fameus geworden uitspraakgedicht ‘De Chaos’, kreeg zelfs in 1971 nog een herdruk, zij het van een bewerkte editie.⁴

Ook op het vakgebied waarop hij was gepromoveerd, staatswetenschappen, vestigde Nolst Trenité zijn naam. Dat was met het boek *De grondwet met korte aantekeningen*, dat in 1912 verscheen en waarvan in 1939 nog een herziene druk werd uitgebracht.

Zijn eerste boekje voor het grote publiek - onder het pseudoniem Charivarius - kwam in 1913 uit: de bundel *Charivari*, waarin een ruime selectie van de door hem verzamelde taalfouten uit kranten stond en een aantal gedichten die hij had geschreven. Nadien, in 1915 en 1916, verschenen de taalfoutencollecties nog in twee aparte bundels onder een iets gewijzigde titel: *Charivaria*.

In dezelfde periode publiceerde Charivarius ook vier bundels met daarin uitsluitend gedichten. Hij noemde die gedichten Ruize-Rijmen, een benaming waarin ‘ruize’ een door hem verfoeide uitspraak van ‘reuze’ was. Net als zijn taalfoutenverzamelingen waren ook de Ruize-Rijmen allemaal al in *De Amsterdammer* verschenen.

Over de uitgave van de tweede bundel *Ruize-Rijmen* kreeg Charivarius een ernstig conflict met zijn toenmalige uitgever. Dat conflict werd op de spits gedreven door een brief die Charivarius op 26 februari 1916 aan de uitgever schreef⁵:

‘Den Heer L. Simons, Amsterdam.

Mag ik u verzoeken de slordigheid te doen verbeteren in de mededeeling over de Ruize-rymen. “Voorradig” (hm!) zyn niet R-R, “2de druk, geheel nieuw uitgegeven en herzien”, maar 2de Bundel.

De 2de druk, geheel nieuw uitgegeven en herzien, laat zich tot myn voortdurende ergernis nu al een half jaar wachten. In 8 maanden was de 1ste druk van 2000 ex. uitverkocht. Tegen myn zin, op uitdrukkelijk verzoek van Mr. Wiessing, weigerde ik de oorspronkelyke uitgevers een tweede druk. Had ik hen aan 't werk gelaten, dan was die 2de druk nu al een half jaar uit. Ik heb verder al herhaaldelyk op het drukken van de rest der Charivaria, die ik ook al in September persklaar zond, aangedrongen. De twee deeltjes behooren onafscheidelyk bij elkaar. Ik splitste alleen om handiger boekjes te krygen, maar gaf u daarby volstrekt niet de vryheid, de laatste zoo lang uit te stellen als u zou goeddunken. Het is een geheel, en by uw belofte uit te geven, had u zich zedelyk verbonden, de beide afdeelingen, die u tegelyk ontving, met het verzoek ze tegelyk uit te geven, te gelyk te doen verschynen. Ik zal nu weldra in staat zyn een 3de bundel te maken, maar ik kan u verklaren, dat er tegen op zie!

Ik verzoek u nu in het volgend nummer van de Amsterdammer te doen plaats en mededeeling, dat de tweede druk van de 1ste bundel Ruize-rymen nog niet verschenen is, maar ter perse; dat verschenen is de 2de Bundel. Dat voorts ter perse is een 3de bundel Charivaria, den inhoud waarvan men in de voorrede van den 2den bundel kan lezen.’

De brief die geen aanhef met ‘Geachte’ kent en ook geen afsluitgroet bevat, viel bij de heer Simons niet in goede aarde. Simons zond de brief door aan een van zijn medewerkers en zette er het volgende commentaar bij: ‘Amice, Ik wensch met dezen heer niets meer te doen te hebben. Wil jij svp de boekjes maar bij een ander laten drukken.’

De bundels met Ruize-Rijmen bevatten gedichten over actuele, veelal politieke kwesties, maar ook gedichten over taaleigenaardigheden en

XVIII

feestelijke gebeurtenissen. Een van de Ruize-Rijmen - opgenomen in de derde bundel (1916) - heet St. Nicolaasklacht en begint als volgt:

O, Sinterklaas, verschriklijk feest! o jaarlijksche bezoeking!
U treffe in dit klaaglied mijn verwensching en vervloeking!
O avond van geheimpjes, van surprises en cadeaux,
Van pakjes van de post en mandjes van v. Gend & Loos?
Die 'k eerst een half uur stil laat staan, dan open met een zucht,
Omdat 'k, geleerd door droeve ondervinding, d'inhoud ducht;
Het angstzweet breekt me uit en ik sta op 't punt om te bezwijken,
Als 't voorwerp nakend voor mij ligt, en 'k durf haast niet te kijken:
Een kussen, dat 'k niet noodig heb, een inktpot, of zoo iets,
Och kom, ik heb een vulpen, en zoo'n ding dat dient tot niets!
Een nare dure vaas - o jee, die moet j' 'een plaatsje geven!
En wat het leelijkste is, dat blijft gewoonlijk 't langste leven;

Zijn gedichten werden indertijd over het algemeen zeer positief onthaald:

‘Alleraangenaamste lectuur.’

‘Een kostelijke verzameling humor.’

‘Het cynisme, de lichte spot van Charivarius zijn levens-echt; dáárom juist verheft hij zich boven de gewone politieke tijddichtschrijvers.’

‘Smakelijke, pittige lectuur.’

‘In hun lossen trant zijn Charivarius' rijmen vaak opmerkelijk knap, handig en van een scherp geest, waarvan men ook bij herlezing zeer genieten kan.’

Veel van de gedichten van Charivarius hebben intussen hun oorspronkelijke zeggingskracht verloren, wat natuurlijk zeker geldt voor de gedichten die uitsluitend de actualiteit van destijds tot onderwerp hebben. Het houdbaarst nog lijken sommige van zijn taalgedichten te zijn, zoals ‘rid- en runders’, dat in 1913 al in de bundel *Charivari* stond.

XIX

'k Zie schapen, witgewold,
'k Zie rid- en runders draven,
'k Zie vo- en vlegels zich
Aan wa- en bitter laven.
In 't mooie voorjaarsweer,
Gaan bloe- en ramen open,
'k Zie ieder met een bloem,
zelf schoo- met anjers lopen,
'k Zie ei- en beuken staan,
En dreu- en andre mussen,
'k Zie kro- en meisjes kussen.
Geen pneu- slechts harmonie:
De tweedracht wijkt voor vrede,
De ru- voor poëzie,
Juicht kin- en ouders mede!
Want len- en warmte is daar,
Mijn geest stijgt op, naar boven,
'k Wil nat- en morgenuur
Met vul- en lippen loven!⁶

Hoe Charivarius zelf over zijn dichterschap dacht, is al aangegeven met het citaat uit zijn brief van 21 juni 1924 aan de Haagse gemeentearchivaris Moell. Explicieeter nog drukte hij zich over zijn dichtkunst uit in een opmerkelijk voorwoord dat hij in 1917 schreef in zijn vierde bundel *Ruize-Rijmen*:

‘Ook in dezen bundel geef ik ongeveer alle Rijmen, die wekelijks in de *Nieuwe Groene* verschenen. Ik doe ook hier weer geen keuze. Had ik willen schiften, dan waren de bundeltjes heel wat dunner geworden. 't Was me eenvoudig te doen om een nagenoeg volledige verzameling te krijgen van wat ik in deze richting gedaan en misdaan heb. Dit tot naricht van de kritiek - waarover ik intusschen weer lang geen klagen heb. Alleen Carel Scharten heb ik uit zijn humeur gebracht met mijn werk. Maar dat is *zijn* schuld. Hij heeft een zwaarwichtig stuk over me geschreven in *de Telegraaf*. “Grof”, “plat”, “aanmatigend” - de rest ben ik vergeten, en ik heb dat nummer van

de Telegraaf niet bewaard, maar zie hier eenige van de invectieven, die uit de diepten van zijn booze humeur tegen mij oprispten. Hij merkt “verstilling” in enkele van mijn regels, mist die in andere, en windt zich daar dan geweldig over op. Ten onrechte. Ik *doe* nu eenmaal niet aan verstilling. Een dichter ben ik niet, en ik heb me er ook nooit voor uitgegeven. Ik berijm losse gedachten - krantengedachten meestal, en de krantenpassage zet ik er gewoonlijk eerlijk boven. Is iemand die dat doet, nu een dichter? En is 't niet dwaas van Scharten om mij in één rubriek met Boutens en dergelijke te behandelen? En heeft hij 't niet aan zichzelf te wijten, als hij bij 't lezen van mijn Rijmen een onaangenaam uurtje gehad heeft? Nee, kunst-critici, hetissers⁷, verstillzuchtigen, en andere - zoekt de verstilling elders. Hier wordt *niet* verstild. Ik maak geen aanspraak op meer dan een belangstellend praatje in de rubriek “Onze leestafel” of zoo. Bespreek me daar, en geef me er maar eens flink van langs, dat is wel eens goed voor me.’⁸

De ontvangst van *Is dat goed Nederlands?*

Na 1917 verschenen er nog andere dichtwerken van Charivarius, maar van een nieuwe taalfoutenbundeling zag hij af. Zijn taalrubriek in *De (Groene) Amsterdammer* bleef zoals gezegd wel bestaan en was volgens sommigen zelfs de meest gelezen rubriek van de vaderlandse pers.

Het boek *Is dat goed Nederlands?*, dat in november 1940 uitkwam, een maand nadat *De Groene Amsterdammer* opgehouden was met verschijnen, is duidelijk een afsluiting van die rubriek, al zette hij die dus nog wel even voort in het *Algemeen Handelsblad*. In de inleiding van de eerste druk van *Is dat goed Nederlands?* legt Charivarius ook duidelijk een link tussen zijn taalrubriek en *Is dat goed Nederlands?*: ‘Gedurende vele jaren heb ik wekelijks in de Groene een lijst geplaatst van de gebruikelijkste taalfouten. Ik toonde daarin hoe het niet moet, en dikwijls richtte men tot mij het verzoek nu ook eens te zeggen hoe het moet. Dit boekje is mijn antwoord.’

Bij latere drukken van *Is dat goed Nederlands?* verscheen ook nog

een oefenboekje, dat Charivarius samen met Foort Cornelis Dominicus⁹ samenstelde.

De ontvangst van *Is dat goed Nederlands?* was in brede kring zeer positief. Het dagblad *De Tijd* schreef: ‘Laten we zijn boekje warm aanbevelen; het verdient niet alleen groote belangstelling om zijn nut, maar ook om den frisschen en zakelijken betoogtrant en om den scherpzinnigen geest van den schrijver.’

De Haagsche Post hield het erop dat ieder die zijn Nederlands zuiver wilde houden, het boekje moest lezen. En dat vond ook de redactie van het *Tijdschrift van de politie*: ‘Dit zeer bijzondere boekje moet in het bezit zijn van ieder die feilloos wil schrijven en spreken.’

Het maandblad *Onze Taal* ging zelfs nog verder: ‘Meer dan twee procent van onze bevolking, misschien wel drie, zal er geen behoefte aan hebben; maar de overige 97 à 98 procent zullen het moeten koopen.’

De verschillende drukken van *Is dat goed Nederlands?*

In totaal kwamen er vanaf de eerste druk tot aan het overlijden van Gerard Nolst Trenité - 9 oktober 1946 - zeven drukken van *Is dat goed Nederlands?* uit. De zevende druk, waarvan voor deze uitgave gebruik is gemaakt, verscheen een paar weken voor zijn dood. In de eerste jaren na zijn dood werd het boek nog drie keer herdrukt: in 1948, 1949 en 1953. De totale oplage van het boek was enkele tienduizenden exemplaren. *Is dat goed Nederlands?* kan daardoor beschouwd worden als het eerste Nederlandse taaladviesboek dat onder de aandacht van een groot publiek kwam. Tegenwoordig wordt het boek gezien als de voorloper van de enorme stroom taaladviesboeken die later op gang is gekomen.

In veel van de taalboeken die in het spoor van *Is dat goed Nederlands?* zijn gepubliceerd, is de geest van Charivarius ook nadrukkelijk aanwezig. Soms zijn definities van Charivarius min of meer letterlijk overgenomen of er staan identieke voorbeeldzinnen in.

Onmiskenbaar Charivariaans in vrijwel elk taalboek is de benaming

‘tante betje’¹⁰ voor een bepaalde taalfout. Die benaming is door Charivarius rond 1918 in het leven geroepen. Naar eigen zeggen was het een vernoeming naar een echte tante Betje van hem (maar daarover verderop meer).

In vrijwel elke druk van *Is dat goed Nederlands?* bracht Charivarius wijzigingen aan. En ook na zijn dood was het met de wijzigingen nog niet gedaan. In de tiende druk, uit 1953, is bijvoorbeeld aangegeven dat het om een herziene en uitgebreide uitgave gaat. Waarschijnlijk was C.P.J. van der Peet uit Amsterdam, de uitgever van de tiende druk, verantwoordelijk voor de herziening en uitbreiding. De postume wijzigingen betroffen vooral door Charivarius nog afgekeurde woorden die inmiddels waren ingeburgerd.

Sommige wijzigingen in de eerste zeven drukken van *Is dat goed Nederlands?* hebben met de spelling te maken, bijvoorbeeld ‘zoodanig’ versus ‘zodanig’. Die spellingvariatie houdt verband met het feit dat Charivarius' boek verscheen in een tijd dat de spellingwijziging van 1934 pas in 1947 algemeen werd doorgevoerd (in België in 1946). In de periode tussen 1934 en 1947 leverde de halfslachtige spellingsituatie nogal eens verwarring op, vooral ook bij uitgevers.

Charivarius was echter al vroeg een modern speller. Hij was ook lid van de in 1891 opgerichte Vereniging tot Vereenvoudiging van onze Spelling, waarvan R.A. Kollewijn de roerganger was. Toen aan Charivarius in 1934 gevraagd werd of hij voor- of tegenstander was van de spellingwijziging zei hij dat hij vóór was, ook al ging de wijziging lang niet zover als Kollewijn en dus ook Charivarius gewild hadden. Charivarius: ‘Mijn bezwaar tegen de oude spelling is, dat het leeren op school zooveel kostbaren tijd eischt, dat er veel te weinig tijd overblijft voor taal-onderwijs, oefening in zorgvuldige woordkeus, zuivere zinswending en vermijding van gemeenplaatsen. Dit zijn de drie hoofdzaken, dunkt mij, waaraan alle aandacht gewijd moet worden. Dat gebeurt nu niet. Lees maar eens een opstel van een student. En het doel, schrijven zonder spelfouten, wordt toch nooit bereikt.’¹¹

Charivarius voerde in de herdrukken van *Is dat goed Nederlands?* ook enkele wijzigingen door naar aanleiding van kritiek die hij op eerdere drukken had ontvangen. De al aangehaalde kritiek die hij bijvoorbeeld van Gerlach Royen kreeg op zijn veroordeling van de verkleinvorm ‘laadje’ bracht hem ertoe zijn opmerking daaromtrent in latere drukken te schrappen.

Charivarius had er ook geen moeite mee om gewag te maken van de invloed van anderen. Zo schreef hij al in de inleiding van de tweede druk, die een maand na de eerste uitkwam: ‘In deze herdruk is het boekje belangrijk gewijzigd. Ik heb bij de herziening dankbaar gebruik gemaakt van vele wenken mij door belangstellende lezers gegeven.’

De wijzigingen die Charivarius in de verschillende drukken doorvoerde, betroffen echter niet zozeer de spelling als wel de indeling van de hoofdstukken, andere hoofdstukkopjes (‘gemeenzame en vormelijke taal’ in plaats van ‘spreek- en schrijftaal’), extra voorbeelden en toelichtende zinnen, het schrappen van overbodige zinnen en het opnemen van een register.

De extra voorbeelden die Charivarius gaf, haalde hij ook niet meer uitsluitend uit kranten en tijdschriften. In de verantwoording van de eerste druk stond nog: ‘Al de verkeerde woorden en zinnen zijn ontleend aan de pers.’ In de vierde druk is die zin veranderd in: ‘Verreweg de meeste voorbeelden zijn ontleend aan de pers.’

De opmerkelijkste wijziging in de verschillende drukken van *Is dat goed Nederlands?* is een ogenschijnlijk detail, namelijk het woord ‘vergassen’. ‘Vergassen’ is natuurlijk een beladen woord, dat met een nieuwe, schrikbarende betekenis opgang maakte in de tijd dat Charivarius' boek volop verkocht werd. Het woord ontbreekt nog in de eerste drukken van *Is dat goed Nederlands?*, maar het staat wel in de vierde druk, die in november 1942 uitkwam.¹² Charivarius nam ‘vergassen’ op in het hoofdstuk ‘Het juiste woord’. Hij gaf daarin aan dat het woord niet correct is. Wel juist was volgens hem: ‘door gas doden’.

Het komt bijzonder vreemd over dat iemand zich in een oorlogssituatie waarin tallozen vergast werden, druk kon maken om de vorm van het woord ‘vergassen’ zonder ook maar iets te schrijven over de

afschuwwekkende werkelijkheid achter dat woord. Je zou zeggen dat het een ernstige vorm van bedrijfsblindheid moet zijn geweest, maar misschien of waarschijnlijk was het toch iets anders. Het woord ‘vergassen’ was in de tijd dat Charivarius aan *Is dat goed Nederlands?* werkte een woord dat al lang bestond en dat verschillende betekenissen had: in gas veranderen, in gas omzetten en met gas bewerken. Die laatste betekenis had betrekking op hout waarin bijvoorbeeld houtworm zat.

‘Vergassen’ in de betekenis van mensen door gas doden - althans op de wijze waarop dat in nazi-Duitsland gebeurde - was echter nieuw. En het lijkt die nieuwe betekenis te zijn waarop Charivarius in *Is dat goed Nederlands?* doelt. In een boekje openlijk je afkeer over de verschrikkelijke vernietigingsmethode van de Duitsers uitspreken, kon in die tijd uiteraard niet. Maar het feit dat Charivarius het woord opneemt en erbij opmerkt dat het ‘door gas doden’ moet zijn, zou je ook kunnen beschouwen als een poging het woord te ontdoen van zijn eufemistische karakter. In die zin zou het opnemen van ‘vergassen’ zelfs als een daad van verzet gezien kunnen worden, al is dat pure speculatie, want de vraag blijft natuurlijk of Charivarius in 1942 wel wist welke rampzalige betekenis ‘vergassen’ in de concentratiekampen had gekregen.

Wel is duidelijk dat Gerard Nolst Trenité weinig sympathie had voor de praktijken van de Duitse bezetter. Al tijdens de Eerste Wereldoorlog, 1914-1918, had hij zich in zijn gedichten duidelijk tegen de Duitsers uitgesproken:

Eens was ik pro-Duitsch - maar dat kun je niet blijven,
 Als j'even bedenkt, wat ze doen,
 Die Duitschers, in 't dwaze, doldriftige drijven,
 Teg' ieder begrip van fatsoen.

Ook uit enkele brieven die van Nolst Trenité bewaard zijn gebleven, blijkt zijn afkeer van het nationaal-socialisme, zoals uit een brief van 4 augustus 1935 die hij schreef aan een kennis met NSB-sympathieën. In die brief stelt hij het volgende: ‘De hoofdzaak is dit: als je je bij

de NSB aansluit, geefje te kennen, dat je je geestelijke vrijheid voorgoed opgeeft en alle burgers helpt dwingen dat te doen.'

Het woord 'vergassen' verdween uiteindelijk nog wel uit *Is dat goed Nederlands?*. Maar dat was pas in de drukken die na Charivarius' dood verschenen, toen het werkelijk ongepast werd het woord uitsluitend op zijn taalkundige correctheid te beoordelen en het opnemen ervan ook geen eventuele verzetsdaad meer verried.

Kenmerkende aspecten van *Is dat goed Nederlands?*

Pleonasmen

Charivarius' eerste hoofdstuk in *Is dat goed Nederlands?* gaat over pleonasmen. Pleonasmen zijn uitdrukkingen of andere woordcombinaties waarin iets ten overvloede wordt gezegd. Een voorbeeld dat Charivarius geeft, is 'felle vuurzee'. 'Felle' is hier, aldus Charivarius, overbodig omdat een vuurzee per definitie fel is.

Charivarius stelt dat een pleonasme de stijl overladen en dwaas maakt, 'als twee klokken in een kamer'. Hij noemt het pleonasme de meestvoorkomende stijlfout en hij staat er dan ook uitvoerig bij stil.

In recente taaladviesboeken wordt veel milder over pleonasmen gedacht. Jan Renkema bijvoorbeeld merkt in zijn *Schrijfwijzer* (1995) op dat een pleonasme, mits goed gebruikt, de zeggingskracht van een mededeling kan verhogen. Van een 'ronde cirkel' bestrijdt hij zelfs dat het altijd een pleonasme genoemd kan worden: 'Wanneer een peuter met veel moeite iets heeft getekend dat lijkt op een cirkel, kan een ouder zeggen: "Wat een mooie ronde cirkel heb jij daar getekend!"'

Renkema behandelt in de *Schrijfwijzer* ook de woordcombinatie 'tijdig redden', waarvan Charivarius zegt dat het 'blaarblijkkelijk onzin' is. Renkema neemt 'tijdig redden' op in de voorbeeldzin: 'De jonge bergbeklimmers werden tijdig gered uit de lawine.' Volgens Renkema is dit niet per se een pleonasme of althans geen afkeurenswaardig pleonasme omdat de zin kan voorkomen in bijvoorbeeld een verslag over een ongeval met bergbeklimmers waarin staat dat redding voor

oude bergbeklimmers niet meer mogelijk was vanwege te sterke bevroeringsverschijnselen.

Dat Charivarius zoveel aandacht schonk aan het pleonasme kwam ook doordat hij vond dat de studie van ‘deze fout’ zeer bevorderlijk kan zijn voor het verkrijgen van een goede stijl in het algemeen. Aandacht krijgen voor pleonasmen dwingt een schrijver elk woord terdege te beschouwen, aldus Charivarius. En aangezien het niet terdege beschouwen van alle woorden in Charivarius' ogen ‘de oorzaak van alle kwaad’ op stijlgebied vormt, was uitgebreid aandacht schenken aan pleonasmen voor hem dus heel vanzelfsprekend.

Buitenlandse woorden

Vrij uitvoerig staat Charivarius ook stil bij germanismen, anglicismen en gallicismen, termen die voor respectievelijk aan het Duits, Engels en Frans ontleende woorden staan. Daarnaast noemde hij sommige woorden nog uitheemse woorden, afkomstig uit andere dan de genoemde talen.

Er zijn nogal wat mensen bij wie Charivarius vooral te boek staat als een purist, iemand die zich met hand en tand verzet tegen elk woord uit een vreemde taal. Dat is beslist een ongenueanceerde kwalificatie. Charivarius heeft inderdaad vaak geschreven over de invloed van andere talen op het Nederlands en hij heeft aspecten van die invloed ook bij herhaling afgekeurd, maar nooit blindelings.

Over uitheemse woorden zegt hij bijvoorbeeld in *Is dat goed Nederlands?* het volgende: ‘Vreemde woorden die hun afkomst tonen zijn ongevaarlijk voor de taal, bv. *invitatie* voor uitnodiging, *tragedie* voor treurspel. Vele missen een Nederlands equivalent, bv. *equivalent*, en kunnen dan, soms naar ons taaleigen gefatsoeneerd (bv. *gefatsoeneerd*), onze taalschat verrijken.’

Dat Charivarius geen echte purist was, blijkt ook uit een ingezonden brief die hij in 1932 aan het dagblad *Het Volk* schreef. De brief was een reactie op wat een journalist over hem had opgemerkt. Charivarius: ‘De opmerking dat ik zou strijden tegen vreemde woorden heb ik meer vernomen, maar uitsluitend van hen die mijn werk niet kennen. De anderen weten dat ik het weren van vreemde woorden,

die de taal verrijken, even onwenschelijk als onmogelijk acht. Ik strijd tegen taalverknoeiing.¹³

Met die taalverknoeiing doelde Charivarius - als het om de invloed van andere talen ging - op het gebruik van vreemde woorden voor zaken waarvoor ook duidelijke(re) Nederlandse woorden bestonden, het vermengen van Nederlandse en vreemde woorden, het verkeerd vertalen van buitenlandse woorden en uitdrukkingen, het via een vreemde taal binnenhalen van ongebruikelijke werkwoordstijden en zinsconstructies en het onnodige gebruik van hoofdletters onder invloed van het Duits en Engels.

Charivarius' houding tegenover buitenlandse woorden blijkt ook uit een brief van de Nederlandsche Lawn-Tennis Bond van 13 augustus 1942. In die brief, die gericht is aan C. Vreedenburgh en geschreven door D. Croll, gaat het over een voorstel om de vele Engelse termen die bij het tennis gangbaar waren te vervangen door Nederlandse woorden ('over de handsch' in plaats van 'smash', 'boogbal' in plaats van 'lob', enz.). De bond had in deze kwestie ook advies gevraagd aan Gerard Nolst Trenité en diens opvatting wordt in de brief van 13 augustus 1942 aangehaald: 'Wat vertaalbaar is, vertaal het, en laat de rest zoals het is.'

Meervoud op 's'

Dat een heruitgave van een taalboek uit de jaren veertig duidelijk maakt dat taal leeft en verandert, bewijst hoofdstuk 4 uit *Is dat goed Nederlands?*, dat over meervoudsvormen gaat. Charivarius schrijft daar dat zuiver Nederlandse zelfstandige naamwoorden op -e altijd een meervouds-n krijgen. Alleen 'lentes' noemt hij een uitzondering. In een nota bene voegt hij eraan toe: 'In Centraal-Nederland is deze -n stom; ter verduidelijking zegt men daar in het meervoud meestal -s. Dit verklaart het misbruik van deze letter ook in de schrijftaal.'

Zo'n zestig jaar nadat Charivarius dit schreef, moet geconstateerd worden dat het s-meervoud stevig terrein heeft gewonnen bij zelfstandige naamwoorden die op een -e eindigen. Daarvoor lijkt overigens eerder een Zuid-Nederlandse invloed vanuit de spreektaal verantwoordelijk te zijn dan een Midden-Nederlandse.

Charivarius gaf destijds dertien voorbeelden van woorden op een -e die volgens hem uitsluitend een meervoud op -n hadden: bate, schade, belofte, bode, boete, gemeente, gevaarte, gewoonte, gezindte, groente, leemte, rede en ziekte. In het huidige ‘Groene Boekje’ vinden we voor al deze woorden, met uitzondering van ‘bate’ (baat-baten) meervouden op -s. Blijkbaar zijn er tendensen in de taal en het taalgebruik die zich niets aan voorschriften gelegen laten liggen.¹⁴

Fnaffers en fnuiters

Hoofdstuk 6 van *Is dat goed Nederlands?* gaat over voorzetsels. Charivarius verwerpt daarin de woordkeuze ‘vanaf’ en ‘vanuit’. Splits ze of schrap het overtollige ‘af’ en ‘uit’ is zijn devies. In zijn rubriek in *De Groene Amsterdammer* noemde hij de mensen die ‘vanaf’ en ‘vanuit’ geregeld gebruikten, de fnaffers en de fnuiters.

Charivarius' houding tegenover ‘vanaf’ en ‘vanuit’ werd een keer flink ondermijnd door een meisje van een gymnasium, dat hem bij een bepaalde gelegenheid vroeg of je ook een ‘fnaffer’ was als je schreef: ‘Zeus donderde vanaf de Olympus.’ Want Charivarius kon toch niet serieus menen, aldus het meisje, dat de zin moest luiden: ‘Zeus donderde van de Olympus af.’¹⁵

Tante betje

In hoofdstuk 10, ‘Woordschikking’, schrijft Charivarius over zijn vermaard geworden tante betje, een benaming voor een taalfout waarbij de woordvolgorde van een deelzin niet overeenstemt met de woordvolgorde van een eerder deel van de zin. De officiële term voor deze taalfout is ‘foutieve inversie’:

‘Heden bereikte ons uw geëerd schrijven en zullen wij u morgen het verlangde bedrag overmaken.’

‘Vanmorgen zijn de bestelde spullen binnengekomen en haasten wij ons u daarvan op de hoogte te stellen.’

Charivarius openbaart in *Is dat goed Nederlands?* dat hij deze fout lang geleden naar zijn toen reeds hoogbejaarde tante Betje heeft genoemd, omdat de fout al haar brieven sierde.

In het novembernummer 1990 van het maandblad *Onze Taal* vroeg R.F. van Dijk zich echter af of Charivarius werkelijk een tante Betje heeft gehad. Van Dijk: ‘Charivarius was de schrijversnaam van de ongehuwde dr. Gerard Nolst Trenité, geboren op 20 juli 1870 te Utrecht als zoon van Jean Gideon Lambertus Nolst Trenité en Gerardina Essenius Greeff. Laatstgenoemde had een zuster Elisabeth Magdalena Cornelia, die echter al op 7 februari 1897 te Helmond overleed en dus niet in aanmerking komt. Aan vaderszijde was er Wilhelmina Elisabeth Trenité, geboren op 23 april 1837 te Rotterdam en overleden op 6 januari 1918 te Haarlem, op tachtigjarige leeftijd. In 1940 meldde Charivarius dat tante Betje op papier had gezet: “Zuster Keetje zit er vaak met haar breiwerk en knapt zij zienderogen op.” Nu heette geen der zusters of halfzusters van W.E. Trenité “Keetje”, maar mogelijk bedoelde zij een, blijkbaar ziekelijke, verpleegkundige.’

Op het artikel van Van Dijk reageerden twee familieleden van Charivarius: mr. A.S. Nolst Trenité en J.G. Nolst Trenité. De eerstgenoemde van wie Charivarius een oudoom was, schreef dat Charivarius' tante Wilhelmina Elisabeth door het leven ging als tante Willemien (Mina, WD) en dat zowel tantje Betje als zuster Keetje derhalve aan Charivarius' fantasie ontsproten moeten zijn.

Oomzegger J.G. Nolst Trenité, de zoon van een broer van Charivarius, dacht er evenwel anders over: ‘Een beetje merkwaardig stukje, dat “Wie was tante Betje?” (...) door R.F. van Dijk (...). Niet omdat hij de voornaam van mijn grootvader verkeerd spelt (moet zijn Jean Gédéon, niet Jean Gideon; Gédéon is de Franse versie van Gideon), maar omdat hij zonder veel reden twijfelt of tante Betje als vrouw van vlees en bloed ooit heeft bestaan. Toch voert Van Dijk zelf aan dat Gerard een (oude) tante had: Wilhelmina Elisabeth, geboren 23 april 1837, overleden 6 januari 1918. Dat was die tante Betje waarover Gerard schrijft. Hijzelf was toen 47 jaar oud en zij dus 80.’

Beide reacties verschenen in het januarinumnummer 1991 van *Onze Taal*. De familieleden wisten van elkaar niet dat ze een ingezonden brief hadden geschreven. Nadien hebben ze hun reacties wel met elkaar besproken. Het standpunt van A.S. Nolst Trenité werd toen toch het

aannemelijkst gevonden: Charivarius moet de naam voor de taalfout verzonnen hebben, omdat hij nooit een tante heeft gehad die Betje werd genoemd, al kan niet helemaal worden uitgesloten dat Charivarius zijn benaming ontleende aan de tweede naam van zijn tante Wilhelmina Elisabeth.

Charivarius' 'tante betje' heeft verschillende taalboekenauteurs verleid tot een frivole uitleg van de fout die ermee bedoeld wordt. Een van hen is J.C. van Wageningen, die in zijn boek *Goed gezegd zo!* (z.j.) het volgende schrijft: 'Tante Betje (...) is de bijnaam voor een eerbiedwaardige oude dame, die echter het ongeluk heeft, een tikje mank te lopen. Velen valt dat niet op, maar zij, die van nature een goed oog hebben voor wanproporties en onevenwichtigheden, zien het drommels goed en ergeren zich er aan. Zij voelen iedere keer weer de neiging, dat ene - onwillige - been recht te trekken, zodat het gelijke tred gaat houden met het andere.... Dit lijkt misschien erg oneerbiedig en ongevoelig, maar het is begrijpelijk, want (en hier onthullen wij U het hele geheim van Tantes euvel): Tante simuleert! Het is geen aangeboren gebrek van haar, doch alleen maar een lelijk aanwendsel. Tante behoeft niet mank te lopen; zij zou heel goed "normaal" kunnen lopen als zij wilde. Zij schijnt echter te denken, dat deze abnormale loop bijzonder elegant is en haar een tikje voornameer maakt dan andere mensen...'

Van Wageningen had de indruk dat het tante betje als taalfout erg veel voorkwam ('overall en op alle uren van de dag loopt U haar tegen het lijf'), terwijl in het veel eerder verschenen boek *Onze eigen taal* (1943) van de Taalclub al gespeculeerd wordt op de definitieve aftocht van tante betje: 'Charivarius heeft dit familielid zo hardnekkig achtervolgt, dat het althans in de krant niet vaak meer voorkomt.'

Aanhalingen

Een bijzonder hoofdstuk in *Is dat goed Nederlands?* is het hoofdstuk 'Aanhalingen', waarin Charivarius foutief geciteerde aanhalingen van zegswijzen behandelt. Het hoofdstuk is bijzonder te noemen omdat het onderwerp 'foutieve aanhalingen' in andere taalboeken niet of nauwelijks te vinden is. Bovendien laat het hoofdstuk zien dat

sommige zegswijzen heel hardnekkig foutief gebruikt kunnen worden en zich dan in hun foutieve vorm toch een volwaardige plaats in onze woordenschat weten te verwerven, alle waarschuwingen van taalmeesters à la Charivarius ten spijt.

Charivarius geeft in het hoofdstuk ‘Aanhalingen’ echter ook nogal wat voorbeelden van zegswijzen die volstrekt niet meer gangbaar zijn. En het is zelfs de vraag of die zegswijzen in Charivarius' tijd wel gangbaar waren.

Schopenhauer

Een curieus aanhangsel bij *Is dat goed Nederlands?* is het lange gedicht ‘De stijl’. In de inleiding van zijn boek merkt Charivarius over dat gedicht op dat het geënt is op de stijlopvattingen van de filosoof Arthur Schopenhauer (1788-1860). Die opvattingen zijn allemaal bij elkaar gezet in het *Schopenhauer-Lexikon* (1871) van Julius Frauenstädt. Charivarius blijkt sommige opvattingen van Schopenhauer nagenoeg letterlijk te hebben berijmd. Een paar voorbeelden.

Schopenhauer:

‘Wer nächlassig schreibt, legt dadurch zunächst das Bekenntnis ab, dass er selbst seinen Gedanken keinen grossen Wert beilegt.’

Charivarius:

‘Vermijd ook slordigheid. Want wie iets slordig zegt
Toont dat hij aan zijn denkbeeld weinig waarde hecht.’

Schopenhauer:

‘Die erste, ja schon für sich allein beinahe ausreichende Regel des guten Stils ist diese, dass man etwas zu sagen habe; damit kommt man weit.’

Charivarius:

‘Het zij g' een schetsje schrijft, of een beschouwing scheidt,
Vooreerst moet vaststaan dat gij iets te zeggen hebt.
Hoe simpel lijkt dit woord, en hoeveel houdt het in!
Het zij van al uw schrijven basis en begin.’

Schopenhauer:

‘Fremden Stil nachahmen heisst eine Maske tragen.’

Charivarius:

‘Wie zich tot het stelen van een anders stijl verlaagt
Is als de man op straat, die mom en masker draagt.’

Zo tamelijk letterlijk als in deze voorbeelden neemt Charivarius de stijlopermerkingen van Schopenhauer echter niet steeds over. In de eerste strofe bijvoorbeeld van het Aanhangsel-gedicht staat dat een slechte stijl geen zaak van de taal is maar een karakterfout. Schopenhauer drukte zich toch wat milder uit: ‘Schlecht schreiben heisst dumpf oder konfus denken.’ En in het slot van het aanhangsel geeft Charivarius een verwijzing naar de tijd waarin hij leeft, en dat is uiteraard een verwijzing die bij Schopenhauer ontbreekt:

‘Wij leven in een wilde, schreeuwerige tijd;
Is 't wonder dat de stijl daar droevig onder lijdt?’

Het stijlgedicht is typerend voor Charivarius' werkwijze. Hij was serieus in wat hij vond van de zaken waarover hij schreef, maar hij probeerde die zaken zoveel mogelijk op een speelse manier te brengen.

De toon van Charivarius

De speelsheid die kenmerkend is voor Charivarius en het innemende karakter dat sommigen hem hebben toegedicht - de neerlandicus Yge Foppema noemde hem bij zijn dood zelfs ‘de beminnelijkste aller mensen’ - staan in scherp contrast met de harde, soms impertinente toon die Charivarius in zijn werk kon aanslaan. In *Is dat goed Nederlands?* komt die toon naar voren in zinnen en zinsneden als:

‘Dit is blaarblijkelijk onzin.’
‘het hedendaagse wansmakelijke gebruik’
‘het verschrikkelijke woord *zittenblijvers*’

‘De schriklijkste aller stoplappen’

‘Dit is oppervlakkige onzin.’

‘Dit is dwaasheid.’

‘Dit is beuzelpraat.’

Het is een toon die ondenkbaar is in hedendaagse taalboeken, waarin ook niemand zou durven schrijven dat een slechte stijl volstrekt geen zaak van de taal is maar een karakterfout. Charivarius haalt in *Is dat goed Nederlands?* ook hard uit naar de mensen die de opvatting huldigen dat bepaalde fouten die heel vaak gemaakt worden, niet meer echt als fout te beschouwen zijn. ‘Liegen wordt geen deugd doordat er veel leugenaars zijn’, zo schrijft hij.

Een soortgelijke vergelijking maakte hij eens als tegenwerping tegen de opvatting dat je journalisten hun taalfouten dient te vergeven omdat ze altijd zo gehaast moeten werken. ‘Dat is nu juist journalistiek’, aldus Charivarius. ‘Een pianist kan toch ook niet zeggen, dat het andante hem wel goed afgaat, en clementie inroepen voor het presto.’ (*Algemeen Handelsblad*, 19-7-1940)

Overigens was het vroeger niet ongebruikelijk de taalgebruikers ferm toe te spreken en een hard en ongenueanceerd oordeel over hen te vellen. In het ‘Groene Boekje’ uit 1954 valt bijvoorbeeld te lezen dat het boekje in de eerste plaats bedoeld is om de gewone mensen een norm te geven. En die gewone mensen waren dan ‘middenstanders en kleine ambtenaren, aan wier zelfstandig taalgevoel wij niet te veel moeten overlaten’.¹⁶

Bepaald ongenueanceerd was ook de toon die mr. F.B. Bakels aansloeg in 1956 in zijn boekje *Goed taalgebruik*: ‘Wij Nederlanders hebben vele eigenschappen waar het buitenland ons om bewondert, maar op het punt van taalgebruik komen wij tamelijk achteraan. Wie (zaken)brieven, reclameteksten, notulen, rapporten, (wetenschappelijke) boeken en dag-, week- en maandbladen leest, zal, indien hij taalgevoelig is, dikwijls zijn haren te berge voelen rijzen. Haast niets is werkelijk logisch opgesteld in goede taal met karig woordgebruik - haast niemand kan schrijven.’

Zo, zoals mr. Bakels, dacht Charivarius er zeker niet over, of in ieder geval drukte hij zich niet zo ontkoedigend uit. In de inleiding van *Is dat goed Nederlands?* zegt hij het ook: ‘De oorzaak van de meeste fouten is niet onkunde, maar onnadenkendheid.’ De soms wat pittige toonzetting in Charivarius' boek zal dan ook vooral bedoeld zijn om de mensen wakker te houden of wakker te schudden of - zoals iemand het in Charivarius' tijd eens uitdrukte - Charivarius' toon was het noodzakelijke bittere medicijn.

Verantwoording voor de gekozen editie

Tot slot van deze inleiding nog enkele opmerkingen over de druk die voor deze heruitgave is gebruikt. Gekozen is voor de zevende druk, die in september 1946 uitkwam, een maand voor Charivarius' dood. Net als enkele eerdere drukken is de zevende druk een herziene en uitgebreide uitgave, die gezien het tijdstip van verschijnen te beschouwen is als de uitgave waarover Charivarius inhoudelijk uiteindelijk het meest tevreden moet zijn geweest. De drukken die na zijn dood nog verschenen, kwamen voor deze heruitgave niet in aanmerking omdat daarin door anderen wijzigingen zijn aangebracht.

De zevende druk is integraal overgenomen. Dat betekent ook dat de fouten in de inhoudsopgave zijn blijven staan. Een van die fouten is een volgordekwestie: het hoofdstuk ‘Aanhalingen’ staat in de inhoudsopgave vóór de hoofdstukken ‘Spelling’ en ‘Leestekens’, maar in het boek zelf is het na die twee hoofdstukken opgenomen. De inhoudsopgave bevat ook een foutieve paginaverwijzing bij een aantal hoofdstukken en één hoofdstuktitel die niet exact overeenstemt met de werkelijke hoofdstuktitel. Het zijn slordigheden die de taalverzorger Charivarius pijn zullen hebben gedaan, als hij ze zo kort voor zijn dood tenminste nog heeft opgemerkt.

Wim Daniëls

Eindnoten:

- 1 J.L. Heldring deed van 1985 tot voorjaar 1998 in *NRC Handelsblad* in feite hetzelfde als Charivarius in zijn tijd in *De (Groene) Amsterdammer*. Heldrings taalrubriek was echter maandelijks, terwijl Charivarius wekelijks zijn foutenverzameling aan de lezers voorlegde.
- 2 Han G. Hoekstra spreekt (schertsenderwijs) van een bevel van Charivarius. Het ging evenwel om een uitdaging, door Charivarius vragenderwijs geformuleerd in de eerste druk van *Is dat goed Nederlands?*: ‘Wie durft aardbeien met geklopte room te bestellen?’
- 3 Volgens sommigen moet de auto die in de anekdote voorkomt, vervangen worden door een koets, omdat Charivarius een hekel aan gemotoriseerd verkeer zou hebben gehad.

- 4 Enkele van Charivarius' schoolboekjes zijn uitvoerig en bijzonder toegankelijk besproken in het tijdschrift *Meesterwerk* (Berichten van het Peeter Heynsgeenootschap voor de Geschiedenis van het Taal- en Letterkunde-onderwijs in de Nederlanden). Het betreft de volgende artikelen: Frits Stuurman - Gerard Nolst Trenité (1870-1946) (nr. 9, april 1977).
Pieter Loonen - Dr. G. Nolst Trenité: didacticus zonder partij (nr. 11, januari 1998).
Jan Posthumus - Nolst Trenité en het onderwijs in de uitspraak van het Engels (nr. 12, april 1998).
- 5 De brief is opgenomen inclusief een door Charivarius gemaakte tikfout, een enkele andere slordigheid van hem en een toen voor hem blijkbaar gebruikelijke spateloze schrijfwijze na een komma of punt. Charivarius komt uit deze brief en uit andere brieven die van hem bewaard zijn gebleven (deels in te zien in het Letterkundig Museum in Den Haag) als een tamelijk slordig schrijver naar voren, die zich paradoxaal genoeg wel aan slordig taalgebruik stoorde.
- 6 De hier opgenomen versregels vormen niet het volledige gedicht.
- 7 Het woord 'hetissers' is een creatie van Charivarius zelf. Het is een benaming voor mensen die een mening voor een waarheid verkopen en bijvoorbeeld nogal gemakkelijk van iets zeggen dat HET lelijk of slecht IS in plaats van dat ze het lelijk of slecht vinden.
- 8 Een groot aantal gedichten van Charivarius werd in 1986 opnieuw uitgebracht door uitgeverij Sijthoff in de bundel *Rid- en andere runders*, onder redactie van Robert-Henk Zuidinga en met een inleiding van Kees Stip.
- 9 Van F.C. Dominicus (1884-1976) verscheen in 1961 het taalboek *Schrijft u ook zulk Nederlands?*, een titel die enigszins lijkt op *Is dat goed Nederlands?*. In dat taalboek van Dominicus komt een zeer wonderlijke voorbeeldzin voor: 'Vallende kopte hij de bal in en zonder dat ze er thuis iets van wisten, kreeg doelman Leysen het leer te pakken.' F.C. Dominicus is overigens ook de auteur van het boek *Zwarten en Zwart gemaakten* (1969), waarin de apartheidspolitiek van Zuid-Afrika te vuur en te zwaard verdedigd wordt.
- 10 In deze inleiding wordt 'tante betje' steeds met kleine letters geschreven als de taalfout bedoeld wordt. Bij een directe persoonsverwijzing krijgt 'Betje' uiteraard wel een hoofdletter.
- 11 Uit: *De nieuwe spelling; een universele enquête*, door P.H. Ritter jr., 1934.
- 12 Mogelijk staat het woord ook al in de derde druk, maar voor het schrijven van deze inleiding was de derde druk niet beschikbaar.
- 13 Opvallend in dit citaat is het kommagebruik in de zin: 'De anderen weten dat ik het weren van vreemde woorden, die de taal verrijken, even onwenselijk als onmogelijk acht.'
Volgens de huidige regels voor kommaplaatsing staat er door de komma achter 'woorden', dat alle vreemde woorden de taal verrijken. Charivarius evenwel bedoelde dat een deel van de vreemde woorden onze taal verrijkt.
In de tijd dat Charivarius zijn brief aan *Het Volk* schreef (1932), negeerde hij blijkbaar nog de regel dat een beperkende bijvoeglijke bijzin niet voorafgegaan wordt door een komma.
In taalkunde kringen werd over die regel toen al wel enkele tientallen jaren gediscussieerd. Zo hield mr. C. Bake al in 1898 in het tijdschrift *Noord en Zuid* een pleidooi voor het onderscheiden van een uitbreidende en een beperkende bijvoeglijke bijzin via een komma. Maar het zou nog tot in de jaren vijftig duren voordat deze regel door de meeste schrijvers daadwerkelijk in praktijk werd gebracht. Charivarius kende of hanteerde de regel in 1932 dus nog niet, maar in 1940 wel, want hij schrijft in *Is dat goed Nederlands?*: 'Plaats geen komma voor een beperkende bijzin; sluit een uitbreidende tussen komma's in.'
- 14 De opstellers van de spellingregels in het huidige 'Groene Boekje' houden evenmin als Charivarius vroeger deed, rekening met de tendens dat steeds meer zelfstandige naamwoorden op een -e een meervoud op -s krijgen. De huidige hoofdregel voor het wel of niet schrijven van een tussen-n gaat namelijk uit van een vastgelegde, onveranderbare meervoudsvorm. Bij het woord 'gilde' is dat volgens het 'Groene Boekje' bijvoorbeeld uitsluitend 'gilden', waardoor er een tussen-n moet komen in 'gilde(n)broeder' en 'gilde(n)feest'. Veel Nederlanders en Vlamingen kennen echter als meervoud van 'gilde' (al) 'gildes', waarbij de samenstellingsvormen 'gildebroeder' en 'gildefeest' horen, die volgens de woordenlijst van het 'Groene Boekje' evenwel fout zijn.
- 15 De anekdote is opgetekend in een interview met Charivarius in het *Algemeen Handelsblad* van 19 juli 1940.
- 16 In de eerste drukken van *Is dat goed Nederlands?* schreef Charivarius iets dergelijks over 'koks', die hij verantwoordelijk hield voor het woord 'slagroom': 'Het woord is ingevoerd door de koks, die wij wel mogen beschouwen als weldoeners der mensheid, maar niet als betrouwbare gidsen op taalgebied.'

[Is dat goed Nederlands?]

IS DAT GOED NEDERLANDS? Deze vraag verneemt men tegenwoordig vaak, want meer en meer beseft men het belang van een rijke, zuivere, duidelijke taal - een brabbelend volk is als een leger in lompen. Maar velen ontbreekt het aan tijd of gelegenheid om het antwoord te zoeken in wetenschappelijke werken; zij zouden baat kunnen vinden bij een eenvoudig, handzaam geschriftje vol van kort en klaar bescheid; dat moge dit boekje zijn.

Deze kleine verhandeling is niet alleen als schoolboek bedoeld. Ik hoop dat zij ook dienstig zal zijn voor journalisten, staatslieden, redenaars, kortom voor ieder die de taal hanteert in het openbaar en dus slordigheden en fouten, zo vergefelijk in het omgangsgesprek, zorgvuldig moet vermijden. Dus ook dienstig voor den man van zaken. Een prospectus of een andere aankondiging, vervat in juiste, duidelijke, pittige bewoordingen heeft groter kans op goed gevolg dan een onbeholpen, slordig schrijfsel in saaie zinnen - zoals een logisch ontworpen en sierlijk uitgevoerde uitstalling meer kopers trekt dan rommel voor het raam.

Een der voornaamste oorzaken van taalbederf is de verwarring van het Nederlands met verwante vreemde talen. Vele woorden, in vorm geheel of bijna gelijk, hebben een andere betekenis in de vreemde taal dan in het Nederlands. *To find out* bv. lijkt sprekend op *uitvinden*, maar het eerste betekent *opsporen*, het tweede *een uitvinding doen*; het Duitse *betrachten*, dat *beschouwen* betekent, is in vorm volkomen gelijk aan het Nederlandse *betrachten*, dat integendeel *doen* beduidt. Het is zo moeilijk het onderscheid in het gebruik van zulke woorden in acht te nemen, dat ik aan dit onderwerp een drietal hoofdstukken heb gewijd: Duits, Engels en Frans.

Op twee menselijke zwakheden die de stijl in gevaar brengen wil ik voorts de aandacht vestigen: modezucht en deftigdoenerij.

Modezucht. Modezucht leidt tot het gebruik van de gemeenplaats. Cliché-termen zijn op zich zelf meestal goed en soms zelfs zeer kernachtig of ook poëtisch: dynamisch-statisch, zich bezinnen, het lichtende voorbeeld, enz. Maar als zij in de mode raken, verliezen zij alle kracht en frisheid, maken geen indruk meer en veroorzaken slechts verveling.

Deftigdoenerij. Dikwijls drijft de zucht om deftig te schijnen den schrijver tot het bezigen van gekunstelde wendingen en woorden: door mij wordt plaatsing verzocht (ik verzoek plaatsing) van dit stuk, het dezerzijdse (ons) aanbod, de burgemeester en diens (zijn) echtgenote, enz. Ik heb de fouten die ik toeschrijf aan dit zwak gemerkt *Dd. Dd.* in handelsbrieven heb ik niet besproken:

ter vermindering van dat euvel is mijn raad niet nodig. Sommige kooplieden schrijven in hun brieven zinnen die zij ook in de plechtigste gesprekken niet zonder lachen zouden kunnen zeggen: 'In vouwe gelieve U aan te treffen' (Ik sluit hierbij in), 'Door ons werd Uw geëerd kaartschrijven in goede orde ontvangen' (Wij ontvingen uw briefkaart) enz., om maar te zwijgen van 'Per 1 April, per die datum', dat tegenwoordig vooral door de handel en door de regering bijzonder juist en fraai geacht wordt. Goede smaak en vooral gevoel voor humor moeten hier de weg wijzen.

Mijn boek bevat meer logica dan taalkunde. Het zou er droevig uitzien als men taalkundige moest zijn om zijn moedertaal zuiver te kunnen spreken en schrijven. Wat de lagere school leert is voldoende; de oorzaak der meeste fouten is niet onkunde, maar onnadenkendheid.

In enkele der behandelde gevallen is er van logica geen sprake, bv. bl. 35: *als-dan*, bl. 38: *hun-hen*. De daar gegeven regels zijn niet uit de levende taal opgekomen maar door geleerden verzonnen en in de spraakkunst gebracht. Wie echter het belang begrijpt van eenheid en orde ook op het gebied van de taal, volgt ze; tenminste in de niet gemeenzame taal, de zgn. schrijftaal.

Verreweg de meeste voorbeelden zijn ontleend aan de pers; ik heb ze laten zetten in de spelling waarin ze verschenen zijn. Ik noem de bronnen niet, maar men gelove mijn verzekering dat ik ze niet bedacht heb en dat ook onze hoofdbladen mij ruimschoots van bijdragen hebben voorzien, hetgeen tot bewijs moge strekken dat een boekje als dit niet overbodig is.

Enige opmerkingen, zoals die over vreemde woorden en onjuiste aanhalingen, vallen buiten mijn bestek. Ik heb ze echter opgenomen omdat de behandelde fouten zo dikwijls in Nederlandse geschriften voorkomen dat mij een bespreking in dit boekje niet misplaatst scheen.

Het aanhangsel is mijn bewerking van Schopenhauer's opstel over de stijl, met toestemming van de uitgevers overgenomen uit 'Klusjes en Klikjes' (N.V.H.D. Tjeenk Willink en Zoon, Haarlem).

Ik heb niet gestreefd naar streng systeem of volledigheid. Ik doe een greep uit de vele dagelijks voorkomende fouten en tracht die te verklaren en te verbeteren; ik zal al veel bereikt hebben als ik den lezer geprikkeld heb tot kritisch lezen - een negatief voordeel - en daardoor tot zorgvuldig schrijven, een positief goed.

I. Pleonasmen

Een pleonasme is een uitdrukking die een of meer overbodige woorden bevat. Een begrip wordt dubbel uitgedrukt, maar doordat de woorden verschillen, merken de slordige schrijver en lezer het niet. Bijvoorbeeld *nutteloze verspilling*. Verspilling is nutteloze uitgaaf, dus nutteloze verspilling is nutteloze nutteloze uitgaaf.

Het is de meest voorkomende fout. De krant zou aanmerkelijk kortere en frissere lectuur opleveren als al de overvloedige woorden geweerd werden; zij zijn op bijna iedere bladzijde te vinden. De schrijver van pleonasmen gelijkt den dronkaard: beiden beogen versterking en verlevendiging en bereiken integendeel verslapping en versuffing. Het pleonasme maakt de stijl overladen en dwaas, als twee klokken in een kamer. Men leest er gewoonlijk over heen: men is aan de bedwelming gewend.

Ik heb dit onderwerp zeer uitvoerig behandeld, niet om den lezer bijzondere afschuw in te boezemen, want die krijgt hij wel door minder voorbeelden, noch om hem te vermaken, want dat doel is aan mijn boekje vreemd, maar omdat de studie dezer fout zeer bevorderlijk kan zijn tot het verkrijgen van goede stijl in het algemeen. Immers de oorzaak van alle kwaad op dit gebied is het zorgeloos hanteren van het materiaal, de woorden; de slordige schrijver geeft zich geen rekenschap van hun juiste betekenis. Nu leert men in de strijd tegen het pleonasme elk woord terdege te beschouwen en te ontleden voordat men tot het toevoegen van een bepaling, een uitlegging besluit; blijkt het woord de bepaling in zichzelf te bevatten, dan onthoudt men zich van herhaling met een ander woord.

Invoer uit het buitenland. Komen de goederen van de verste streken binnen het rijk gelegen, ook van de overzeese gewesten, dan worden zij niet ingevoerd, maar *aangevoerd*. Invoer is aanvoer uit het buitenland. Derhalve is *invoer uit het buitenland* een pleonasme.

Het kind werd nog tijdig gered. Wat is *redden* anders dan de ondergang voorkomen door op tijd, tijdig, voor het te laat is, te handelen? *Tijdig redden* is dus een pleonasme. In geval van twijfel stelle men het tegendeel; levert dit geen begrip, dan is de uitdrukking veroordeeld: het ene kind is tijdig gered, het andere is wel gered, maar niet tijdig - even te laat. Dit is baarblijkelijk onzin.

1. Nederlandse woorden

1. Een verwante zusterpartij. Een binnenlandsche burgeroorlog. Een noodzakelijke behoefte. Een felle vuurzee. Onnutte struisvogel-politiek. Een adellijke jonker. Een onwezenlijk droombestaan. Herhaling van hetzelfde. Oppervlakkige (uiterlijke) schijn. Een tijdelijke opschorting. Kans op tijdelijke regen. Vrije beschikking. Kwaadwillige laster. Vrouwelijke autobestuursters. De dood van wijlen Lord Astor. Overtollige ballast. Inwendige uitholling. Langzaam slenteren. Valse voorwendsels. Averechts verkeerd.

2. Het lijkt oogenschijnlijk. Nogmaals bevestigen. Nader afwachten. Samen verenigd. Geheel uitsterven. Gehandhaafd blijven. Opzettelijk brandstichten (uitlokken). Zich uitsluitend beperken tot. Trouweloos zijn woord breken. Mondeling bespreken. Schriftelijk ondertekenen. Liever verkiezen. Kunstmatig aankweken. Vooraf waarschuwen (aankondigen, polsen). Elkaar onderling beïnvloeden. Voorlopig opschorten (uitstellen, bewaren).

3. Nieuwe aanwinsten. Nieuwe uitvindingen. De oprichting van een nieuwe ijsfabriek. Het openen van nieuwe luchtdiensten. Installatie van den nieuwen burgemeester. De Heer en Mevrouw Jansen geven kennis van de geboorte van hun jongsten zoon, Jan.

4. Het is moeilijk eenmaal bestaande wetten veranderd te krijgen. Het bestaande gebouw krijgt een nieuwe overkapping. Het was

een gevolg van de bestaande angst. Een voldongen feit. Het ingestelde onderzoek. Gestelde vragen. Begane fouten. Een geleden verlies.

5. Het stelen van andermans schapen wordt niet als misdrijf beschouwd. Dat is inbreuk op de auteursrechten van een ander. Van Schendel vervangt wel eens een woord door een ander dat hem beter lijkt. Dit kost slechts eenige centen meer dan andere, goedkoopere soorten. De onderhandelingen hebben een andere keer genomen. Wederzijdsche eerbiediging van elkanders persoonlijkheid. Hij is een lichtend voorbeeld voor anderen geweest. Hij had verscheidene vrienden onder wie Baudet, Oskam en anderen.

6. Uitvoer naar het buitenland. Naar elders verhuizen (de wijk nemen). Naar één kant overhellen. Buitenlandsche reizen naar Spanje en Amerika. Luchters die van de zolder benedenwaarts hangen. Overheidsmaatregelen, van boven af opgelegd.

7. Niemand heeft voorafgaand verlof nodig om zijn gedachten of gevoelens door de drukpers te openbaren. De minister zal alles doen om herhaling in de toekomst te voorkomen. De Leider zal zijn reis tot later uitstellen. Verbetering in de toekomst kan niet verwacht worden. Zijn rede was een blik terug in het verleden. De geachte afgevaardigde is weer alles vergeten wat hij tevoren heeft geleerd. Alvorens te beginnen dienen de candidaten den tekst eerst met aandacht door te lezen. Voordat zij zich opgeven moeten zij eerst overleg plegen met den kerkeraad. Om achteraf een dwaling nog te herstellen is eerst een procedure noodig. De deur niet eerder openen voor de wagen stilstaat.

Een *jong* meisje van achttien wordt voorgesteld aan een *ouden* heer van zeventig, en niet omgekeerd. Hij was tijdens zijn leven een vurige drankbestrijder. Doihara is op het oogenblik dood.

8. De leden treden om de 4 jaar af en zijn aanstonds weder herkiesbaar. Hij heeft zijn werkzaamheid weder hervat. Daardoor komt men vaak tot herhaling van hetzelfde. Dit zal voor de microfoon nog eens herhaald worden. Deze fout herhalen zij altijd nog opnieuw. De brieven bevatten herhalingen van wat reeds eerder is geschreven. De school is weer heropend; de rust is weer hersteld.

9. De vraag is of de Vereenigde Staten door blijven gaan met hun politiek op denzelfden voet voort te zetten. Dan zakt het stuk langzaam naar beneden. De route gaat in stijgende lijn steeds hoger. De president geloofde dat de houding van verd. hem nu eerlijker

toescheen. De hoogte is in verhouding betrekkelijk. Men beschouwt de cijfers teleurstellend en niet aan de verwachting beantwoordend. Hij is bescheiden zonder zich op den voorgrond te plaatsen. Hij heeft een aangename stem om naar te luisteren. Hij is ten onrechte miskend. Het is begrijpelijk dat men graag nog eens een dergelijk bezoek in de toekomst herhaald zou zien. De heer X verzocht de regeering geen verdere uitbreiding meer toe te staan. De toestand is in gunstigen zin vooruitgaande. Kort samenvattend overzicht.

2. Uitheemse Woorden

Pleonasmen met uitheemse woorden zijn meestal niet het gevolg van slordigheid maar van onkunde. De schrijver kent de betekenis van het vreemde woord niet en weet dus niet dat hij het begrip dubbel uitdrukt. ‘Hier schuilen *latente gevaren*’. *Latent* (Lat. latere, *verscholen zijn*) betekent *verscholen*. De zin zegt dus: hier schuilen verscholen gevaren.

Een veilige safe. Bijzondere exceptioneele omstandigheden. De overheerschende dominant. Een moeilijke impasse. Voor de vuist weg improviseren. Misleidende en gevaarlijke camouflage. In stoffelijke vorm materialiseeren. Promotie tot een hogere rang. Hobbies die zijn speciale voorliefde hebben. Eventueele moeilijkheden die hij zou kunnen krijgen. Een fictieve overeenkomst die in werkelijkheid niet is gesloten. Presentexemplaren worden gratis verstrekt. Het lichaam bestond feitelijk de facto. Het eere-doctorschap honoris causa. Rijke Maecenassen. Testproef. Voorfront. Een passerende voorbijganger. Monotone eentonigheid. Een nieuwe alinea. Het defensieve verdedigingsblok. Het is imperatief voorgeschreven. Visueel aanschouwelijk. Optische lichtsignalen.

3. Pleonastische woorden

Sommige woorden zijn in zichzelf pleonastisch, bv. *uiteinde*, dat bijna uitsluitend voorkomt in *een droevig uiteinde* (*Dd.*) en *een zalig uiteinde*. Het hiervan afgeleide adjectief *uiteindelijk* wordt daarentegen zo mateloos veel gebruikt dat het een grappenmaker bracht tot de verzuchting ‘Is het nu met uiteindelijk eindelijk uit?’

Wederterugkeer. Damesschersters. Kamenierster. Meisjespad-vindster.
 Terugvergoeden. Toekomstvoorspellingen. Toekomstplannen.
 Tussenaanzes. Handgeklap. Voetgetrappel. Medeland-genoten. Vooraleer.
 Partnerin (*partner* beteekent ook deelgenote).

N.B. Een schijnbaar pleonasme is *dichtsluiten*. Sluiten is een sleutel in een slot nuttig aanwenden. Juist is dus ook *opensluiten*.
 Sommige pleonasmen zijn geijkt, bv. *stilzwijgen*, *neerdalen*.

4. Verduidelijking en herhaling

1. Hij is wereldberoemd en zijn naam heeft zowel in Amerika als in Europa grote vermaardheid.

Het album bevat bijdragen van prozaschrijvers en dichters, die hun medewerking bij de samenstelling hebben toegezegd.

Het rapport geeft veel interessants en is zeer de belangstelling waard.

Zijn rede, die tintelend van geest was, bestond niet uit een dorre opsomming van feiten en gegevens.

Een automobilist had een jongen aangereden; gebleken was dat de schuld uitsluitend bij den jongen lag, terwijl den automobilist geen spoor van schuld kon gegeven worden.

Zij leveren een strijd met wisselende kansen, waarin nu eens de een dan weer de ander betere vooruitzichten heeft.

Hij moest de pogingen om het leven van den ongelukkige te redden opgeven, zonder dat hij hierin geslaagd was.

Van onze vijftig verpleegsters zijn slechts twintig gediplomeerd, de overige dertig niet.

Reeds eerder gaven wij dezen raad, dien wij nu nog eens herhalen.

De schildwachten legden de ongelukkigen neer, voordat zij zich nog in veiligheid hadden kunnen brengen.

Excessen kunnen met de bestaande bepalingen krachtig worden tegengegaan, mits men die bepalingen maar toepast.

Zoo bereikt men verzachting van de pijnen van hen die lijden.

Het was een geval van oplichting door iemand die zich uitgaf voor baron, maar dit niet was.

2. De trekking is openbaar en kan door ieder worden bijgewoond.

Gisteren is te A. een trein ontspoord, zodat deze uit de rails liep.

Hij lijdt aan een lichten aanval van griep, maar dat is niet ernstig.

Dit verbod behoeft geen blijvend karakter te hebben, doch kan ook tijdelijk zijn. De helft was aanwezig, de rest ontbrak.

Er bestaat geen enkel rijk dat altijd won en nooit verloor.

5. Beide

Dit woord is overtollig als een ander woord al uitdrukt dat er van een tweetal sprake is:

Beide (de) vechtersbazen gingen *elkaar* te lijf.
 Wij merkten ook de *tweelingen X* op; beiden (zij) waren gekleed in rose japonnetjes. Beide *oevers* waren door een brug verbonden.
Zowel de bode *als* de slager zijn beiden bekeurd.

6. Persoonlijk

Een der gebruikelijkste pleonasmen is de toevoeging van het overbodige *persoonlijk*.

Z.K.H. heeft persoonlijk de tentoonstelling bezocht (*Dd.*).
 Toen kreeg men gelegenheid den jubilaris persoonlijk de hand te drukken.

Het is juist

1. Als tegenstelling

a. met *geestelijk*, b. met *door een gevolmachtigde*:

Ik ken den schrijver niet persoonlijk: ik heb hem nooit ontmoet, maar hij is naar zijn werk te oordelen een geestig man.
 Hij is gehouden persoonlijk in rechte te compareren.

2. In de betekenis van *individueel*:

Ik dank u voor al hetgeen uw brief voor mij persoonlijk bevat.
 Als voorzitter betreur ik het vertrek van ons medelid; menigmaal

heeft hij de vereniging uit geldelijke moeilijkheden gered, maar persoonlijk verheug ik mij dat wij dien onaangename man kwijt zijn.

7. Kunnen, enz.

Ik kan	=	ik ben in staat, in de gelegenheid.
Ik mag	=	het staat mij vrij, het is mij vergund.
Ik moet	=	ik ben verplicht, genoodzaakt, gedwongen.
Ik wil	=	ik verlang, wens, ben bereid.

Wie deze synoniemen verbindt, pleegt pleonasme. Deze pleonasmen zijn nog erger dan de vorige groep - onzin. Ik ben in staat te kunnen is *ik kan kunnen*, ik ben bereid te willen is *ik wil willen*.

In lange zinnen komen zij het meest voor (*Dd.*): als de schrijver het eind van zijn zin nadert is hij het begin vergeten. ‘De minister heeft zich *bereid* verklaard deze tentoonstelling, die, verrijkt met tal van belangrijke werken uit zijn eigen verzameling, volgens de herhaalde verklaring van Z.E. zijn volle belangstelling heeft, met een kort overzicht van het gebodene te - *willen* openen.’

1. Zij zullen nu toch nog de gelegenheid hebben dit meesterwerk te kunnen aanschouwen. Wij hopen in staat te zijn een redelijk dividend te kunnen uitkeeren. Het was ons tot ons leedwezen onmogelijk aan uw verzoek te kunnen voldoen.

2. Zijn vrouw kreeg permissie hem eenmaal in de maand te mogen bezoeken. De minister had aan deze fabriek toegestaan om in twee ploegen te mogen werken. Eenmaal slechts is het mij vergund geweest haar uit de verte te mogen zien. De vereeniging heeft het volste recht dezen avond in ieder opzicht geslaagd te mogen noemen.

3. Hij is gedwongen zijn vakantie in Amsterdam te moeten doorbrengen. Het is noodzakelijk dat in de gevangenis geregeld psychiatrische onderzoeken moeten geschieden. Ik heb het mijn plicht geacht u van de resultaten op de hoogte te moeten brengen. Het was zeker dat de ziekte door een levende smetstof moest zijn veroorzaakt. De minister heeft den eisch gesteld dat deze burgemeesters hun ontslag dienen te nemen.

4. Een onweerstaanbaar verlangen becroop hem daar iets meer van te willen weten. Hij heeft toen de wensch uitgesproken het geheele bedrijf in werking te willen zien. De minister heeft verklaard niet ongeneigd te zijn onze grieven in overweging te willen nemen.

De tegel in Vondels *Gijsbrecht, V*:

‘Hoe is het mogelijk dat gij 't hebt kunnen zien?’

bevat slechts schijnbaar een pleonasme:

‘Dat gij in staat zijt geweest het te zien - hoe is dat feit mogelijk?’

8. De pleonastische subjunctief

De subjunctief in hoofdzinnen drukt soms wenselijkheid uit (optatief): God *geve*, hij *leve* lang, men *versta* ons wel. Ook werkwoorden, als *moeten*, *laten*, *dienen te*, *hebben te*, drukken wenselijkheid uit; plaatst men nu deze in de

subjunctief, dan krijgt men dus een pleonasme.

Neem als voorbeeld *beseffen*. De wenselijkheid van het beseffen kan uitgedrukt worden:

- a. Door de subjunctief: *men beseffe*.
- b. Door bijvoeging van *dienen te*: *men dient te beseffen*.

Het is duidelijk dat a + b een pleonasme vormt.

Onjuist is dus: *men diene te beseffen*.

Men *diene* (dient) ons wel te verstaan. Men *behoeve* (behoeft) zich hiervoor niet te schamen. Men *hebbe* (heeft) zich hiervan te onthouden. *Late* (laat) men dit toch bedenken. Het *blijve* (blijft) onze plicht.

9. Enige bijzondere pleonasmen

1. *Te* drukt overmaat uit. De koppeling van *te* aan een woord dat overmaat uitdrukt vormt dus een pleonasme: *voorbarig* is te vroeg, *te voorbarig* is te te vroeg.

Een te overladen programma. Te onbesuisd handelen. Te voorbarig beslissen. Een te overdreven voorstelling. Te verkwistend.

Ook in zinnen als de volgende is *te* pleonastisch:

De dokter zegt dat *te* veel fruit eten *verkeerd* voor me is.

Het *verkeerde* schuilt al in *te*. Juist is:

Ik zorg dat ik niet *te veel* fruit eet, want de dokter zegt dat *veel* fruit eten *verkeerd* voor me is.

2. *Behalve, buiten, enz. - ook, tevens, bovendien, enz.*

Gij krijgt behalve uw salaris ook nog provisie. Buiten het pianospel beoefent zij ook nog den zang. Tegelijk met de redevoeringen is ook met berichten propaganda gemaakt. Evengoed als de slijtage verschilt, is dit ook het geval met verlies. Behalve burgemeester is hij tevens secretaris.

3. *Alvorens, voordat - eerst; nadat - vervolgens; ofschoon, hoewel - toch, echter enz.*

Alvorens met het vertalen te beginnen leze de candidaat eerst het opstel ernstig. Nadat de hoge gasten op het stadhuis verwelkomd waren, begaven zij zich vervolgens in open auto's naar het feestterrein.

4. Het *possessief* in plaats van lidwoord of voorzetsel:

De Raad besloot in *zijn* (de) vergadering van gisteren, enz. Deze wet treedt in werking op den dag *harer* (van) afkondiging.

5. *Allerlei soorten van*. Lei (Middelnederlands) betekent soort; *allerlei* is dus *van alle soorten*; allerlei soorten van: *van alle soorten van soorten*.

6. *Den Heer Inspecteur, den Heer Burgemeester*. Het begrip ‘heer’ ligt opgesloten in de titel.

Ook voor Prof., Mr., Dr., Jhr., enz. is *den Heer* dus overtoellig.

7. *O.a.* en *enz.* Begint een opsomming met *o.a.* dan mag *enz.* haar niet sluiten. Kies.

8. *Op enige uitzonderingen na* is een pleonastische versmelting van *met enige uitzonderingen* en *op - na*.

9. *Met zich meebrengen, enigste* en *verkieslijker*.

Verkieslijk is *meer wenselijk*; verkieslijker: *meer meer wenselijk*.

N.B. Enige pleonastische superlatieven zijn geijkt: *alleraardigst*, het *volste* recht, ten *zeerste*, enz.

De strijd tegen de pleonasmen is dus de eerste taak van den schrijver. Begin met de eenvoudigste, grofste en gebruikelijkste te verbannen: weer terug keren, nader bevestigen, toekomstplannen, herinneringen uit het verleden, uitstellen tot een latere datum, uiterlijke schijn, nog eens herhalen, enz. enz. Gij zult merken dat het een aardige sport is, die u telkens verrassingen geeft. Want bij het overlezen van uw opstel zult gij u herhaaldelijk betrappen op pleonasmen die u bij het schrijven ontsnapt zijn, en glimlachend - want het is vermakelijk werk - schraapt gij het overtoellige. Met voldoening ziet gij dan hoeveel frisser, sterker en pittiger uw stijl wordt.

II. Het deelwoord

1. Het deelwoord zonder onderwerp

Een deelwoord is een bepaling; het bepaalde woord, het onderwerp, kan niet gemist worden.

De graaf snelde naar het venster en opende het gordijn; omkijkende was het spook verdwenen.

Deze zin kan niet anders betekenen dan dat het spook had omgekeken terwijl het verdween. Het deelwoord moet dus opgelost worden in een bijzin die het onderwerp bevat:

Toen hij omkeek was het spook verdwenen.

Of, met behoud van het deelwoord:

Omkijkende zag hij dat het spook verdwenen was.

Soms kan de verandering van passief in actief de zin redden:

Samenvattend *mag dus geconstateerd worden* dat hij zijn taak goed heeft volbracht - samenvattend *mogen wij dus constateren* dat hij zijn taak goed heeft volbracht.

Zo heeft het deelwoord zijn onderwerp gekregen: *wij*.

Verbeter deze zinnen op verschillende wijzen:

Vanmorgen langs het huis van Mr. Halbertsma wandelend, zwom daar een eend met zeventien jongen voorbij.

De ingang van onze stad, komende van de beide stations, blijft nog steeds even weinig fraai.

Stammende uit Amsterdamse ouders, was natuurlijk het Hollands onze huiselijke taal.

Het raam reikte, staande voor het venster, slechts tot de knieën.

Zo rijdende is er voldoende gelegenheid voor het verkeer om voorbij te rijden.

Dit voor oogen houdende krijgen de feiten een ander aanzien.

Uw boekje nog eens doorbladerende viel mijn oog op de volgende zinsnede.

In het passief wordt het deelwoord veelal onjuist gebruikt:

Het orkest speelde het Wilhelmus, dat staande door de aanwezigen werd meegezongen.

Al keuvelend werd een geurig kopje mokka genoten.

Hier wordt gezegd dat het Wilhelmus stond en het kopje keuvelde; zet de zin in het actief: ‘... dat de aanwezigen staande meezongen.’ ‘Al keuvelend genoot men...’

2. Vanzelfsprekend

In navolging van het Duits heeft men thans enige lelijke lange deelwoorden gevormd, tot nog lelijkere substantieven verlengd. Het ergste en gebruikelijkste is *vanzelfsprekend* (natuurlijk), uitgerekt tot *van-zelf-sprekend-heid*, soms verschrompeld tot *vanzelfsheid*, een vod.

Dat spreekt van zelf - dat is vanzelfsprekend.
 Hij geeft er de toon aan - hij is er toonaangevend.
 Het ligt voor de hand - het is voordehandliggend.
 Dat is geen maatstaf - dat is niet maatgevend.
 Dit gaf de doorslag - dit was doorslaggevend.

Het eerste heeft *natuurlijk* bijna geheel verdrongen:

Hij koos vanzelfsprekend weer de mooiste plaats.
 Er waren vanzelfsprekend veel liefhebbers voor.

3. Verplichtend

Het is *verplichtend* is onjuist voor het is *verplicht* (voorgescreven): ‘Avondkleding is verplicht.’

4. Zodoende

Dit deelwoord is wel tot bijwoord geworden, maar men dient toch rekening te houden met zijn afkomst: het betekent *door zo te handelen*. Als men dit er niet voor in de plaats kan stellen, schrijve men *daarom*, *hierdoor*, enz.

Juist

De schurk stopte haar een prop in den mond en verhinderde haar zodoende te schreeuwen.
 Ik zette het op een lopen; zodoende kwam ik nog juist op tijd.

Onjuist

Het stortregende; *zodoende* (daardoor) werden wij kletsnat.

Moeder is hardhorend; *zodoende* (dientengevolge) kon zij niet van de preek genieten.

Het gezelschap was hem te luidruchtig; *zodoende* (daarom) stapte hij na een kwartiertje op.

Het onderwerp werd uiterst diepzinnig behandeld; *zodoende* begrepen deze eenvoudige lieden (deze eenvoudige lieden begrepen dan ook) niets van het betoog.

5. Het verleden deelwoord

Bij het gebruik van het *verleden deelwoord* vindt men soortgelijke fouten.

a. Actief-intransitief

Nauwelijks opgestaan van een stoel voor het venster vloog een kogel door de ruit.

Hier wordt gezegd dat de kogel is opgestaan; juist is: *Hij was nauwelijks opgestaan, toen* enz.

b. Passief-transitief

Met voorbeelden gestaafd sprak hij over de verschillende verrichtingen van ons volk.

Bij den heer Smit binnengedragen verleende dr. De Groot de eerste geneeskundige hulp.

Volgens dit bericht is de dokter binnengedragen.

In enkele uitdrukkingen, zoals *aangenomen*, *verondersteld*, *aangezien*, is deze constructie geijkt; de deelwoorden worden dan als voegwoorden beschouwd.

Welbeschouwd (*eigenlijk*) had hij het volste recht zoo te handelen.

Alles tezamen genomen (*over 't geheel*) kan het feest zeer geslaagd genoemd worden.

Eigenlijk gezegd (*inderdaad*) was ik de gehele zaak vergeten.

III. Naamvallen

A. Nominatief-accusatief

Een woord kan niet in twee naamvallen tegelijk staan, kan niet zowel onderwerp als voorwerp zijn. Twee

door *en* verbonden werkwoorden die verschillende naamvallen vragen, vorderen dus twee woorden, elk in zijn vereiste naamval; het tweede woord kan dan een *synoniem* of een *voornaamwoord* zijn.

Die brief is niet tot mij gericht en beantwoord ik dus niet.

Brief is onderwerp van *gericht worden* en voorwerp van *beantwoorden*, nominatief en accusatief tegelijk. Schrijf:

Die brief is niet tot mij gericht; *dat stuk* beantwoord ik dus niet.

Die brief is niet tot mij gericht; ik beantwoord *hem* dus niet.

1. Hoofdzinnen (nevenschikking)

Nominatief-accusatief

Dit was blijkbaar een vergissing en zag ik daarom gaarne door de vingers.

De reden is duidelijk en behoef ik niet te herhalen.

Die rol voegt ons niet en wenschen wij ook niet.

Een beschrijving zou te kort schieten en laat ik achterwege.

Het gevaar is in ons land niet te duchten en acht spreker onmogelijk.

Brieven worden niet bezorgd maar kunt u afhalen.

Dit woord leek me onjuist en schrapte ik het dus.

Wat is en waarvoor onderwijst men de Geschiedenis?

Accusatief-nominatief

Dit feit betreuren wij zeer en stemt onwillekeurig wrevelig.

Dat heeft nog niemand durven beweren en schijnt ook wel zeer ongerechtvaardigd.

Zulke uitingen kan men elken dag in Egypte horen en doen het land veel kwaad.

Veel van deze wijzigingen vinden wij leelijk en kwetsen ons taalgevoel.

Die aquarellen zag ik thans voor het eerst en waren een verrassing voor mij.

Verdere inlichtingen bevat de Staatscourant en kunnen overigens worden bekomen bij

het Departement van koloniën.

2. Bijzinnen (onderschikking)

Hier verschijnt de fout bijna uitsluitend in de volgorde accusatief-nominatief.

Taalschut is een werk dat ieder moet bezitten en in geen boekenkast mag ontbreken.

Onze taal is armoedig met al die moderne woordjes als ‘een verveeld gebaar’, wat je tegenwoordig dikwijls leest, maar volslagen onzin is. Groot is het aantal folterwerktuigen die men er kan zien en dienden om een bekentenis af te dwingen.

Er zijn twee leegstaande verdiepingen die de winkelier zou gaan bewonen en juist geheel waren opgeknapt.

Wat de Regeering niet mededeelt, doch onmiddellijk blijkt, is dat de schepen zich naar de Middellandsche zee begaven.

Hij bezat teekeningen die men zeer zelden ziet en in Holland absoluut onbekend zijn.

Maar dat uw landje zoo groot zou zijn heb ik nimmer kunnen vermoeden en dringt nu pas goed tot mij door.

Dat de tijd hiervoor is gekomen zal iedereen moeten toegeven en wordt ook in het bedrijf in praktijk gebracht.

B. Nominatief (of accusatief)-datief

Nadat ik hem getroost en goeden raad gegeven had vertrok ik.

Troosten heeft de accusatief, *geven* de datief; *hem* staat hier dus in twee naamvallen: ook hier moet een woord worden ingevoegd:

Nadat ik den gevangene getroost en *hem* goeden raad gegeven had, vertrok ik.

Nominatief-datief

De spreekster werd ingeleid en dank gezegd door den voorzitter.

De jongen werd betrappt en ernstig de les gelezen door den rechter.

Accusatief-datief

Verdachte had het meisje op de markt aangevallen en met een mes een aantal steken toegebracht.

Ik erken dat zijn conversatie mij boeit enen niet tegenwerken bij zijn zwaren strijd. behaagt.

Datief-nominatief

De inspectrice is geen werk te zwaar en controleert alles zoo nauwkeurig mogelijk.

Vele vrouwen werd de aandoening te machtig en barstten in snikken uit.

Datief-accusatief

Hij heeft haar wel het hof gemaakt, maar niet ten huwelijk gevraagd.

Gij moet hem de behulpzame hand bieden

N.B. Gemakkelijk sluipt deze fout in opsommingen:

Zij doorzochten het huis, waarna zij de vrouw vastbonden, een prop in de mond stopten en blinddoekten.

C. Nominatief-genitief

De verwarring nominatief-genitief komt minder dikwijls voor, doordat het verschil in de vorm der relatieven (die, wier, wiens) den schrijver gewoonlijk waarschuwt.

Toen kwam een jonge man, wiens vader door de hand des boekaniers gevallen was en bij zijn graf plechtig zwoer hem te zullen wreken.

De volgende zin, die er oppervlakkig lang niet lelijk uitziet, vertoont bij nadere beschouwing een samenpersing der vier naamvallen in één relatief:

De edele vrouw, wier beide kinderen in den oorlog waren omgekomen en haar gansche vermogen aan onze stichting vermaakte, leeft in onze harten voort en zullen wij nimmer vergeten, noch de tol onzer dankbaarheid onthouden.

IV. Meervoud

1. Zuiver Nederlandse woorden op -e krijgen *n*:

Baten en schaden, beloften, boden, boeten, gemeenten, gevaarten, gewoonten, gezindten, groenten, leemten, reden, ziekten, enz. Uitgezonderd *lentes*.

N.B. In Centraal-Nederland is deze *n* stom; ter verduidelijking zegt men daar in het meervoud meestal -s. Dit verklaart het misbruik van deze letter ook in de schrijftaal.

2. Vreemde woorden gedogen een Nederlandse uitgang:

Gymnasiums, museums, examens, specimens, prospectussen, solo's, piano's. Zie ook bl. 73.

Basis, crisis hebben meestal het Latijnse meerv. *bases, crises*.

3. *Staten-Generaal* (Etats-Généraux) en *rails* worden dikwijls ten onrechte als enkelvoud beschouwd:

De Staten-Generaal *is* (zijn) bijeengeroepen. De rails *werd* (werden) vernield.

4. Let op *honderden* guldens, *duizenden* mensen. Die woorden zijn substantieven: honderdtallen, duizendtallen.

5. *Doel* vormt geen mv. Zeg: *doeleinden*, *doelpunten*, bv. militaire. Niet: doelstellingen, zie bl. 37.

6. Onjuist is *te twee ure* (à deux heures). Het mv. van uur is *uren* of *uur*. Zeg: *te twee uren* of *om twee uur*.

7. Verzamelwoorden als *aantal*, *menigte*: enk. of mv.:

Een aantal (= vele) leden *waren* (of *was*) tegenwoordig.
N.B. *Een paar* (enige) heeft steeds het meervoud.

8. De *Redactie* schrijft in de eerste persoon meervoud:

Wij vervolgen thans *ons* artikel over het kiesrecht.

Onjuist is het meervoud als klaarblijkelijk één persoon aan het woord is:

Als *wij* een woord ter inleiding van *ons* boekje *mogen* schrijven, willen wij *onzen* lezers allereerst *onze* verontschuldiging aanbieden, enz. (Getekend 'De schrijver').

Wij hadden het voorrecht den beroemden staatsman onder *vier* oogen te spreken. (Hier waren er minstens zes.)

Zoals *wij* hierboven *opmerkten*, *wij* voor *ons kunnen* deze soort van muziek maar matig bewonderen.

Door één persoon ondertekende krantenartikelen moeten dus steeds in de eerste persoon enkelvoud staan.

9. *En*: meervoud; *zowel - als*: enkelvoud:

Jan en Piet *zijn* geslaagd. Zowel Jan als Piet *is* geslaagd.

V. Vervoeging

I. Vervoeging verschillend naar de betekenis

Óverleggen, besparen, ter inzage geven; *Overléggen*, bespreken; onscheidbaar: scheidbaar:

Hij was niet in staat zijn geboortebewijs *over*Hij is niet van plan de zaak met ons *te te leggen*. *overleggen*.

<i>Plegen</i> (pleegde, gepleegd)	<i>Plegen</i> (placht)
begaan: misdaad, overleg	gewoon zijn
<i>Scheppen</i> (schepte, geschept)	<i>Scheppen</i> (schiep, geschapen)
putten: water, adem, lucht, vreugde, behagenvoortbrengen: kunstwerk, sfeer,	stemming

Wij *schepten* vermaak in de vrolijke stemming die hij *schiep*.
 Schrikken, schrikte (schrok), geschrikt (geschrokken)
 Verschrikken, verschrikte (verschrok), verschrikt (verschrokken)
 Verschrikken, verschrikte, verschrikt, *doen schrikken*

Stijven,	stijfde,	gestijfd,	<i>sterken</i>
Stijven,	steef,	gesteven,	<i>met stijfsel</i>
			<i>strak</i>
			<i>maken</i>
Wassen,	waste,	gewast,	<i>met was</i>
			<i>bestrijken</i>
Wassen,	wies,	gewassen,	<i>groeien</i>
Wassen,	wies	gewassen,	<i>schoonmaken</i>
	(waste),		
Zweren,	zwoer,	gezworen,	<i>een eed</i>
			<i>afleggen</i>
Zweren,	zwoor,	gezworen,	<i>etteren</i>

II. Een werkwoord mag niet tegelijk hoofdwkwoord en hulpwerkwoord zijn; herhaling is dus nodig in:

Wij zijn gevlucht en brodeloos. Hij heeft een goede naam en die met eer verdiend. Wij blijven op onze post en onze plicht vervullen. De strooien paaspop wordt verbrand en tot as. Hij werd gesteund en sterker.

III. Verboden is ook vereenzelviging van gelijkvormige infinitief en deelwoord:

Wij zijn niet en zullen nooit vergeten de beledigingen die hij ons heeft aangedaan. Zij wilde en zou en heeft ook ten slotte het diploma bekomen.

IV. Werkwoorden vervoegd met *hebben* of met *zijn*

1. Besluiten

Het besluit nemen

Ik *heb* besloten hem te vergeven.

Beslissen, uitmaken

Ik *ben* nog niet besloten of ik zal gaan of niet.

N.B. In de tweede zin is *besloten* inderdaad een adjectief: *zeker*.

2. Lopen, rijden, enz.

Doelende op de handeling

Ik *heb* niet gefietst maar gelopen.

Doelende op de plaats

Ik *ben* naar Amsterdam gefietst.**3. Vergeten**

Verzuimen (te doen of mee te nemen)

Ik *heb* uw boodschap vergeten.Ik *heb* mijn boek vergeten.

Uit het geheugen verliezen

Ik *ben* uw naam vergeten.Ik *ben* mijn les vergeten.**4. Volgen**

Navolgen. Aandacht blijven schenken

Ik *heb* den schrijver in zijn systeem gevolgd.Ik *heb* zijn gehele ontwikkeling nauwkeurig gevolgd.

Achternagaan

Ik *ben* hem op korten afstand

gevolgd.

5. Opvolgen

Gevolg geven aan, nakomen

Wij *hebben* uw bevel opgevolgdAFSPREKEN heeft *hebben* of *zijn*.

Volgen op (zaak regering)

Hij *is* of *heeft* zijn vader in de zaak

opgevolgd

V. Vaak verkeerd vervoegde werkwoorden

Bederven, bedierf, bedorven

Derven, derfde, gederfd

Erven, erfde, geërfd

Benijden, benijdde, benijd

Bevelen, beval, bevolen

Verbannen, verbande, verbannen

Vonnissen, vonniste, gevonnist

Weven, weefde, geweven

Jagen, joeg, gejaagd

Raden, ried, geraden

Schuilen, school, gescholen

Ook: raadde, schuilde, geschild, stootte,

waaide; jaagde (wild)

Kerven, korf, gekorven

Werven, wierf, geworven

Zwerven, zwierf, gezworven

Wreken, wreekte, gewroken

Wuiven, wuifde, gewuifd

Wijten, weet, geweten

Zwelgen, zwolg, gezwolgen

Zwellen, zwol, gezwollen

Stoten, stiet, gestoten

Vermogen, vermocht, vermocht

Waaien, woei, gewaaid

Brouwen, brouwde, gebrouwen	Verbergen, verborg, verborgen
Houwen, hieuw, gehouwen	Herbergen, herbergde, geherbergd
Kloven, kloofde, gekloofd	Vouwen, vouwde, gevouwen
Kluiven, kloof, gekloven	Ontvouwen, ontvouwde, ontvouwd
Tijgen, toog, getogen	
Aantijgen, tijdde aan, aangetijd	Zuigen, zoog, gezogen
Uitscheiden, scheidde uit, uitgescheiden	Stofzuigen, stofzuigde, gestofzuigd
(Achter)nazetten, zette (achter)na	(Achter)nazitten, zat (achter)na,
(achter)nagezet, <i>achtervolgen</i>	(achter)nagezeten, <i>achtervolgen</i>
N.B. 'Ik heb gebeden (niet: <i>gebid</i>) en gesmeekt'.	
Let op <i>gemoogd, gevernist, gedwarsdrijfd, gegekscheerd</i> .	

VI. *Infinitief* in plaats van *Verl. deelwoord*:

- a. *Alle ww. zonder te* (moeten, mogen, kunnen, laten, enz.):
Het heeft zoo *moeten* zijn. Ik had *willen* komen.
- b. *De volgende met te: vermogen, weten, behoren, gelieven, plegen*
Beide constructies: o.a. *pogen, trachten, menen, beginnen*
Ik heb *hem trachten* of *getracht hem* te overreden.
We zijn *begonnen* of *beginnen* te werken.

VII. Varia

1. *Gebelgd, verbolgen*, beiden van *belgen*, toornig maken
2. Bot (einde van een touw) vierden, vierde bot, heeft bot gevierd
3. Ik vergrootte de foto, de foto is vergroot, de *vergrote* foto
Zij verafgoodde hem, hij werd verafgood, de *verafgode* man
4. Stollen, stolde, gestold; zouten, zoutte, gezouten. Dus: *gestolde* boter, *gezouten* haring.
5. *U* is 2de of 3de persoon: *U bent, u waart* of *u is, u was; u moogt* of *u mag; u vergist u* of *u vergist zich*

VI. Voorzetsels

1. *Rond* is adjectief of bijwoord: *De aarde is rond en draait rond*. Het wordt tegenwoordig in navolging van het Engels (zie XIV) gewoonlijk als voorzetsel in de plaats van *om (rondom)* gebruikt: *rond de tafel, de reis rond de wereld*. Men schrikt zelfs niet terug voor *waarrond* en *daarrond*.

N.B. *Rond* voor *ongeveer* (blz. 57) en *rondom* voor *over* zijn germ.: De strijd *rondom* (over) het spellingsvraagstuk.

2. *Vanaf*. Splits dit, of schrap het overvloedige *af*:

Vanaf het begin (van het begin af).
 De treinen lopen *vanaf* (van) Amsterdam naar Utrecht.
 De stoet vertrekt *vanaf* (van) het sterfhuis.
 Een mooi uitzicht *vanaf* (van) de toren.
Vanaf (van) de kansel verkondigen.
 Prijzen *vanaf* f. 1,00 (f. 1,00 en hoger).

Vanuit is even onnodig als *vanaf*.

3. *Per*. Een in handelsbrieven en regeringsstukken zeer gewone fout (*Dd.*) voor *op*:
Per 1 September. Op kan ook weggelaten worden: *wij hopen u 8 Augustus te bezoeken.*

4. *Soort* zonder *van*. Een gewone fout: verbinding zonder voorzetsel sluit het begrip *hoeveelheid* in, fles wijn, bord soep, stuk hout, massa mensen.

Vertaling verduidelijkt deze fout: een soort mensen - une sorte gens, a sort people?

5. Vaak verkeerd gebruikte voorzetsels

Iemand, iets voorbijgaan (niet: *aan* iemand, *aan* iets)
 Met of door een voorbeeld verduidelijken (niet: *aan*)
 Voor een prijs leveren (niet: *aan*)
 In aansluiting aan (niet: *met*, *bij*)
 Voorzien van (niet: *met*)
 Op de hoogte van (niet: *met*)
 Dit (be)hoort aan mij (niet: *van*)
 Ontleend aan (niet: *uit*); maar: *een ontleening* uit
 Verliefd op (niet: *in*)
 Ten of als antwoord op (niet: *in antwoord*)
 Aandringen op (niet: *tot*)
 Gemis van (niet: *aan*); maar: *gebrek* aan

6. Vermijd opeenhoping van voorzetsels:

Let *op* de schets *van* de *met* schepen bevolkte haven *met* de *bij* een *met* vlaggen versierde boot *in* de zon spelende kinderen.

7. Verschillende voorzetsels bij hetzelfde werkwoord

Opleiden

Voor een examen

Tot bibliothecaris

Richten

Aan een rechtspersoon, bv. het secretariaat

Tot een natuurlijke persoon, bv. den secretaris

Ontslaan

Van de last, de moeite, de verplichting, het gezelschap, rechtsvervolging

Uit de dienst, een bediening, een betrekking

N.B. *Ontheffen van* een verplichting, een ambt, een waardigheid, de waarneming, de voogdij

Bestaan

Bestaan *in* is *zijn*; bestaan *uit* duidt de bestanddelen aan.

Zijn vermogen bestaat *in* effecten

Dit werk bestaat *uit* drie delen

8. *Ten* (te *den*) en *ter* (te *der*) kunnen natuurlijk niet gebruikt worden waar het *lidwoord* niet past, dus niet vóór *mijnen, dezer, allen, een*, enz. Juist is: ten tijde van (te *den* tijd) maar niet: ten allen tijde (te *den allen* tijd?), ter verontschuldiging van (te *der* verontschuldiging) maar niet: ter harer verontschuldiging (te *der hare* verontschuldiging?). Schrijf dus:

te uwen dienste, te dien tijde, te allen tijde, te dezer plaatse, te dier gelegenheid, te harer verontschuldiging, te zijnen huize (ook afgekort: te mijnent, enz.), te uwen gerieve, te mijnen genoeg, te hunnen behoefte; te een ure.

N.B. Bij, door, in, te *dezen* (datief van *dit*)

VII. Ontkenningen**A. Dubbele ontkenningen**

Een dubbele ontkenning vormt een bevestiging; niet niet = wel. Door een dubbele ontkenning zegt de schrijver dus het tegenovergestelde van wat hij bedoelt.

1. Open**a. *Geen***

Geen der beide sprekers had voor de argumenten en soms ook voor de persoon van den verdediger *geen* goed woord.

Dit betekent: beiden hadden een goed woord.

b. *Noch*

Willem *noch* Marie vergaten *nooit* (ooit) het oogenblik, waarop hun vader stervende ineengezonken was.

De Europeaan *noch* de Chinees heeft *geen* (eenig) profijt van deze maatregel.

Noch de scheidsrechter *noch* de spelers wisten van de spelregels *nihil* (iets).

2. **Verborgen**a. *Evenmin*

Evenmin als bij vorige keren mocht men ook ditmaal *niet* verwachten door zijn rede veel wijzer te zullen worden.

Evenmin = ook *niet*. Men schrappe dus *-min* of *niet*.

Deze zin is een verwarring van de volgende juiste:

Evenmin als bij vorige keren mocht men ditmaal verwachten, enz.

Evenals bij vorige keren mocht men ditmaal *niet* verwachten, enz.

b. *Weinig*

Weinig = *niet* zeer, *niet* bijzonder; dit woord, met *evenmin* verbonden, vormt dus een dubbele ontkenning.

Evenmin als de vorige viel deze ouverture *weinig* in den smaak.

Een dezer negatieven moet positief gemaakt worden:

Evenals de vorige viel deze ouverture *weinig* in den smaak.

Evenmin als de vorige viel deze ouverture *bijzonder* in den smaak.

c. *Tenzij*

Tenzij = indien *niet*; het wordt vaak verward met *mits* = indien *wel*. (N.B. *Vermits* betekent *omdat*.)

De optocht gaat door *mits* het weer gunstig is.

(De optocht gaat door *indien* het weer *wel* gunstig is).

De optocht gaat door *tenzij* het weer ongunstig is.

(De optocht gaat door *indien* het weer *niet* ongunstig is).

d. *Werkwoorden, substantieven*

Beletten, verhinderen, voorkomen, zich hoeden = maken dat *niet*; verbieden = gebieden dat *niet*.

Dit was voor hem geen *beletsel* om *niet* te getuigen van zijn grooten eerbied voor den Commissaris.

De Burgemeester had *verboden* dat *niemand* in de kerk mocht komen.
 Wie zou *ontkennen* dat Italië *niet* het gezag oefent in dat land?
 Hoed U er voor *niet* verder te gaan.

Deze fout komt het meest voor in lange zinnen met grote afstand tussen de ontkenningen.

Deze bepaling dient om te *voorkomen* dat de koper door argeloosheid, gebrekkige wetskennis of onkunde omtrent de bijzondere omstandigheden en plaatselijke toestanden *niet* het slachtoffer zal worden van de bedriegelijke praktijken des verkopers.

In de volgende zin wordt - tegen de bedoeling - van een zeer gehoorzamen burger gesproken:

Hij handelde steeds in strijd met wat de overheid verboden had.

In de spreektaal is de dubbele ontkenning gewoon:

'k Heb er niks geen zin in. We hebben nooit geen last van de bureu.
Verbetering: Ik heb er volstrekt (in 't geheel) geen zin in. Wij hebben nooit enige (de minste) last van de bureu.
 N.B. Zeer gebruikelijk is *onmeedogen/loos*, d.i. medelijgend!

B. Varia

1. *Niet het minst* is: niet in de laatste plaats, vooral ook *wel*, eveneens (*bevestigende* uitdrukking).

Dat hij een persoon van groote betekenis is wordt alom toegegeven, *niet het minst* door zijn tegenstanders.

Niet in het minst is: volstrekt *niet* (*ontkennende* uitdrukking).

Wij kunnen het waardeeren, maar het raakt ons *niet in het minst*.

Deze uitdrukkingen worden vaak verward. Ter vermijding van het gevaar verkiezen men de eveneens gebruikelijke volgorde *in het minst niet*.

2. Vermijd opeenhoping van ontkenningen, die den lezer voor een raadsel stelt, b.v.:

Dit wil *niet* zeggen, dat misschien *niet* zijn persoon, maar dan toch zijn politiek in deze periode *niet* ernstig bedreigd is.

De volgende krantenzin bevat zeven nieten:

Dit betekent allerminst (volstrekt *niet*) dat we op veel punten

niet met zijn beleid instemmen, doch dit neemt *niet* weg dat we onmogelijk (*niet* mogelijk) kunnen ontkennen (*niet* toegeven) dat het ministerie *niet* steeds de wind in de zeilen heeft gehad, wat *niet* geheel aan de gevoerde politiek is te wijten.

De lezer moet dit maar oplossen.

VIII. Het juiste woord

I. *Aanrichten*, veroorzaken, tweewegbrengen in *ongunstige* zin: schade, verwoesting

N.B. *Aanrechten* is opdissen: een feestmaaltijd.

Behalve

1. Uitgezonderd

Allen lachten *behalve* hij.

2. (Met *als*) tenzij

Ik kom, *behalve als* het regent.

3. Ongerekend

Hij zond *behalve* geld, troepen.

Inrichten, in orde brengen, tot stand brengen in *gunstige* zin: tentoonstelling, woning

Behoudens

1. Uitgezonderd

De lijst is volledig *behoudens* enige kleinigheden.

2. Op voorwaarde van

De raad benoemt *behoudens* goedkeuring door Gedeputeerden.

3. Met inachtneming van

De pers is vrij *behoudens* ieders verantwoordelijkheid v.d. wet.

N.B. *Behalve dit* is a. *hieraan toegevoegd*, b. *met uitzondering van*:

Behalve dit krijgen we een voordracht. *Behalve dit* heb ik geen aanmerkingen.

Bekennen, zonde, schuld (*Zich bekennen tot Erkennen*, fout, vergissing, dwaling, voor omhelzen, belijden is een germanisme.) ongelijk, juistheid, waarheid

Belanghebbende, hij die voor-of nadeel van *Belangstellende*, hij die iets omtrent een iets kan ondervinden. zaak wil weten

Een grote menigte *belanghebbenden* had zich om de groeve geschaard.

(Dit is misschien bij ongeluk juist.)

Betoog, bewijsvoering

Vertoog, verhandeling

<i>Bloeden</i> , bloed laten vloeien	<i>Bloeien</i> , in bloei zijn
De gewonde is dood <i>gebloed</i> .	De roos is uit <i>gebloeid</i> .
<i>Blijkbaar</i> , wat is	<i>Schijnbaar</i> , wat niet is
Hij is hier <i>blijkbaar</i> meer geweest - hij weet de weg precies.	Hij was <i>schijnbaar</i> kalm, maar ik wist dat hij inwendig kookte van toorn.
<i>Destijds</i> , bepaald, na een genoemd tijdstip	<i>Indertijd</i> , onbepaald, vroeger eens
We schreven 1814. <i>Destijds</i> waren er nog	Ik heb hem <i>indertijd</i> vaak ontmoet; ik weet geen spoorwegaan.
<i>Genegen zijn</i> (actief)	<i>Geneigd zijn</i> (passief)
1. Welwillend gezind zijn	1. Aandrang gevoelen, tot slaap, schertsen, enz.
De fortuin is mij <i>genegen</i> .	2. Overhellen door overleg
2. Bereid zijn	Na rijp beraad ben ik <i>geneigd</i> hem deze huiswerk te verrichten.
Gevraagd chauffeur tevens <i>genegen</i>	keer te vergeven.

Hoewel zij hem zeer *genegen* was en van nature tot toegeven *geneigd*, was zij niet *genegen* hem nu zijn zin te geven en gevoelde zij zich zelfs *geneigd* de politie te waarschuwen.

Herdenken (het verleden), de herinnering aan *Vieren* (het heden), feestelijk iets of iemand *vieren*: een feit, een afgestorvene doorbrengen: verjaardag, bruiloft, jubileum

Her-denken, weer denken aan een *vroegere* gebeurtenis, wordt thans veelal verkeerd gebruikt voor *vieren* (*Dd.*). Men *viert* een zilveren bruiloft en *herdenkt* daarbij de sluiting van het huwelijk, 25 jaar geleden.

<i>Kennen</i> (kende, gekend)	<i>Kunnen</i> (kon, gekund)
1. Kennis hebben van: een taal, de toedracht	1. In staat zijn: zwemmen, een last dragen, enz.
2. Op de hoogte zijn van iemands aard: een persoon	2. Mogelijk zijn

Ik *ken* geen Duits, maar ik *kan* het leren.

Ik heb hem niet persoonlijk *gekend*; dat had ook niet *gekund*: hij is voor mijn geboorte gestorven.

N.B. Kennen heeft een *subst.* of *vnmw.*, kunnen een *werkwoord*.

Latijn. De Latijnse taal heet *het Latijn*.

Op de Griekse les leer ik *Grieks*, op de Latijnse les *Latijn*.

-*loos*, letterlijk

Naamloze vennootschap

Een werkloze

Een zinloos gezegde

Een godloos volk

Een zoutloos dieet

Minstens (geijkt germ.), op z'n minst

genomen

Ik heb *m.* 10 gld. nodig

Oefenen: invloed, gezag, geduld, wraak, straf

Uitoefenen: beroep, handwerk, schilderkunst

Het huidige spraakgebruik ijkt ook *invloed*

uitoefenen.

-*eloos*, in ruimer zin

Nameloze smart

Werkeloos toekijken

Zinneloze angst

Een goddeloze moord

Een zouteloze grap

Ten minste, voor 't minst, althans

Je had *t.m.* moeten antw.

Beoefenen (wetenschap, kunst) is *zich soms wijden aan*, als liefhebber.

Een toneelspeler kan de schilderkunst beoefenen - hij oefent de toneelkunst uit.

Ontdekken: wat reeds bestond, bv. Amerika *Uitvinden*: wat nog niet bestond, bv.

buskruit

Opletten (intransitief; to pay attention),

aandachtig zijn (bij les, preek)

Onjuist is dus 'Ik heb dat dikwijls *opgelet*

(opgemerkt)'.
Oppassen (transitief), verzorgen: kinderen,

Oppassen voor (intransitief), op zijn

zieken

hoede zijn voor

Onjuist is dus 'Past op de trem, *past op de zakkenrollers*' (let op de trem, past op *voor* de zakkenrollers).

<i>Rauwelijks</i> , onmiddellijk	<i>Rauwelings</i> , ruw
<i>Rechterlijk</i> (rechter)	<i>-rechtelijk</i> (recht)
De <i>rechterlijke</i> macht, een <i>rechterlijk</i> vonnis	De <i>gerechtelijke</i> eed, een <i>staatsrechtelijk</i> probleem
<i>Regelmatig</i> , volgens regel: gezicht, schrift, werkwoord, werken, leven	<i>Geregeld</i> , volgens gewoonte Hij gaat na den eten <i>geregeld</i> wandelen, leest <i>geregeld</i> de sportberichten, bezoekt <i>geregeld</i> de premières.

De directie wist wel dat er regelmatig goederen werden ontvreemd. De vrienden komen regelmatig eens in de maand bijeen. De inbreker kwam regelmatig terug. Hij is anders regelmatig om dezen tijd thuis. (Lees: herhaaldelijk, telkens, gewoonlijk, enz.)

N.B. *Regelmatig* voor *geregeld* is een germanisme.

<i>Tonen</i> , doen opmerken (paspoort, door in de hoogte steken); laten merken (berouw, verbazing)	<i>Vertonen</i> , doen lezen, bezichtigen (paspoort, toneelstuk); zichtbaar maken (sporen van geweld); ‘op vertoon van’
---	---

Zijn gezicht *vertoonde* schrammen, die hij ons met trots *toonde*.

<i>Twijfelen</i> (to doubt), onzeker zijn omtrent iets	<i>Weifelen</i> (to hesitate), aarzelen iets te doen
--	--

Daar ik *twijfelde* of hij betrouwbaar was, *weifelde* ik of ik hem het geld zou geven.

<i>Verantwoordelijkheid</i> (responsibility), de plicht zich te rechtvaardigen: zware verantwoordelijkheid	<i>Verantwoording</i> (account), de rechtvaardiging, rekenschap: bevredigende verantwoording
--	--

Wie de *verantwoordelijkheid* draagt moet *verantwoording* afleggen.

<i>Vermeien</i> [zich] (vermeide, vermeid): z. vermaken	<i>Vermijden</i> (vermeed, vermeden): ontwijken
---	---

<i>Wardeloos</i> , zonder waarde: papieren, opmerkingen	<i>Waarloos</i> , reserve-: zeilen, anker, ketting
---	--

*Waar*door (doordat), oorzaak (objectief) *Waarom* (omdat), reden (subjectief)

Doordat het regent zou ik, wandelende, nat worden en *omdat* ik dit niet wensch, steek ik mijn paraplu op. Dat komt *doordat*....

Onjuist is: Ze stierf *omdat* er geen dokter te krijgen was.

II. Onjuist zijn de volgende, naar Engels of Duits voorbeeld gevormde, koppelingen:

1. Een *Schubertlied*, de *Babeltoren*, de *Romeinenbrief*, de *Ruslandreis* voor een lied van Schubert, de toren van Babel, de brief aan de Romeinen, de reis naar Rusland, enz.

2. *Rietmeubelen*, *vilthoed*, *glasplaat*, *roodwijn* voor rieten meubelen, vilten hoed, glazen plaat, rode wijn, enz.

Onderscheid *betonbak* (voor b.) en *betonnen bak* (van b.)

3. *Stoofsla*, *slagroom*, *stampot*, voor gestoofde sla, geklopte room, gestampte pot.

Stoofsla, *inmaakvruchten*, *snijbloemen*, enz. zijn juist indien bedoeld worden sla bestemd om gestoofd te worden, vruchten bestemd om ingemaakt te worden, bloemen bestemd om afgesneden te worden.

Onderscheid *stoofpaling* (dikke) en *gestoofde paling*.

4. *Zonbeschenen*, *lichtgedroogd*, *gasgevuld* voor door de zon beschenen, in de lucht gedroogd, met gas gevuld.

5. *Handgeknoopt*, *vorstgevaarlijk*, *volksvijandig*, enz.

Al deze vormen zijn gebaseerd op het dogma 'kort is beter dan lang', dat in zijn algemeenheid onverdedigbaar is. Op grond van dat dogma gebruikt men ook in navolging van het Duits de stuitende termen *als bekend*, *gelijk gezegd*, *naar gemeld*, enz.

5. *Doelbewust*. Mode-woord voor krachtig, onwankelbaar, enz. bv. een *doelbewust streven*. Ontleed dit: *de strever* is zich van zijn doel bewust; overbodige mededeling: anders zou hij niet streven. Maar is nu *het streven* doelbewust?

6. *Noodgedwongen*. Telegramadres voor *door de noodzakelijkheid gedwongen*. Men ziet uit deze ontleding dat de koppeling slecht en het woord pleonastisch is.

7. *Daadwerkelijk*. Bv. *daadwerkelijke steun*; hiermede bedoelt men steun met daad - niet met raad. Daadsteun? *Werkelijk* is overbodig: steun die niet werkelijk is, is geen steun. Vermijd dit slechtgevormde, onlogische woord (*Dd.*); meestal is *krachtig*, *flink* of *sterk* voldoende.

III 1. *Aantekenen* voor 'Aangetekend'

La convention postale universelle bepaalt: '*...recommandé*, ou une mention analogue dans la langue du pays d'origine.' Zo ontstond registered, eingeschrieben, aangetekend. 'Aangetekende stukken moeten het opschrift *Aangeteekend* dragen,' zegt de Nederlandsche Postgids.

2. *Aanvoelen* voor voelen, gevoelen, doorvoelen, begrijpen. Aanvoelen is even met de hand aanraken om de hoedanigheid te leren kennen; *aan* duidt aan dat het voelen slechts aan de oppervlakte geschiedt 'Deze stof voelt fluwelig, ruw, hard aan'.

3. *Afgelasten* (niet: aflasten), gelastte af, afgelast.

De politie heeft besloten de optocht af te *gelasten*.

Afspelen (zich) voor gebeuren, geschieden, voorvallen, voorkomen, zich voordoen, zich toedragen, enz. Het betekent alleen zich afmatten door te lang, te inspannend of te wild te spelen. Het is een zeer gewone stoplap (*germ.*).

4. *Als-dan*. De regel luidt:

Als na *zo*, *even* en samenstellingen daarvan.

Dan na *de* *comparatief*, *ander(s)*, *elders* en na *niets*, *niemand*, *geen*, *nooit*, *nimmer*, *nergens*, *wat*, waar 'anders' verzwegen is.

Onregelmatig is dus:

Hij is nooit *zoo* gelukkig *dan* wanneer zijn zoon succes heeft.

Er zijn tweemaal *zooveel* bezoekers geweest *dan* verleden jaar.
 Het komt er niet *zoozeer* op aan wat men doet *dan* wel hoe.
 Hij heeft *evenmin* reden om te juichen *dan* om te treuren.
 Hij is groter *als* ik. 't Is niets *als* koppigheid. Niemand zag het *als* de
 detective. Hij komt tegenwoordig nergens *als* in de kroeg. Zij heeft een
 geheel ander karakter *als* haar zuster. Wat is 't leven *als* een droom? Het
 geluk ligt elders *als* waar hij het zoekt.

N.B. In de omgangstaal gebruikt men in plaats van *dan* meestal *als* (steeds
 uitgesproken: *as*), vermoedelijk omdat *eras* vlotter vloeit dan *erdan*. Maar ook bij
 goede schrijvers, klassieke en moderne, vindt men de verwisseling. Het verdient
 echter aanbeveling zich in niet gemeenzame taal (schrijftaal) aan de regel te houden.
 Zie bl. 6.

5. *Bedoeld*. Dit wordt soms ten onrechte gezegd voor *genoemd*, nl. wanneer de
 persoon of zaak niet ter zijde is aangeduid, maar rechtstreeks genoemd.

‘De burgemeester en de secretaris’ zijn de *genoemde* ambtenaren; ‘De
 ambtenaren met de opsporing belast’ zijn de *bedoelde* ambtenaren.

N.B. Men zegt ‘genoemd *in* art. 3’ en ‘bedoeld *bij* art. 3’.

6. *Beëindigen*, een *geschil* oplossen, bij accoord regelen, wordt thans vaak verkeerd
 gebruikt (*Dd.*) voor *eindigen*, *afmaken*, *besluiten*, *voltooien* (leven, werk, rede, studie).

7. *Beluisteren* is *heimelijk* luisteren naar (afluisteren):

‘... maar zijn vader, die hem stil beluisterd had ...’

Onjuist is dus: een radio-rede, spreker, programma, stem *beluisteren* (luisteren naar,
 horen, volgen, vernemen).

8. *Dan wel*. Dit kan, om herhaling te voorkomen, gebruikt worden in de plaats van
of, bv.:

Ik weet niet *of* ik om die argumenten zal lachen *dan wel* mij er boos over
 maken.

Het wordt echter, vooral in ambtelijke stijl, dikwijls geheel overbodig gebruikt (*Dd.*):

De toelating heeft plaats in Augustus *dan wel* in September.
 De terugbetaling geschiedt rechtstreeks *dan wel* op order van den Directeur.

Deze vorm van Dd. valt tegenwoordig zozeer in de smaak dat lieden zonder zin voor humor zelfs schrijven:

Brieven dan wel boodschappen te bezorgen hiernaast.
De puddingvorm wordt ingesmeerd met boter dan wel olie.

9. *Dank weten* (wist, geweten), *savoir gré*; niet: *wijten*.

10. *Diens* moet alleen gebruikt worden als *zijn* onduidelijkheid zou veroorzaken, dus wel in deze zinnen:

Hij heeft zijn buurman in *diens* woning vermoord.
Getuigen waren J. Mulder, W. Mulder en *diens* zoon.

Maar niet in deze:

De Beschermheer der vereeniging, *diens* (zijn) echtgenote en *diens* (zijn) zoon waren bij de plechtigheid tegenwoordig (*Dd.*).
Een buurvrouw van verdachte verklaarde dat *diens* (zijn) vrouw een tijd bij haar ingewoond heeft.

11. *Doelloos*, zonder *doel*, wordt vaak verkeerdelijk gebruikt voor *nuteloos*, zonder *nut*.

Juist: ‘Hij liep *doelloos* door de stad (hij had geen *doel*)’. Onjuist:
‘Deze pogingen zijn *doelloos*’ (zij hebben *wel doel*, maar *geen nut*).

Verkeerd is dus ook het zeer gebruikelijke ‘dat heeft geen *doel* (nut)’ voor ‘dat dient tot niets’.

Verg. ‘**Es hat keinen Zweck**’.

12. *Doelstelling*. Gebrekkig gevormd van *zich ten doel stellen* (verg. *tentoonstelling*). Het woord is geheel overbodig (*Dd.*). Wij hebben genoeg aan *doel*, *doelwit* en *oogmerk*.

De *doelstelling* (het doel) der vereeniging is, enz.
Op deze wijze bereikt men zijn *doelstelling* (zijn doel) niet.

13. *Doorgeven* voor *zeggen*, *meedelen*, *overbrengen*, enz.

Het betekent geven met de bedoeling dat de ontvanger de zaak aan een ander geeft, en zo voort (rij, reeks), bv. *collecte-busje*, *brandemmer*, *bevel*, van man tot man.

14. *Duur* betekent *veel geld kostend*. Onjuist is dus *dure prijzen* (hoge prijzen). Over *duur kosten* zie blz. 67.

De prijs is het gevorderde geld.

De prijs van een goed is duur betekent dus:
het voor dit goed gevorderde *geld* is duur,
ter verkrijging van dit geld moet de verkoper *veel goederen* leveren,
de koper krijgt veel goederen - zij zijn *goedkoop*.

15. *Gewaagd*, gevaarlijk, hachelijk

Juist: 'Het is gewaagd bij stormweer uit te zeilen.' Onjuist:
'Het is *niet gewaagd* (niet veilig) bij dit slechte weer uit te zeilen.'

16. Volgens de regel is *hun* 3e nv., *hen* 4e nv.:

'Meld *hun* dat ik *hen* zal ontvangen.'
N.B. *Hen* komt niet voor in de omgangstaal.

17. *Het iets, de iemand*. Verwerpelijke termen: iemand is *de een of ander*; een iemand is dus *een de een of ander*.

Hij is *een* zeer beleefd *iemand* (man). *Die iemand* (man) is een schilder.
Een onaangenaam *iemand* (mens) in den Haarlemmerhout. Zij heeft *een*
vreemd *iets* over zich (iets vreemds).

18. *Koopvaarder*, handelsschip of -schipper. Onjuist is de vorm *koopvaardijer*.

19. *Laten* (hulpwerkwoord) had oorspronkelijk alleen de accusatief met infinitief:

Laat *hem* komen als hij kan. Laat *ons* thans tezamen bidden.

Naar analogie van *moge hij*, enz. is later ook de nominatiefconstructie in gebruik gekomen, vooral in de spreektaal:

Laten *wij* onszelf blijven.
Laat *ie* maar blij zijn dat ik 't niet gemerkt heb!

20. *Mentaliteit*, mode-barbarisme voor aard, karakter, inborst, geest, gemoedsgesteldheid, denkwijze, enz.

21. *Moeizaam*, ten tijde van Bilderdijk overgenomen uit het Duits (*mühsam*). Het is thans weer zeer in de mode (*Dd.*) maar kan steeds vervangen worden door het goed Nederlandse *moeilijk* of *met moeite*.

Zij ademde *moeilijk*. De oude vrouw stond *moeilijk* op (Couperus).

22. *Om*. Vermijd dit woord zoveel mogelijk. Schrijf niet:

Ik ben niet geneigd om het te geloven, hij is in staat om een eind

aan zijn leven te maken, wij verzoeken u om ons opgave te doen, zij weigerden om hun naam te zeggen,

maar wel:

Het is geschikt om te eten, ik lees om me te ontspannen, enz.

Uw taalgevoel zal u leiden. Bedenk dat *om* een doel (bestemming, strekking) aanduidt; vervang het in gedachte door *ten einde* en schrijf dus niet:

Het schip voer in 1870 naar Indië om nooit terug te keren.
Hij vertrok welgemoed naar Amerika om daar de dood te vinden.

23. *Ontoelaatbaar*. Dit modewoord, dat *ongoorloofd* verdringt, betekent door zijn uitgang: wat niet toegelaten, veroorloofd *kan* worden, zoals *onduldbaar* betekent: wat niet geduld of verdragen *kan* worden. Men gebruikt het echter gewoonlijk (*Dd.*) voor wat niet geoorloofd *is*, wat niet toegelaten *wordt*, wat verboden *is*.

24. *Simplistisch*, opgeblazen vorm van *simpel*, overbodig woord (*Dd.*) voor (*te*) *eenvoudig*.

25. *Soepel* (soepelheid, versoepeling!), lelijk modewoord: *lenig*, *rekkelijk*, *plooibaar*; *toegeeflijk*, *inschikkelijk*, *vlot*, enz.

26. *Terug* staat tegenover *vooruit* en drukt een beweging uit: teruglopen, terugslaan, terugzien (de blik terugwerpen). Het wordt verkeerdelijk veelal gebruikt in plaats van *geleden* of *voor*.

Enige jaren *terug* (enige jaren *geleden* of *voor* enige jaren) waren de toestanden anders.

N.B. Dikwijls wordt deze fout verergerd door een pleonastische samenvoeging van het juiste en het onjuiste: *voor* enige jaren *terug*.

27. *Terwijl*, gedurende de tijd dat. Onjuist is dus:

Mejuffrouw Smit zal Schubert's *Der Tod und das Mädchen* zingen terwijl de heer Mulder een komische voordracht zal houden.

28. *Trits*, drietal. Onjuist is dus: een trits van vier.

29. *Ongewenst*, onbegeerlijk in het verleden of het heden; *onwenselijk*, onbegeerlijk in de toekomst.

Het is *onwenselijk* dat hij komt (zal komen), want zijn aanwezigheid zou *ongewenst* zijn.

30. *Onverwoestbaar*, wat zelfs met geweld niet vernietigd kan worden (vesting, verschansing). Het wordt tegenwoordig dikwijls verkeerd gebruikt voor *onverslijtbaar*: wat niet door slijtage kan vergaan (*schoenen, vulpennen*) en voor *onwankelbaar*: wat zelfs door sterke invloed niet aan het wankelen gebracht kan worden (standvastig, onvergankelijk). Onjuist is *onverwoestbare liefde, trouw, idealen*, enz.

31. *Onwelgevallig*. Het tegenovergestelde van *gevallig*, aangenaam, bekoorlijk, is *ongevallig*:

Het ware mij niet ongevallig indien mijn zoon de betrekking kreeg.

32. *Uitzoeken*, het beste zoeken uit. Thans vaak verkeerd gebruikt voor onderzoeken, uitpluizen, navorsen, bv.:

Hij zocht gaarne rechtskwesties uit. 't Is mij te ingewikkeld - jij moet het maar uitzoeken.

33. *Vallen*. 'Hier valt niet veel te beleven' is ongetwijfeld goed Nederlands. In zulke uitdrukkingen kan *vallen* zeer wel *zijn* vervangen. Maar het valt niet te ontkennen dat naar de hedendaagse mode het eenvoudige *is te* bijna geheel door *valt te* verdrongen wordt en dat het onbeheerste gebruik van *valt te* zeer te laken valt en stellig als uiting van modezucht te beschouwen valt.

Welke die beslissingen zijn valt nog niet te zeggen; voorshands valt hier slechts melding te maken van een veronderstelling waarvan de gegrondheid niet valt na te gaan. Dit valt af te keuren.

34. *Vergassen*, onjuist voor *door gas doden*.

Ver-: maken of worden tot (verstenen, verkolen, vermolmen, vereelten, verpoppen). Vergassen is dus *gas worden* of *tot gas maken*.

35. *Vestjeszak*: vestzakje. Niet het vest, de zak is klein.

36. *Vliegenier*. De uitgang *ier* wordt aan *substantieven* gehecht (herbergier, valkenier, kruidenier), niet aan *werkwoorden*. Vliegen - *vlieger*. Gevaar voor verwarring met het speeltuig bestaat evenmin als gevaar voor verwarring van *loper*, een lopende, met *valse sleutel*; anders zou men den man *lopenier* moeten noemen.

37. *Vooraanstaand*. Modewoord voor voornaam, aanzienlijk, belangrijk, eerste, bekend, enz.

Vele vooraanstaande ingezetenen zaten achteraan.

38. *Waar* voor *daar* of *aangezien* is onjuist.

Waar (daar) hij bleef weigeren, moest ik hem ontslaan.

39. *Wat* vervangt *dat*:

1. Als het antecedent is *al, alles, veel, dat, datgene*.

Alles wat adem heeft, love den Heer.

2. Als het antecedent een zin vormt.

Hij herkende mij niet, wat me verwondert.

3. Als het antecedent (*datgene*) niet uitgedrukt is.

Wat hij zegt is waar. Wees tevree met wat je hebt.

N.B. Na (*n*)iets, zelfst. adj. en de superl.: *dat* of *wat*.

Gij ziet niet het goede wat (of dat) zijn boek bevat. Dit is het beste nieuws dat (of wat) wij kunnen vernemen.

40. *Wederzijds*, wederkerig, van beide zijden tot elkaar (steun, vriendschap, huwelijksbedrog)

Onjuist is dus *onze wederzijdse* (gemeenschappelijke) *vriend, one wederzijdse* (ons beider) *familie, de wederzijdse* (verschillende) standpunten.

41. ***Welhaast*** is *binnenkort*, niet: bijna.

Zoek het maar op in uw Fr., Eng. of D. woordenboek.

42. *Welstaanshalve* - niet: welstandshalve.

43. *Zelf* en *zelve* zijn juist voor alle geslachten, 1ste nv.

IX. Uitdrukkingen

1. Juiste

Een riem onder het hart steken, bemoedigen; oorspronkelijk: *een hart onder de riem steken* kracht, moed in het lichaam brengen. Beide vormen zijn goed Nederlands, maar verwerpelijk vanwege hunne lelijkheid.

Het gaat om. Dit (thans geijkte) germanisme wordt veel te veel gebruikt. Een aantal synonieme termen zijn er geheel door verdrongen: *betreffen*, *raken*, *op het spel staan*, *gemoeid zijn*, enz. Zuiverder Nederlands is *het gaat aan*: *het gaat iemand aan zijn eer*, *aan zijn leven*. *Daar gaat het niet om* is een ware stoplap geworden. Kies andere termen zoals *dat is niet ter sprake*, *daar hebben we het niet over*, *dat valt buiten ons bestek*, *dat is de kwestie niet*, en, positief, *het is zaak*, *de hoofdzaak is*, *het komt er op aan*, enz. Velen zijn verslaafd aan deze uitdrukking:

Nu gaat het er om kalm te blijven (nu is het zaak).

In het eerste bedrijf gaat het om de moeder (is de moeder de hoofdpersoon).

De vreemdeling die Nederland bereist merkt al spoedig dat het hier om een welvarend land gaat (dat dit een welvarend land is).

Het gaat er bij mij niet om (het is niet mijn bedoeling) om je onaangenaam te zijn; het gaat er alleen om dat je aan je plicht herinnerd wordt (ik wil je alleen aan je plicht herinneren).

Als hij is. Deze wending, schoon niet on-Nederlands, moet vermeden worden; meestal maakt zij de zin lelijk:

Hij herinnert mij aan de mannen der Renaissance, oprichter als hij ook geweest is van de Vereniging voor instrumentale muziek.

Ik tracht die eenheid, niet ten volle te bereiken als zij is, te bevorderen.

Deze wending, niet on-Nederlands als zij is, moet vermeden worden, lelijk als zij de zin maakt.

2. Onjuiste

Woord en geschrift. Dit is geen tegenstelling: ook in geschrifte wordt het woord gebruikt. Juist is *het gesproken en het geschreven woord*.

Dank zij, dikwijls gebruikt in ongunstige zin. Men bedankt, tenzij ironisch, alleen voor iets goeds. Onjuist is dus:

Dank zij (ten gevolge van) de regen was de weg onbegaanbaar.
Hij heeft zijn ongeluk geheel aan zichzelf te *danken* (te wijten).
Ironisch juist: Dat hebben we aan jouw domheid te danken!

Naar de pijpen dansen, gewillig volgen. *Pijpen* is een werkwoord: *fluitein*. Men danst naar *het* pijpen, *het* fluiten.

Behoort tot één van. 'Hij behoort tot een van de grootsten' is een verwarring van de uitdrukkingen, 'hij behoort tot de grootsten' en 'hij is een van de grootsten'. Kies, maar vermeng ze niet. Over het accent zie blz. 92.

Hij heeft in het geheel geen eigenwaarde. Hij heeft die wel maar mist het besef er van. Juist is: hij heeft in 't geheel geen gevoel van eigenwaarde.

Handelen uit zelfbehoud. De drijfveer is niet het zelfbehoud, maar de zucht naar zelfbehoud; het laatste is het doel. Juist is: handelen uit zucht naar zelfbehoud.

Ik kan het me begrijpen. Naar analogie van: ik kan het *me* verklaren. Maar *zich verklaren* is juist, *zich begrijpen* niet.

Nog erger is *het loont zich de moeite*.

Iets op het oog hebben. Juist is *het oog hebben op*.

Overhandigen bij monde van. Juist is *aanbieden bij monde van*.

Van nul en gener waarde. Juist is *nul en van gener waarde*.

De grootste helft. Juist is *het grootste deel*.

Ik popel. Popelen is snel kloppen; juist is dus *mijn hart popelt*.

Een *lot* uit de loterij (geluk). Juist is een *prijs*, enz.

Korte wetten maken, zich snel van iets of iemand afmaken, is een verbastering van korte *metten* (gebeden) maken. Verg. *to give short shrift* (biecht en absolutie).

De eerste vorm wordt soms ten onrechte verdedigd door verwijzing naar *kurzen Prozess machen*: verkorting van het proces verhaast de executie, de lengte der wetten heeft geen invloed.

Dezelfde fout vindt men in *de wetten lezen* (berispen).

De drie eerste rijen. Onjuiste uitdrukking: slechts een kan de eerste zijn. Ook *de eerste drie rijen* is onjuist tenzij er een veelvoud van drie is. Maar deze uitdrukkingen zijn kort en duidelijk; gebruik ze (bij voorkeur de tweede) bij gebrek aan betere.

Tot en met. Onjuiste uitdrukking: tot is *zonder*; zie echter de hierboven staande opmerking.

En dergelijke. Hier mag het substantief niet ontbreken.

Verboden zijn kermessen en dergelijke (vul aan: gemakelikheden). Handel in zeep, borstels en dergelijke (vul aan: artikelen).

Immers *dergelijke* is hier *zulke*: ‘kermessen en zulke’?

Het lidwoord vervalt voor titel + eigennaam, ingeval men den drager met die titel kan aanspreken.

Juist is dus: burgemeester Smit, luitenant Jansen, notaris Roozen, meester Pennewip, maar niet: raadslid Mulder, opperbevelhebber de Groot, onderwijzer Klaassen, advocaat Simons, kanonnenkoning Krupp.

De algemeen, de waarnemend, de dienstdoend, de plaatsvervangend (leider, burgemeester, enz.) is even slecht en lelijk Nederlands als de bijzonder leerstoel, de toezienend voogd, de vliegend vis en de wandelend Jood.

Vruchten (winst, voord.) afwerpen: opbrengen, opleveren.

Een boom werpt geen vruchten af. Zij vallen af, meestal wormstekig. Verg. opbrengst, afval. (Zie ook blz. 57).

Ons inziens, wellicht door invloed van het juiste *mijns inziens* verkeerd gevormd; juist is: *onzes inziens*.

Uw aller instemming. Ten onrechte schrijft men hier soms *u*, menende dat *uw* hier *bezittelijk* vnw. is; het is *persoonlijk* vnw. 2de nv. in de korte vorm, evenals *ons*, *hun haar* (de i. van: *gij allen*). Deze vormen gebruike men steeds bij *beider* en *aller*: ons beider vriend, hun aller wens.

3. Vaak verwarde

Terugkomen op (voorstel, onderwerp): opnieuw behandelen

Terugkomen van een plan, voornemen: opgeven; van een *besluit*: intrekken. Men kan dus *op* een besluit terug komen zonder er *van* terug te komen.

In ogenschouw nemen, bezichtigen (een gebouw, werk)

In aanmerking nemen, mederekenen bij het vormen van plan of oordeel (omstandigheden, weer, leeftijd)

Een lans breken voor, verdedigen (*tegen*: bestrijden)

De staf breken over, veroordelen

Nota, notitie nemen van (eigenlijk: het opgemerkte, gehoorde of gelezene opschrijven, noteren) betekenen beide *aandacht schenken aan*, het eerste grondig, het tweede vluchtig. *Notitie nemen* wordt meestal in ontkennende vorm gebruikt, met de bijgedachte van *schijnbaar*:

Wij hebben van uwe mededelingen (goede) *nota* genomen.

Neem maar geen *notitie* van zijn plagerijen (doe alsof je ze niet merkt), dan houdt hij er vanzelf mee op.

Onderschatten is te laag schatten; *overschatten* te hoog schatten. Deze werkwoorden worden dikwijls verward, bv.:

De betekenis van deze reis kan men moeilijk onderschatten.

Den schrijver heeft door het hoofd gespeeld:

De betekenis van deze reis *moet wen niet onderschatten*.

Deze fout is te vermijden door in gedachte *over-* te vervangen door *te hoog* en *onder-* door *te laag*.

4. Onbeschaafde

Hoe bestaat hef? Dat bestaat niet, voor: hoe is het mogelijk? Dat kan niet. (*Bestaan is zijn, niet kunnen*).

Hij wist zich geen raad. Naar analogie van: hij gevoelde *zich* ongerust. Maar *zich gevoelen* is juist, *zich weten* niet.

Ik dank u beleefd (*verzoek u beleefd, deel u beleefd mede*). Een beschaafd man zegt niet dat hij beleefd is - hij toont het. Schrijf *ik dank u zeer* of kies een andere vorm, bv. ik ben u zeer verplicht, gij zoudt mij zeer verplichten, gij zoudt mij een grote dienst bewijzen.

Even erg zijn de *beleefde groeten*; en wat beleefde hoogachting is, weet ik niet. Welgemanierde verering?

Minzaam aanbevelend. Onjuiste advertentie-term: minzaam is welwillend tegenover *een mindere*.

Dat lust ik niet. Deze platte term behoort ook onder 2, want *lusten* is een onpersoonlijk werkwoord met de datief: *dat lust* (behaagt) *mij niet*. Is deze term te plechtig, dan zegge men *ik hou daar niet van, ik heb er geen trek in, ik vin' 't niet lekker, het smaakt me niet*, enz.

N.B. Vermijd ook het hedendaagse wansmakelijke gebruik financiële en technische termen te bezigen op geestelijk gebied:

Met de bundel 'Van Leven en Lijden' heeft de dichter zijn eerste succes geboekt. Haar verzen vergen concentratie op korte termijn. Toen besloot de geknakte vrouw de liefde voorgoed uit haar leven uit te schakelen. Dezelfde verheven gedachte vindt men per saldo in I Corinthe 15.

5. Varia

Wij menen te weten (Dd.). Weten is de overtuiging hebben dat iets zo is; men kan niet menen, veronderstellen, alleen maar denken dat men een zekere overtuiging heeft. Consequent zou deze term na wegneming van de twijfel moeten luiden: *wij weten te weten.*

Het wil mij voorkomen, hiermede wil niet gezegd zijn dat (Dd.). Eenvoudige ontleding legt de dwaasheid van deze frazes bloot. Wie of wat wil wat?

Om mij moverende redenen. Dd. in pleonastische vorm voor het overbodige: om redenen die ik wil verzwijgen.

Dat komt voor mekaar, dat komt in orde; *mekaar* veronderstelt een meervoudig onderwerp (die dingen komen), en de gedachte is onzuiver. Dit gezegde behoort ook onder 4.

Niemand minder dan. Een grammaticaal onjuiste afgezaagde eretitel voor beroemde personen.

Maar dan ook. Dit is een volslagen zinloze uitdrukking bedoeld als versterking van niets, niemand, nooit enz.

Maar ja. Zeer gebruikelijke term. *Ja* wordt ingelast door den spreker die niet weet wat hij zeggen zal.

Logisch volgt na *maar*: *neen.*

Het wordt tegenwoordig in gesprekken geregeld zonder zin of noodzaak voor *maar* gebruikt.

Weet ik veel? Zotte vraag; behoort ook onder 4.

U bij voorbaat dankend. Gebruikelijke term in brieven ter uitsparing der moeite van een bedankbriefje.

Deze fraze mist gezonde zin: men kan mij niet dankbaar zijn voor wat ik niet gedaan heb. Schrijf: 'Ik zal u zeer dankbaar zijn als gij mij deze dienst wilt bewijzen' of iets dergelijks, en zend eventueel het briefje.

Mijn welgemeende dank. Schrap de verzekering dat uw dankbaarheid deze keer niet gehuicheld is. Ook vertrouw ik zelfs zonder uw uitdrukkelijke verklaring, dat uw *wensen oprecht* zijn.

Pappa, mamma, voor vader, moeder - de juist ook in de kindermund zo liefelijk en hartelijk klinkende zuiver Nederlandse woorden. Die bastaardvormen zijn oorspronkelijk pogingen om het even verwerpelijk *papa* en *mama* uit de *Franse* tijd door *Duitse* verplaatsing van de klemtoon te *vernederlandsen*.

Een twijfelachtige verbetering is het lijzige *oma*.

Je (*kind - ouders*). Niet lang geleden in gebruik gekomen onjuiste vertaling van *du* of *tu*, voor de hartelijkheid.

Je drukt niet hartelijkheid uit, maar:

1. *Gelijkheid*, bv. collega's, ambtshalve, ook bij wederzijdse onbekendheid

2. *Minderheid*

a. Positie, bv. meester-knecht, onderwijzer-scholier

b. Leeftijd, bv. 60-jarige tot 30-jarigen goeden kennis.

Dat *u* hartelijkheid niet uitsluit bewijst het gebruik van *u* tot een veel ouderen intiemen *je* zeggende vriend en tot God.

De oorzaak van deze taalkundige, hier ook menskundige fout is de gebruikelijke verandering van *u-u* in *je-je* bij kennissen van ongeveer gelijke leeftijd door groei van wederzijdse gemeenzaamheid.

De navolging van *tu, du* is onjuist: deze zijn *steeds wederkerig*; om deze reden, niet vanwege de hartelijkheid, ook in de hierbedoelde verhouding.

Da-ag. Kinderkamergebler voor Dag Smit, Dag Marie, Dag mevrouw, Tot ziens, enz.

Welke andere natie zou zo mal doen? Jou-our? Day-ay?

X. Woordschikking

1. Plaats in de regel het hulpwerkwoord voor het werkwoord. Schrijf dus niet: *Het is nodig dat dit toegestaan wordt*, maar: Het is nodig dat dit wordt toegestaan.

In geval van twijfel beslisse uw klank- en maatgevoel.

2. Onjuist is *zitten blijven, zwemmen leren*, enz. voor *blijven zitten, leren zwemmen*, enz. *)

Het eerste heeft geleid tot het verschrikkelijke woord *zittenblijvers*, voor niet-geslaagden.

3. Minder goed is *daartegenover staat, daarbij komt*, enz. Zeg: daar staat tegenover, daar komt bij, enz.

4. De verkeerde woordschikking na *en* en *helaas* (**leider**) is waarschijnlijk van Duitse oorsprong.

En. 'Heden bereikte ons Uw geëerd schrijven *en*

*) In Friesland, Groningen, Twente en de Achterhoek is deze volgorde ook onder beschaafde lieden in de omgangstaal gebruikelijk.

zullen wij (en wij zullen) U morgen het verlangde bedrag overmaken.’ Ik heb deze fout lang geleden naar mijne toen reeds hoogbejaarde tante Betje genoemd, omdat die wonderlijke wending al hare brieven sierde. ‘Het weder houdt zich goed en genieten wij veel van onzen beelderigen tuin ook zuster Keetje zit er vaak met haar breiwerk en knapt zij zienderoogen op.’ Maar het is bekend dat nog thans verscheidene jonge tantes, tal van journalisten en zelfs uiterst voortvarende handelslieden haar voorbeeld eerbiedig volgen.

Het was een zeer geslaagde avond en brengen wij hierbij dank aan allen die hiertoe hebben meegewerkt. De sterksten waren in de finale geplaatst en beloofde de strijd belangwekkend te worden. Zijn stem kan nog meer egaliteit verdragen en dienen sommige vocalen nog meer verzorgd te worden. Deze kaart is voor twee personen en worden u daarop ten hoogste twee plaatsen verstrekt. Hij is getrouwd met onze keukenmeid en kookt nu mijn vrouw zelf.

Helaas. ‘*Helaas is hij* (helaas, hij is, of: hij is, helaas) gestorven voordat zijn werk voltooid was.’ *Helaas* is geen bijwoord zoals **leider**, maar een uitroep, *een tussenwerpsel*, los van de rest en kan dus de woordschikking niet wijzigen.

Hetzelfde geldt voor *goddank*. Schrijf dus niet: *Goddank is het nog goed afgelopen*, maar: Het is, goddank, nog goed afgelopen, of: Goddank, het is nog goed afgelopen.

5. *Niet*. Dit woord wordt soms verkeerdelijk geplaatst *achter* het woord dat het bepaalt:

't Is hier een nette zaak: we laten iedereen niet toe.
Je kunt het alle menschen niet naar de zin maken.
Ik heb voor niets niet tien jaar in Amerika gewoond.
Ik vrees de straf niet, maar de schande.
Vergeet uw oplossingen niet in te zenden.

6. *Ook*. Dit behoort te staan *voor* het bepaalde woord.
De burgemeester heeft ook de tentoonstelling bezocht.
Dit is juist als bedoeld wordt: hij heeft nog meer be-

zienswaardigheden bezocht; onjuist als bedoeld wordt: anderen zijn er eveneens geweest.

7. Slordig is de scheiding van voorvoegsel en hoofdwoord van verleden deelwoorden:

Iemand die heen is gegaan, een examen dat af is gelegd, iets dat er bij is gevoegd (is heengegaan, is afgelegd, er is bijgevoegd).
Er bestaat mogelijkheid Ned. elftallen tegen Schotse uit te doen komen.

8. *Bijna, overal*. Deze woorden mogen niet gescheiden worden van de woorden waarbij zij behoren. Onjuist is dus:

Bijna was ik *te laat* gekomen. Men hoorde *overal* vreemde geluiden *in het huis* (bijna te laat, overal in het huis).

9. *Trachten*. Ook dit woord staat veelal verkeerd:

Wij zagen een vliegtuig dat aan het afweergeschut trachtte te ontkomen.
Zeg: - dat trachtte aan het afweergeschut te ontkomen.

XI. Zinsverband

1. De zinsdelen moeten in logisch verband met elkaar staan. Zie hier een zin over het maken van een pudding:

Na enige ogenblikken op een koele plek gestaan te hebben, is de pudding smakelijk.

Deze zin is juist: zowel het onderwerp van de bijzin als dat van de hoofdzin is *de pudding*.

Na enige ogenblikken op een koele plek gestaan te hebben, hebt gij een smakelijke pudding.

Deze zin is onjuist: het onderwerp van de bijzin is de *pudding* en dat van de hoofdzin is *gij*. De schrijver zegt dus dat gij een smakelijke pudding hebt als gij enige uren op een koele plek gestaan hebt.

Onjuist

Na wat liedjes gezongen te hebben bracht de kinderen wat liedjes gezongen de autobus de kinderen weer naar huis.

Juist

Nadat de kinderen wat liedjes gezongen hadden bracht de autobus hen weer naar huis.

Na afscheid genomen te hebben van de Nadat de hoge gasten afscheid hadden
 autoriteiten vertrok de koninklijke trein genomen van de autoriteiten vertrok de
 om 9.10. koninklijke trein om 9.10.

Onbekend met de bijzondere plaatselijkeDoordat hij onbekend was met de bijzondere
 toestanden bevatte zijn rede louter plaatselijke toestanden bevatte zijn rede
 algemeenheden. louter algemeenheden.

Door naar de resultaten te zien, behoeft Voor hem die naar de resultaten ziet behoeft
 dit geen nadere uitlegging. dit geen nadere uitlegging.

Kunstenaar in de eerste plaats, Deze fraaie zetel, die al de fouten van een
 meubelmaker in de tweede, vertoont dezeongemakkelijke stoel vertoont, bewijst dat
 fraaie zetel al de fouten van een hij in de eerste plaats kunstenaar - in de
 ongemakkelijke stoel. tweede plaats meubelmaker is.

Als men deze zin nauwkeurig leest zegtAls men deze zin nauwkeurig leest bemerkt
 de schrijver juist het tegendeel van wat men dat de schrijver juist het tegendeel zegt
 hij bedoeld heeft. van wat hij bedoeld heeft.

2. De afstand tussen bijeen behorende woorden mag niet groot zijn. Onduidelijk,
 tenminste moeilijk te begrijpen zijn zinnen als de volgende:

Thans *ziet* dit land, na met zijn bondgenoot zijn plannen met groote ophef
 te hebben aangekondigd om op den vijand en niet minder op de neutralen
 met het succes waarop het hoopt indruk te maken, na het odium van een
 onbetwistbare rechtsbreuk op zich geladen te hebben, *zich voor een*
voldongen feit geplaatst.

Breng door verplaatsing het gescheidene bijeen:

Dit land ziet zich thans voor een voldongen feit geplaatst, na enz.
Op de rechten der neutralen, die volgens den spreker toch reeds zoo
 dikwijls geschonden worden doordat een der oorlogvoerenden zich slechts
 door zijn eigenbelang laat leiden zonder zich om het internationale recht,
 dat in den vorigen oorlog tenminste nog eenigermate geëerbiedigd werd,
 te bekommeren, *maakt* dit besluit ongetwijfeld *inbreuk*. (Dit besluit *maakt*
 ongetwijfeld *inbreuk op* de rechten, enz.)

Dit geldt vooral voor antecedent en voornaamw.:

Te Heemstede werd een berucht inbreker door de politie aangehouden, die zich op verdachte wijze in den tuin van een villa ophield. Huishoudster gevraagd bij een bejaard heer, die goed kan koken en genegen is alle huiswerk te verrichten.

XII. Gemeenzame en vormelijke taal

Ons volk heeft twee talen die men, niet geheel juist maar duidelijk genoeg, de schrijftaal en de spreektaal noemt.

Het verschil is aanmerkelijk; veel groter dan in enige mij bekende vreemde taal; de Fransen en de Engelsen bv. spreken in de omgang ongeveer zoals zij schrijven; de Nederlanders geenszins. Wij moeten dat verschil erkennen; het bemoeilijkt het schrijven zeer, doordat de steller weinig steun heeft aan de spreektaal. Ik bedoel hier de spreektaal der beschaafden, der ontwikkelden, niet platte taal. Er zijn tal van woorden die geregeld in geschrifte gebruikt worden en nooit in de spreektaal. Het kenmerkende voorbeeld is *echter*, dat ook in het eenvoudigste opstel kan voorkomen, maar nooit gezegd wordt.

Gemeenzame taal

Erg
Heus niet
Allemaal
Helemaal
Een hele boel
Net zoo
Geen een
Dat is nergens goed voor.
Daar hebben we niet veel aan.
Dat doet er niet toe; wat zou dat?

Vormelijke taal

zeer
waarlijk niet
alle
geheel
veel
even
geen enkele
Dat dient tot niets.
Dat baat ons weinig.
Dat hindert niet; is onverschillig

Vormelijke taal

Echter
Reeds
Doch

Gemeenzame taal

maar
al
maar

Slechts	alleen maar
Schoon	hoewel
Tevens, eveneens	ook
Schier	haast
Derhalve	daarom, dus
Heden, thans	nu, tegenwoordig
Wellicht	misschien
Weldra	straks, meteen
Geenszins	volstrekt niet
Inzonderheid	vooral
Schenken	geven
Bekomen	krijgen
Voltooiën	afmaken
Krank	ziek
Onderricht	les, onderwijs

Verskil van vorm vindt men in *gaarne* (graag), *mede* (mee), *weder* (weer), *gelukken* (lukken), *gemakkelijk* (makkelijk), *behoeven* (hoeven), enz.

Het is nu zaak dit verschil te erkennen en in het oog te houden bij het schrijven. Bij het spreken vermijdt de Nederlander vanzelf de woorden van de lijst 'Vormelijke taal'. Hij bemerkt dat hij anders gemaakt en, zoals het duidelijk heet, 'boekerig' zou spreken, omdat hij die termen niet geleerd heeft van zijn moeder maar van zijn meester. Maar bij het schrijven wordt het onderscheid niet steeds geëerbiedigd. Et bestaat thans een neiging in geschrifte de termen van de lijst 'Gemeenzame taal' te gebruiken, zelfs in de gewichtigste vertogen. Dit maakt de stijl kinderachtig, onbeholpen of gekunsteld eenvoudig. En aangezien men in zulke vertogen de woorden van de lijst 'Vormelijke taal' niet kan missen, vermengt men inconsequent de twee stijlvormen; het gevolg is dat de stijl belachelijk wordt, bv.:

De voorsteller schijnt er geen erg in gehad te hebben, dat de kern van dit artikel eveneens voorkomt in de aanhef van het in

uitnemende bewoordingen vervatte artikel 6, zodat het net zo goed helemaal geschrapt kan worden.

Draag geen pantoffels bij een rok.

De afstand van gemeenzaamheid tot gemeenheid is niet groot: onbeschaafde schrijvers, aangemoedigd door het hierboven gegispte misbruik, doen de stap van 't een naar 't ander en vervallen tot platte taal:

De arbeiders waren er beroerd aan toe. De toestanden zijn bedonderd genoeg. Het leven in de mijn was ook zoo lollig niet. Wat dat blad schrijft is kolder. Toen begonnen zij hem op alle manier te pesten. Het is maar belabberd met de taal gesteld.*)

Wie zulke dingen, behalve in citaten, laat drukken verspeelt zijn aanspraak op de naam van heer.

XIII. Duits

De grote overeenkomst tussen Duits en Nederlands maakt het ons inderdaad soms zeer moeilijk juist te onderscheiden; men zij dus voorzichtig en toetse ieder twijfelachtig woord of gezegde nauwkeurig.

Een treffend voorbeeld is *slagroom*. Het ziet er zuiver Hollands uit, zoals *slagboom*. Maar zowel de koppeling als het gebruik van *slag* is zuiver Duits. Wij zeggen niet *smeltboter* (Schmelzbutter) maar gesmolten boter, niet *braadaardappelen* (Bratkartoffeln) maar gebakken aardappelen, niet *klutseieren* maar geklutste eieren; en wat *slag* betreft, wij *slaan* de eieren of de room niet, maar klutsen of kloppen die. Wie deze room als bijzonder produkt wil aanduiden zegge *kloproom*; dit is goed Nederlands.

A. Nederlandse woorden in Duitse zin gebruikt, bv. *verhouding* in de zin van *toestand*, *omstandigheden*. Het woord is goed, maar het is verkeerd gebruikt.

Deze zijn de gevaarlijkste doordat ze moeilijk te herkennen zijn zonder grondige kennis van het Duitse gebruik.

B. Duitse woorden in Nederlandse vorm, bv. *inengen* voor *vernauwen*.

*) Ik vond deze zin in een ernstige waarderende bespreking van dit boekje.

Deze zijn minder gevaarlijk doordat ze gemakkelijk te herkennen zijn - tenminste in het begin; op den duur, als oog en oor er aan gewend raken, leveren zij wel degelijk groot gevaar.

A. Nederlandse woorden in Duitse zin

Anrichten, bereiden (gunstig of ongunstig)	<i>Aanrichten</i> , bereiden (alleen ongunstig)
Voor de gasten was een kostelijke maaltijd aangericht (toebereid of <i>aangerecht</i>).	De vijand heeft een afschuwelijk bloedbad aangericht.
Er is een tentoonstelling van zijn werk aangericht (ingericht).	De storm heeft onberekenbare schade aangericht.
Anstotzen, met glazen klinken	<i>Aanstoten</i> , om te wekken of aandacht te trekken
Laat ons op de goede vriendschap aanstoten (klinken).	Hij stiet mij aan en ik schrikte wakker.
Begabung, begaafdheid, gaven, talent, aanleg	<i>Begaving</i> , stuipen (dialekt)
Hij is een man van groote begaving (begaafdheid).	Het wicht is bezweken aan de begaving.
Bemerken, een opmerking, aanmerking maken	<i>Bemerken</i> , bespeuren, gewaar worden
De spreker bemerkt (maakt de opmerking) dat de kunst internationaal is.	Ik bemerkte dat hij trachtte mij te misleiden.

N.B. *Bemerking*, dat alleen *gewaarwording* zou kunnen betekenen, bestaat niet.

Betrachten, beschouwen, bekijken, aanzien	<i>Betrachten</i> , in acht nemen, doen: deugd, plicht
Deze zaak is ook van een andere kant te betrachten (beschouwen).	‘De waarheid betrachtende in liefde.’ (Eph. IX, 15)
	Plichtsbetrachting
Durchnehmen, behandelen	<i>Doornemen</i> , hard aanpakken
We zullen dat moeilijke stuk nog eens doornemen (behandelen).	Zij naamen de geenen die in hunn' handen vielen rauwelijk deur (Hooft).

Gemeinsam, gemeen, gemeenschappelijk, <i>Gemeenzaam</i> , vertrouwelijk, onderling, samen	ongedwongen, zonder plichtplegingen; bekend
Deze landen bieden gemeenzaam (gemeenschappelijk) de vrede aan.	De leraars van onze school gaan zeer gemeenzaam met de leerlingen om.
Aan al die beschouwingen is de gedachte gemeenzaam (gemeen) dat slechts eendracht redding kan brengen.	Al deze beschouwingen en diepe gedachten werden in gemeenzame taal uitgesproken.
Niederlassen, (zich) vestigen	Gemeenzaam met het Grieks.
Bloeiende bedrijven hebben zich hier nedergelaten (gevestigd).	<i>Nederlaten</i> , laten zakken
Entnehmen, overnemen	De kist wordt in het graf neergelaten.
Deze gedachten zijn aan de Koran ontnomen (ontleend).	<i>Ontnemen</i> , afnemen, ontroven
Aufgabe, taak in ruime zin, plicht	De bandieten hebben hem al zijn geld ontnomen.
Is het niet onze opgaaft (plicht) in alle mensen broeders te zien?	<i>Opgaaft</i> , taak om te raden, op te lossen, enz.
Stratze, gebaande weg door een streek	Ik heb al de opgaven van mijn rekenboekje opgelost.
Men heeft het plan opgesteld voor een diagonale straat (straatweg) door het gehele rijk.	<i>Straat</i> , geplaveide weg in stad of dorp
Ausgerechnet, juist, net	De meeste straten in de steden van Amerika zijn recht.
Nu moest het uitgerekend (juist) op mijn vrije dag regenen.	<i>Uitgerekend</i> , becijferd
Verpflegen, zieken of gezonden verzorgen	Heb je al eens uitgerekend hoeveel je dat reisje zal kosten?
Hoe wordt een groot leger verpleegd (verzorgd)?	<i>Verplegen</i> , zieken verzorgen
Verhältnis, toestand, omstandigheden	Een verpleegde is een <i>patiënt</i> .
De verhoudingen in Nederland zijn (de toestand is) in de laatste jaren geheel veranderd.	Hoe worden de lijdens in dit sanatorium verpleegd?
	<i>Verhouding</i> , afmeting; onderlinge betrekking
	De verhoudingen van dit gebouw zijn in ieder opzicht juist. Onze verh. is vriendschappelijk.

Aangelegd zijn, aanleg hebben
Aangestelden, personeel
Aangewezen, afhankelijk
Aanpassen, schikken, voegen, regelen, richten, wennen
Aanvoelen, gevoelen, begrijpen (35)
Afdekken (tafel afnemen)
Afschieten, neerschieten
Afspelen (z.), voorvallen
Afstoten, snel verkopen
Afwerpen, opbrengen (bl. 45)
Band, deel
Begroeten, toejuichen
Betreffende, bedoelde, betrokken
Billijk, matig, redelijk, schappelijk
Brengen, voordragen, vertonen
Doorkruisen (plan), verstoren
Doorsnee, gemiddeld
Doorvoeren (wet), uitvoeren
Glanzend (mooi), schitterend
Geschikt, handig
Heilgymnastiek, heelgymnastiek
Indringend, diepgaand, grondig
Ingaand, ingrijpend, grondig
Inhalen (raad), inwinnen
Instelling, standpunt, houding
Meerdere, verscheidene
Omgeving, omstreken
Omslag, overlading
Opvorderen, bevelen
Raam, lijst, kader
Rein, louter, uitsluitend
Richtlijn, aanwijzing, voorschrift, richtsnoer
Rond, ongeveer (bl. 25)
Uithollen (gezag), ondermijnen
Uitstellen, uitstallen
Uitvallen, vervallen, onbruikbaar worden
Uitvlucht, uitstapje
Vaststellen, constateren
Verkapt, bedekt, vermomd, verholen
Voorgaan (troepen), oprukken
Voorwerpen, verwijten
Vordering, opvordering

B. Duitse woorden in Nederlandse vorm

Aanvechtbaar, betwistbaar
Afgestemd, passend
Afgezwakt, verzwakt
Afglans, afschijnsel
Afstemmen, richten
Beachtenswaardig, behartigenswaardig
Beduidend, belangrijk
Begeestering,^{*)} geestdrift, bezieling
Belerend, leerzaam
Belevenissen, ondervinding, ervaring, lotgevallen, avonturen
Bemeesteren, vermeesteren
Benutten, gebruiken, aanwenden
Briefpapier, postpapier
Daadkracht, energie
Daadzaak, feit
Doorslaggevend, doorslaand, beslissend
Draagwijdte, kracht, gewicht, betekenis
Dreiging, bedreiging
Durend, duurzaam
Eigendommelijk, eigenaardig

*) *Begeistern* is naar analogie van het mv. *Geister* juist gevormd, zoals *vergöttern* naar *Götter*; het Ned. mv. is niet *geester*. Juist gevormd is het (zeldzame) *begeesten*, bezielen en *begeesting*; verg. *verafgoden*.

Geëigend, geschikt
Gelding, geldigheid, betekenis
Grootmacht, grote mogendheid
Handomdraaien, ommezien
Heenwijzen, wijzen (aan-, ver-)
Hopelijk, naar ik hoop
Inengen, vernauwen
Insperreren, gevangen zetten
Instijgen, instappen
Interesse, belangstelling (bl. 76)
Keelkop, strottenhoofd
Koptelefoon, hoofdtelefoon
Krachtwagen, auto
Kwark, wrongel
Lamleggen, stremmen, tot stilstand brengen, belemmeren
Lastauto, vrachtauto
Liefdesbrief, minnebrief
Maatgevend, beslissend
Meemaken, beleven, bijwonen
Middels, door middel van
Muisstil, doodstil
Nabuurland, naburig land
Naslagwerk, encyclopedie, woordenboek, handboek
Omstreden, betwist
Onbedingd, onvoorwaardelijk
Onomwonden, onbewimpeld
Onverbindelijk, niet verbindend
Ontwaarding, ongeldigverklaring (-wording), w.vermindering
Opademen, her-, verademen
Opbaren, op een baar leggen
Overbieden, meer bieden
Overwijzen, overmaken
Roofmoord, moord tot beroving
Schijnwerper, zoeklicht, lichtwerper
Spitsuren, drukke uren
Springstof, ontplofbare stof
Tendens, strekking
Terugwijzen, van de hand wijzen
Toeslag, bijslag
Toespitsen, verscherpen
Uitbouw, uitbreiding
Uitnutten, zich ten nutte maken
Uitproberen, op de proef stellen
Uitstijgen, uitstappen
Uitzichtsloos, hopeloos
Veiligstelling, beveiliging
Verbrennen, doorbrengen

Vernalatigen, verwaarlozen
Voorbedacht, opzet
Voorliggen, in behandeling zijn
Voorliggend, onderhavig
Voorradig, voorhanden
Waardiging, waardering
Wegomlegging, wegverlegging
Zekering, smeltstop

Varia

<i>Afstand nemen</i>	Afstand doen, afzien
<i>De denkbaarst grote</i>	De grootst denkbare
<i>Eerst recht niet</i> : als hij vriendelijk spreekt, moet je hem eerst recht niet geloven.	Juist, vooral: Juist als hij vriendelijk spreekt, moet je hem niet geloven
<i>Eerstens</i> , tweedens, derdens, enz.	Ten eerste, tweede, derde, enz.
Een kunstenaar van <i>formaat</i>	Een groot kunstenaar
Tot <i>gelding</i> brengen	Doen gelden
<i>Geven</i> : het geeft; af te geven	Er zijn (bestaan); te koop

<i>Handelen</i> : het handelt zich in dit artikel om het communisme	In dit artikel wordt het communisme behandeld
<i>Hoog</i> : hij leve hoog; het is de hoogste tijd	Hij leve lang; het is hoog tijd
<i>Huis</i> : een uitverkocht huis; het hoedenhuis; van huis uit	Een volle zaal; de hoedenwinkel; van nature (oorspronkelijk)
<i>Ingesteld</i> : ik ben er niet op ingesteld	Het is niet overeenkomstig mijn aard (ik (Vermijd vooral <i>instelling</i> voor standpunt, houding, aard)
<i>-ker</i> : chemiker, epileptiker, politiker, techniker, enz.	<i>-cus</i> : chemicus, epilepticus, politicus, technicus, enz.
<i>Levensnoodwendige</i> artikelen	Eerste levensbehoeften
<i>-maal</i> : niet eenmaal; op eenmaal	Niet eens (zelfs niet); op (in) eens
<i>Reëel</i> : een reële firma; behandeling	Een betrouwbare firma; een fatsoenlijke (redelijke, schappelijke) behandeling
<i>-se</i> : Schubertse liederen, Kruppse messen, Weilse ziekte	Liedereren van Schubert, messen van Krupp, ziekte van Weil
<i>-st</i> : minzaamst; spoedigst	Zeer minzaam; ten spoedigste
<i>Stemmen</i> : dat stemt	Dat klopt (komt uit)
<i>Studeren</i> : hij studeert rechten N.B. Studeren is intransitief;	Hij studeert in de rechten bestuderen is transitief.
De <i>tachtiger</i> jaren	De periode van tachtig
<i>Terug</i> : terugblijven; in oude fouten terugvallen; teruglopen	Achterblijven; in oude fouten vervallen; dalen (achteruitgaan, verminderen)
<i>Vervoeging</i> : ter vervoeging stellen	Ter beschikking stellen
<i>Verdwijnen</i> : een verdwijnend kleine minderheid	Kleine, afnemende minderheid
<i>Waak op</i>	Ontwaak
<i>Zich</i> : op zich	Op zichzelf
<i>Zonder meer</i> (ohne weiteres)	Zonder verklaring, protest; louter; voetstoots, klakkeloos

Liggen voor zitten of staan, zijn, enz. Nederlands is: de zaak, dat *zit zo*, de zaken *staan* slecht. Duits is:

Het voorstel ligt (zit) logisch in elkaar, voor hen ligt ligt (staat) de kwestie zo. Het normale werk ligt (staat) stil. Deze natie ligt (staat) ongeveer tien jaar ten achter.

Das liegt mir nicht (entspricht nicht meine Neigungen).

- Der Grotse Duden. Deze uitdrukking kan in het Nederlands niet overgenomen worden; men zegge: is niet geschikt voor me (rol), strookt niet met mijn karakter (vleien), ligt niet in mijn aard (kunst), ik heb er geen neiging voor (studie), enz.

-matig. Met dit niet zuiver Ned. suffix (mäszig) worden thans veel onnodige adj. gevormd: *dwangmatig* (gedwongen), *voorschriftmatig* (op, volgens v.), enz. Enige zijn geijkt: doel-, kunst-, recht-, stelsel-, plichtmatig, enz.

Regel-, middel-, en *overmatig* zijn goed gevormd: niet met *-matig*, maar met het zuiver Ned. suffix *-ig*, van *regelmaat*, enz.

N.B. Het winkelwoord *momenteel* (op 't ogenblik, nu, voorlopig, tijdelijk, enz.) lijkt een germanisme, maar is zelfs dat niet (momentan).

Neven- voor het begrip *bijkomstig*, *ondergeschikt* (tegenover *hoofd-*) is een germanisme; Nederlands is *bij-*: bijzaak, bijgedachte, bijmaak, bijblad, bijgebouwen.

Onjuist: nevenzaak, nevenge dachte, nevenbedoeling, nevengebouwen, enz. Juist (begrip *gelijkheid*): nevenman, nevenschikking.

Is te met infinitief: *voorschrift* is onjuist:

Dit biljet *is* op aanvraag *te tonen* (moet - worden).

Het is juist voor *mogelijkheid*, *-baar*, *-lijk* en *-waard*:

Het is te proberen. Ik ben niet om te kopen. Dat is te verkiezen. Zij zijn te beklagen.

Um= (verandering): Nederlands *ver-*, *her-*, *over-*

umändern - veranderen

umbauen - verbouwen

Umbenennung - naamsverandering

umdeuten - anders uitleggen

umformen - vervormen (her-)

umrechnen - herleiden

umschaffen - herscheppen

umsteigen - overstappen

umtaufen - verdopen

umschalten - overschakelen

umkleiden - verkleden

Umwertung - waardeverandering

Ten onrechte onderscheiden sommigen *omkleden*: een ander gewoon pak, en *verkleiden*: een carnevalspak aantrekken; beide worden uitgedrukt door *verkleiden*.

Het Nederlandse equivalent van *-nahme* is *-neming*: onderneming, afneming, toeneming, opneming, inneming, inachtneming, inhechtenisneming. Veelal vindt men de

verwerpelijke vormen ontslagname, kennisname, waarname, wegname, stellingname, voelingname, enz.

Ten onrechte onderscheiden sommigen *deelname* (het nemen van een aandeel) en *deelneming* (het medegevoelen); beiden worden uitgedrukt door *deelneming*.

Duits is ook het gebruik van deelwoorden voor substantieven als *medewerkenden*, *uitvoerenden*, *aangestelden* (-*werkers*, -*voerders*, *personeel*).

In absehbarer (einiger) Zeit is zuiver idioom; de Nederlandse navolging niet (bl. 80).

Ook *de hoofdletter in Uw (U)*, bedoeld als beleefdheidsvorm, is misschien een navolging van het Duits, waar *Ihr (Sie) - uw (gij) - met kleine letter geschreven tot verwarring met ihr (sie) - hun (zij) - zou kunnen leiden*. In het Nederlands bestaat die mogelijkheid niet; de hoofdletter is dus overbodig. Wie in de kleine letter een onbeleefdheid ziet, zal ook de verwanten niet onheus mogen bejegenen met *zij, hem, haar* en *zich*, en schrijve bv.:

Wij berichten U dat Uw dochter Haar mantel en Uw echtgenoot Zijn jas vergeten hebben, toen Zij Zich in grote haast naar Hunne woning begaven. Sommigen omvatten het ganse mensdom in hun eerbetoon, en schrijven: Ken Uzelf. Haast U langzaam.

Een der gebruikelijkste modetermen in geestdriftige artikels is het germ. *inzetten*. In goed Ned. betekent het alleen inleggen, storten, opzetten bij het spel; *zich inzetten*: beginnen. 'Het regentij heeft zich ingezet.'

(Denk aan geven, aanwenden, inspennen, wijden, opofferen, opkomen voor, volle overgave, toewijding, enz.)

N.B. Enkele afgekeurde woorden komen in het oud-Nederlands voor, zoals aanrichten (inrichten), een schrijven (een brief), insperren of insparren (gevangen zetten); zo ook de hoofdletter U en die in Uw. Men verdedigt ze soms op die grond. Ten onrechte, meen ik. In de hedendaagse taal behoren zij niet thuis. De gebruikers hebben ze waarschijnlijk niet opgedolven uit het oud-Nederlands, maar binnengesmokkeld uit het nieuw-Duits.

XIV. Engels

1. Enige gebruikelijke anglicismen

Afwezig (absently), verstrooid, peinzend
Alarmeren (to alarm), verontrusten, onrust baren
Als regel (as a rule), in den regel
Boeken (to book a seat), een plaats bespreken
Dimmen (to dim), doven
Donderstorm (thunderstorm), onweer
Ernstig nemen (to take seriously), ernstig opnemen
Gedood worden [bij een ongeluk] (to be killed), omkomen
Handel (handle), kruk, knop
Hanteren (to haunt), bespoken, dreigend vervolgen
Kijk uit! (look out!), pas op!
Leven in een land, huis (to live), wonen; in een hotel: logeren
Meer of minder (more or less), min of meer
Naar voren brengen (to bring forward), zie bl. 79.
Neemt (takes), dat kost je een uur, daar doe je een uur over
Overlappen (to overlap), gedeeltelijk bedekken, samenvallen
Overvloedig (superfluous), overbodig
Realiseren (to realize), beseffen, inzien, begrijpen
Recht zetten (to put right), herstellen, verbeteren
Stap nemen, [een] (to take a step), een stap doen
Stomer (steamer), stoomschip
Suggestie (suggestion), voorstel, raad, wenk
Testen (to test), toetsen
Theepot (teapot), trekpot
Toekomst, [in de] (in future), voortaan, in het vervolg, van nu af aan
Uitputtend (exhaustive), uitvoerig, volledig
Uitvinden (to find out), vinden, ontdekken, te weten (er achter) komen, opsporen, uitvorsen
Vroeger of later (sooner or later), vroeg of laat
Wasfiguur (wax figure),

wassen beeld

Werken (works), fabriek

Woonkamer (living room), zit-, huiskamer

Prominent wordt in de laatste jaren in navolging van het Engels verkeerdelijk gebruikt voor *eminent*, *voornaam*, *eerste*. *Prominens* (Lat.) is vooruitstekend (rots), *eminens* is uitstekend, uitmuntend.

Hospitaal, in goed Ned. uitsluitend militair ziekenhuis, wordt tegenwoordig vaak gebruikt ook voor burgerziekenhuis, naar *hospital*, dat beide betekenissen heeft.

Men lette ook op de verkeerde term *een aardig uitziend meisje*; *to look* is zowel *kijken* als *er uit zien*; *a nice looking girl* is dus letterlijk *een er aardig uitziend meisje*, beter gezegd: een meisje dat er aardig uit ziet. Soms kan een synoniem dienen, bv. ‘Dit geheimzinnig *uitziende* (schijnende) geval werd spoedig verklaard’, of een omschrijving, bv. een deftig *uitziend* heer (een heer met een deftig voorkomen).

Over het angl. *praktisch* (practically, virtually) zie bl. 78, over *rond* voor om bl. 25.

2. Nauwelijks

Bijna niet is in het Engels *hardly*; *nearly not* komt niet voor. Zo vertaalt men *bijna nooit* (d.i. *bijna niet ooit*) door *hardly ever*, *bijna niemand* door *hardly anybody*, *bijna nergens* door *hardly anywhere* - ook in de omgangstaal. Nu heeft de pers hier kortelings de letterlijke vertaling der Engelse uitdrukkingen in de mode gebracht.

Waarom? In de omgangstaal is deze nauwelijks Nederlandse wending gelukkig nauwelijks doorgedrongen; nauwelijks iemand zegt: nauwelijks iemand, nauwelijks iets, nauwelijks ooit - nauwelijks ergens in Nederland.

Hardly beantwoordt ook aan ons ‘eigenlijk niet heel’, bv. ‘That is hardly fair’. Wat dunkt u van de stroeve, letterlijke vertaling ‘Dat is nauwelijks redelijk’?

Dit onderwerp is *nauwelijks minder* belangrijk.

Dit onderwerp is *bijna even* belangrijk.

De bedoeling zal *nauwelijks* geweest zijn De bedoeling zal *waarschijnlijk niet* terug te keren.

geweest zijn terug te keren.

Zijn meening is <i>nauwelijks</i> van waarde.	Zijn mening is van <i>weinig</i> waarde.
In het Noorden is <i>nauwelijks veel</i> te regelen.	In het Noorden is <i>niet veel</i> te regelen.
Het <i>is nauwelijks</i> toevallig dat beide schrijvers hierdoor geïnspireerd werden.	Het <i>zal wel niet toevallig zijn</i> dat beide schrijvers hierdoor geïnspireerd werden.
Ze spreekt Frans <i>nauwelijks met</i> accent.	Ze spreekt Frans <i>bijna zonder</i> (eenig) accent.

3. Beter kunnen

‘Je kon beter’ is waarschijnlijk een navolging van het Engelse ‘you had better’ - je deed beter te, het is beter dat je, ik zou maar liever, enz.

Je kan beter thuis blijven.	Ik zou maar liever thuis blijven.
Dit kon beter gemist worden in een overzicht.	Dit behoort niet voor te komen in een overzicht.
De predikant kan beter vooraf met de gemeente kennis maken.	Het is wenselijk dat de predikant vooraf kennis maakt.
Men kan de correctie beter niet overlaten aan den schrijver.	Het is veiliger de correctie niet aan den schrijver over te laten.
De gulden weggeven? Dan had ik hem beter niet kunnen vinden!	Had ik hem dan maar niet gevonden!
Zulke dingen kan men beter niet meenemen maar ter plaatse kopen.	Het is raadzaam zulke dingen niet mee te nemen maar ter plaatse te kopen.
Die opgeschoten jongens kunnen de bouw van een groot schip beter gadeslaan dan in een portiek hangen.	Het is beter dat zij - dan dat zij.

Het verkeerde van deze slappe, slecht Nederlandse wending blijkt duidelijk uit zinnen als de volgende:

Ze begreep dat ze beter kon doen wat haar gezegd werd.

Dit betekent: zij besepte dat zij het bevel op een betere manier kon uitvoeren. Maar de schrijver bedoelt: zij besepte dat het wenselijk voor haar was te gehoorzamen.

4. Meer, meest

Een lenige, buigzame taal is een taal die veel buigingsvormen heeft. Dat is de onze. Zij kan daardoor grote verscheidenheid van vorm tonen, bv. *aangenaam, aangenamer, aangenaamst* - drie vormen. Verwaarloost men nu de mogelijkheid van verbuiging, dan vermindert men de afwisseling en vervlakt de taal. Dit is thans bij de trappen van vergelijking de mode: *aangenaam*, meer *aangenaam*, meest *aangenaam* - één vorm. Het is een navolging van het Engels, in welke taal gewoonlijk slechts de eenlettergrepige adjectieven verbogen worden: *strong, stronger, strongest* maar *powerful, more powerful, most powerful*. De moderne schrijvers verkiezen veelal de verkeerde vorm: een *meer vriendelijke* bejegening, de *meest gunstige* gelegenheid. Sommigen schrikken zelfs niet terug voor een *meer goede* verstandhouding en de *meest grote* teleurstelling.

Welluidendheidshalve omschrijft men de superlatieven van woorden als *gerust* en *juist*: Dit was niet het *meest gepaste* antwoord.

De woorden eindigende op een sisklank verdragen echter de verbuiging zeer wel; volgens de spellingsregel vervalt de *s* van de superlatiefuitgang: de *wijste* partij, de *praktischte* manier.

Worden twee eigenschappen van één persoon of zaak vergeleken, dan moet de comparatief omschreven worden:

Hij is meer ijverig dan knap. Uw opmerking is meer geestig dan hoffelijk.
N.B. *Meer* heeft hier de zin van *eerder, veeleer*.

5. Glimp

Een zeer gebruikelijk anglicisme is *een glimp opvangen*, de onjuiste vertaling van *to catch a glimpse*.

Glimpse = korte, voorbijgaande verschijning.

Glimp = letterlijk: gloed, gloor, glans; figuurlijk: bedriegelijk, schoonschijnend aanzien. *Een glimp aan iets geven* = letterlijk: doen glimmen; figuurlijk: iets lelijks

een schoon voorkomen geven; een glimp aan een leugen geven, een leugen bewimpelen. *Glimp* betekent nooit *een korte aanblik*.

I caught a glimpse of is *ik zag vluchtig, kreeg een kijkje op*.

De verkeerde uitdrukking is in de mode gebracht door onkundige vertalers, die menen dat *glimpse* glimp is; maar *glimpse* is evenmin glimp als *horse* hor is. *Glimp* is in het Engels *glimmer* of *gleam*.

6. Verkeerde tijd

Een bijzondere vorm van anglicisme is het vervangen van het plusquamperfectum door het imperfectum. Dit is in het Engels geoorloofd, niet in het Nederlands.

Hij vertelde mij dat zijn vader hem als jongen naar Londen *stuurde* (gestuurd had) om de handel te leren.

De volgende zin toont deze fout door zijn inhoud:

Hier lagen vijfhonderd gesneuvelde Russen in de sneeuw, die *poogden* (gepoogd hadden) door de Finse omsingeling te breken.

7. Infinitief zonder te

Waarom te aarzelen? (waarom gearzeld?) is goed Nederlands. Men laat thans veelal *te* weg, in navolging van het Engels. *Why worry?* is in het Nederlands: waarom te tobben? of: waarom getobd? De slecht vertaalde titel van een toneelstuk 'Why Marry?' luidt 'Waarom trouwen?'

8. Is een -e

Als anglicisme is misschien ook te beschouwen de in elk geval zeer verwerpelijke wending: De bewerking door X is *een vlotte*, de indruk die hierdoor gewekt wordt is *een zeer pijnlijke* mijn bezwaar is *een tweeledig*, vgl. her taste is fortunately *a good one*, his life was *a sad one*.

9. Huisnummer

Een merkwaardig anglicisme is de onjuiste volgorde van straatnaam en huisnummer, bv. 25, *Breestraat* (*Dd.*). In het Engels zegt men *He lives 25, Broadstreet*, ook

in de omgangstaal - ook de cockney zegt dat; bedenkt dit, o navolgers, die meent met die malligheid deftig te doen - en men behoudt dan terecht die volgorde in adresopgaven. In het Nederlands zegt men *Hij woont in de Breestraat, no. 25* - logischer, want voor het vinden is de straat hoofdzaak; weet gij de straat, dan vindt gij den man misschien nog wel, maar weet gij alleen het nummer, dan weet gij niets. De deftige verplaatsing is dus een hinderlijke navolging van een verkeerd gebruik.

10. Hoofdletter

Een typografisch anglicisme is de overbodige hoofdletter in opschriften en titels; in het Engels krijgt daar elk woord - met een enkele uitzondering, zoals *of* en *the* - een hoofdletter: *A Midsummer Night's Dream, As You Like It, All's Well that Ends Well*. De Nederlandse spelling is *Elk wat wils, Eind goed, al goed*. Men tracht thans hier de Engelse spelling in zwang te brengen.

XV. Frans

Verwarring met het Frans komt zelden voor: *het kost duur* (is duur of kost veel), *maar wat wilt ge?* (het was te verwachten, het is zeer begrijpelijk, enz.), *ik ben aan het eind van mijn Latijn* (ik heb, of ik weet niet meer), ik *nam* (hield) hem voor den directeur, *en dan te bedenken* (en als men daarbij bedenkt), *verzen* zeggen (voordragen), *in antwoord* (als, ten antwoord), *terugbrengen* (verlagen), aan de bovenkaak *mist* (ontbreekt) een tand. Maar veel gevaar dreigt niet uit Parijs. Daarvoor kent men hier het Frans te slecht of te goed.

Op twee gallicismen moet ik echter de aandacht vestigen, die als om het gemis aan meer te vergoeden, dagelijks verschijnen.

1. *Van een*. Vooral kunstbeoordelaars, die in hoge regionen plegen te zweven, zijn hier verzot op:

Dit tafereel is tegelijk van een verrukkelijke naïveteit en van een geraffineerde bekoring. Deze kunst is van een zeldzaam mannelijke fierheid, van een perfecte beheersing der materie, van een rijkdom die alle cultuurgoederen der menschheid omvat.

Maar ook zij die zich meer op de aarde bewegen, hebben er soms last van:

Van deze opzettelijkheid zijn de meeste gesprekken in dit leerboek. Het is van een gevaarlijke naïveteit om voor deze politieke verschijnselen de oogen te sluiten.

2. *Onderstrepen*

De minister onderstreepte (*herhaalde nadrukkelijk*) dat dit voorstel slechts het belang der mijnwerkers beoogt. De rede werd door hartelijk applaus onderstreept (*bekrachtigd*). Weer klinkt het Wilhelmus, fersch onderstreept (*ondersteund*) door het muziekkorps. Bloemen hebben deze waardeering fleurig onderstreept (*bezegeld*): Zijn gebaren laat hij onderstrepen door wijde togamouwen (*versterken*). Het oog werd getrokken door haar kousen, die haar kleine voet zo flatteus onderstreepten (*deden uitkomen*).

Een gallicisme (of germanisme) is *zich* voor *elkander*. Het reflexief *zich* past alleen waar het onderw. tevens als voorw. of bepaling voorkomt: Zij hebben zich bezeerd.

Onze wegen kruisen *zich* (elkaar). De deelnemers ontmoetten *zich* (elkander) in het feestgebouw.

Een veel voorkomend gallicisme is wellicht ook de meervoudige imperatief gericht tot één persoon als beleefdheidsvorm, bv. ‘*Excellentie, weest rechtvaardig!*’ Zo in brieven aan één persoon, bv. *aanvaardt* of *wilt aanvaarden, houdt u overtuigd, gelooft mij*, enz.

De imperatief, tot wien ook gericht, heeft in het enkelvoud nooit de meervoudsvorm: ‘Vergeef ons onze zonden...’

Men voor het *onpers. Pass.* of *iemand* is een gallicisme:

Men klopt (er wordt geklopt). *Men* komt (daar komt iemand).

Vandaag betekent *op deze dag, deze datum*. Het wordt in de laatste tijd vaak in navolging van het Franse *aujord' hui* gebruikt voor *in deze periode, heden, tegenwoordig*: de schilderkunst van *vandaag*. Dit is niet goed Nederlands.

De modeterm *vandaagdendag* betekent in 't geheel niets.

Algemene opmerking

De scheidingslijn tussen barbarisme en goed Nederlands is niet altijd duidelijk zichtbaar. Sommige barbarismen zijn door het gebruik geijkt, b.v. *opvoering* (vertoning), *onbestemd* (vaag), *liefdevol* (liefderijk) en moeten als geheel ingeburgerd beschouwd worden - zoals ook *ingeburgerd* (inheems geworden). Mijn boek is geen wet, maar een wenk: toets elk verdacht woord nauwkeurig en verkies in geval van twijfel het onbetwistbaar Nederlandse, bv. onbetwistbaar boven *onaanvechtbaar*.

XVI. Uitheemse woorden

Vreemde woorden die hun afkomst tonen zijn ongevaarlijk voor de taal, bv. *invitatie* voor uitnodiging, *tragedie* voor treurspel. Vele missen een Nederlands equivalent, bv. *equivalent*, en kunnen dan, soms naar ons taaleigen gefatsoeneerd (bv. *gefatsoeneerd*), onze taalschat verrijken. Voor nieuwe begrippen doen zij goede dienst: *electriciteit, auto, radio*; en daar zij veelal aan het Grieks of het Latijn ontleend zijn, bieden zij het voordeel der internationaliteit. Als er geen bijzondere reden bestaat om het vreemde woord te gebruiken, verkieze men het Nederlandse, bv. verkiezen boven *prefereren*, openbare mening - *publieke opinie*, bedrijf - *akte*, tentoonstelling - *show*, westrijd - *match*, belegging - *investering*. Maar in het geval van een gewenste nuance, bv. *nuance* voor verschil, gebruike men vrijelijk het vreemde woord als dat

duidelijker uitdrukt wat men bedoelt; zo kan *diner* juist onze gedachte weergeven dan *maal*. Een overmatig gebruik van vreemde woorden moge een opstel ontsieren en een gesprek belachelijk maken, zij tasten de taal niet aan. Zo kan men tafelgerei voor één persoon zonder gevaar voor de taal *couvert* noemen, maar niet *bestek*, omdat dit Nederlands lijkt, en Duits is.

Bruikbare nieuwe Nederlandse woorden zijn *vouwblad* (folder), *theemuts*, *prentbriefkaart*, *luisterspel*, (niet: *hoor-*). Voorts *woongebouw* voor flatgebouw (verg. woonhuis, kantoorgebouw), *brievenknip* (briefordener), *netnummer* (kengetal).

In plaats van het meestal slecht uitgesproken *garage* kan men autoschuur, autoloods of autostal zeggen; *stal* (Lat. *stabulum*) is sta-plaats (*hangar* heet in het Luchtvaartwoordenboek *loods*); voor *eenakter* eenbedrijfspel.

1. Betekenis

Verklaring

Aubade (Fr. *aube*, morgenstond)

ochtendconcert ter huldiging

Climax (Gr. *klimax*, ladder) stijging

Consumptie, het verbruik, staat tegenover *productie*.

Durabel (Lat. *durabilis* van *durare*, voortduren) duurzaam

Grotesk (It. *grotto*; als een grillige grotfiguur), potsierlijk

Verkeerd gebruik

Serenade. Na het diner bracht het fanfarecorps den jubilaris een aubade.

Toppunt. Toen bereikte de vreugde haar climax.

Gerechten of dranken. Ik moet nog twee consumpties betalen.

Duur. Dit artikel is goed en niet durabel.

Groots. Toscanini's vertolking van Bachs meesterstuk was, zoals men verwachten kon, grotesk.

<p><i>Luxurieux</i>, wellustig, ontuchtig (Weelderig: <i>luxueus</i>) <i>Rustiek</i> (Lat. rus, land) landelijk, boers, onbeschaafd <i>Spontaan</i> (Lat. spont, vrije wil) zonder aandring of bevel</p>	<p><i>Weelderig</i>. De barones ontving ons in haar luxurieuze gemeubileerde salon. <i>Rustig</i> Hij heeft zijn drukke betrekking voor een meer rustiek ambt verwisseld. <i>Geestdriftig</i>. Op commando van den bevelhebber hief de troep een spontaan hoorzeel aan.</p>
--	---

Instantie, rechtsgang, aanleg: de onderscheidene instanties van een geding, behandeling van een rechtszaak in eerste instantie. Het wordt thans algemeen als germanisme gebruikt voor *gezag*, *ambtenaar*, *orgaan*, *lichaam*, *college*, *macht*, bv.: ‘de bevoegde instantie’.

De regeling van de inwendige aangelegenheden van Nederlandsch-Indië, wordt overgelaten aan aldaar gevestigde *organen*.
De wet kan aan andere dan in de grondwet genoemde *lichamen* verordenende bevoegdheid geven.
Ieder heeft het recht verzoeken aan de bevoegde *macht* in te dienen.

Piloot, loods, wordt verkeerdelijk gebruikt voor vaste stuurman van een vliegtuig. Het Luchtvaartwoordenboek geeft *bestuurder*.

2. Vorm

Bureelist, niet: *bureaulist*; ‘bureaul’ bestaat niet.
Cyclamen (Gr. kuklamínos), meervoud cyclamens; niet: cyclame - cyclamen
Dilemma (Gr. dileb-ma, geassimileerd; het achtervoegsel is *ma*), keus tussen twee; niet: *dilemna*
Discrediet (Lat. *dis*, ontkennend voorvoegsel), *kwade trouw*; niet: *miscrediet*
Geabonneerde, *abonné*; niet: *abonnet*

N.B. *Arrestant* voor geïrresteerde is geïjkt in de formule ‘Je bent mijn arrestant’ en in *arrestantenkamer*.

Gemarineerd (Lat. *marinus*, van *mare*, de zee); niet: gemarioneerd

Geverbaliseerd (Lat. *verbalis*, van *verbum*, woord; *ver* is geen voorvoegsel) *bekeurd*; niet: verbaliseerd

Peccavi (Lat., ik heb gezondigd). Verkeerd is dus ‘Wij bekennen het: peccavi’.

Propageren (Lat. *propagare*); niet: propaganderen

Symptoom (Gr. *sumptoma*); niet: symptoon

3. Spelling

Absces (Lat. *abscessus*, van *cedere*, wijken, met het voorvoegsel *abs*), etter afscheidend gezwel; niet: abces

Aggressie (Lat. *ad-gressio*; het voorvoegsel *ad* geassimileerd tot *ag*); niet: agressie

Bijou, niet: byou

Carrousel, draaimolen; niet: caroussel

Eczeem (Gr. *ek zema*, door zema, hitte, uitgedreven), uitslag; niet: exzeem

Economie, niet: oeconomie

Email (Fr. *émail*, glazuur); niet: emaille

Financieel (Lat. *financia*); niet: finantieel

Hippisch (Gr. *hippos*) paarden-; niet: hyppisch

Impresario (It., ondernemer; niet: impressario)

Intact (Lat. voorvoegsel *in-*, *on-*); niet: in tact

Luxueus (Lat. *luxus*, stam *luxu*), weelderig; niet: luxieus

Munitie (Lat. *munire*), schietvoorraad; niet: minutie

Obsessie (Lat. *ob-sedere*), kwellende gedachte; niet: obcessie

Polikliniek (Gr. *polis*, stad), maar *polytechnisch* (Gr. *polus*, veel)

Quitantie (Lat. *queo*, *quitum*), kwijtbrief; niet: quittance

Juist

A la bonne heure, dat is tot daar aan toe, of: juist!

(*Heure*, uur of tijdstip, is vrouwelijk)

De profil, van terzijde

Happy ending, blij einde

A priori, a posteriori, vooraf, achteraf

Se non è vero (It. *se*, indien), als het niet waar is

Per se (Lat. *se*, zich: door zichzelf), met alle geweld

Amice (Lat. vocatief van *amicus*), alleen als opschrift Hij is een amice van me.

N.B. Let op Britain, Britannia, Brittany.

Onjuist

A la bonheur

(*Bonheur*, geluk, is mannelijk)

En profil

Happy end

à priori, à posteriori

Si non e vero

Persé

Hij is een amice van me.

4. Geslacht

De prospectus. Niet: *het prospectus*

De quitantie. Niet: *het quitantie*

5. Meervoud

Centra, gymnasia, enz. Niet: *centra's, gymnasia's*, enz.

Centrum, gymnasium, museum, enz. kunnen òf het Nederlandse meervoud hebben, *museums*, enz. (gymnasium bovendien *gymnasiën*), òf het Latijnse, *gymnasia*, enz. - niet beide.

Prospectussen. Niet: *prospecti*

Het Latijnse meervoud is *prospectūs*: *prospecti* bestaat niet. Het Latijnse meervoud van *catálogus* is echter *catálogi*.

Solo's of *soli*. Het laatste is het Italiaanse meervoud.

Specimens. Niet: *specimen*, alsof het enkelvoud *specime* ware.

Het Lat. meervoud zou het (niet gebruikte) *specimina* zijn. Men beschouwe het woord als Nederlands evenals examen, *examens*.

6. De juiste uitspraak

antiquaire: k
antiquariaat: kw
auto: au, niet: o
Berlioz, rijm: chose
Bull (John), rijm: wool
corned: kawnd, niet: kornèt
Derby: aar, niet: eur
Dover, rijm: over
encyclopedie: en, niet: an
Europa: eur, niet: uur
Folkestone: fookstn
full, rijm: wool
gratis: tis, niet: ties
Greenwich: grinnidzj
jure, jurist: j, niet: zj
lustrum, liguster, Luxemburg: us, uks, niet: uus, uuks
magazine: ien, niet: in
magníficus: chní, niet: nji
mistletoe: mislto niet: toe
opera: ur, niet: eer
psychical research, ongeveer: saikikl riesutsj
pull, rijm: wool
puttee, de u van but
Reading: ed, niet: ied
requisitoir: toor
Saint-Saëns, rijm: France
Southern: de u van but
sweating, sweater, rijm: getting, letter
tram: trem
Tuileriëen: iele, niet: ielje
Varsity: s, niet: z
Versailles: s, niet: z
Worcestershire: ong. woestesje
worsted (sajet): woestid

Ti in *natie, nationaal*, enz. wordt veelal verkeerdelijk uitgesproken als *tsi*. Die woorden zijn ontleend aan het Frans, waar *ti* als *si* klinkt.

Engelijfde woorden geve men Nederlandse klanken, bv. *record*, rijm: *tekort*. De Engelse uitspraak is *rék-kord*. Uiterst dwaas is de gebruikelijke uitspraak, *ricór*, met Franse klank. Zo klinke het *Engelse* ‘comfort’ niet Frans, maar rijmend op *dom* wordt.

7. De juiste klemtoon

Aphrodíte, Augías, Cupído, éssay, fiat, Oríon, pacífic, Thalía, Trafálgar
Aéolus, álibi, árbitér, catálogus, Cleópatra, extráne-us, linóleum, márgine,
Melpómene, nótulen, petróleum, Términus, Terpsíchore, totáliter, tránsito

In namen met *Mac* (Schots: *zoon*) valt de klemtoon niet op dit woord: *Macádam*, *Macbéth*, *Macdónald*, *Mackénzie*. Uitzondering: *Máckintosh*. *Macleod* rijmt op *proud*.

Nagenoeg onveranderde Franse woorden behouden de Franse klemtoon: *amnestie*, *aristocratie*, *democratie*, *plutocratie*, *bureaucratie*, *categorie*, *manie*, *feuilleton*, *uniform*.

Vernederlandste krijgen de Nederlandse klemtoon: *concentratie* (*concentration*), *re-unie* (*réunion*).

8. Vaak verwarde woorden

Bomberen, bol maken, verheffen
bombarderen, met bommen bestrooien
complement, aanvulsel
compliment, lofspraak
debitant, verkoper
debutant, beginner
deferentie, eerbied
differentie, verschil
desertie, ontvluchting
dissertatie, proefschrift
desperaat, wanhopig
disparaat, ongelijk
eliminieren, verwijderen
illumineren, verlichten
integreerend, onmisbaar
intrigerend, kuipend
katheder, spreekstoel
catheter, buis
loyaal, trouw
royaal, gul
materiaal, grondstof
materieel, behoeften
modelleren, vormen
moduleren, toon veranderen
naturaliseren, in een staatsverband opnemen
neutraliseren, werking tenietdoen door tegenwerking
pogrom, verwoesting
program, lijst
remunereren, bezoldigen
renumereren, optellen
referentie, getuigenis
reverentie, eerbied

seks, geslacht
sekte, geloofspartij
simuleren, voorwenden
stimuleren, opwekken
sommiteit, kopstuk
stomiteit, domheid
stagnatie, stremming
instigatie, aansporing

9. Justitia, politeia

Zeer gebruikelijk zijn thans de onjuist gevormde adjectieven *justitioneel* en *politieeel* (*Dd.*). De Lat. uitgang *alis* (Ned. *aal* of *eel*) wordt aan de stam gehecht.

<i>Subst.</i>	<i>Stam</i>	<i>Lat. Adject.</i>	<i>Nederl. Adject.</i>
ratio	ration	ration-alis	ration-eel
provincia	provincia	provincia(a)lis	provinciaal

Zo zijn juist gevormd *conventioneel* (Lat. *conventio*), *formeel* (Lat. *forma*), enz. *Justitie* (Lat. *justitia*) kan dus geen ander adjectief naast zich hebben dan *justitiaal* of *justitieel* en *politieeel* is in deze zin geheel onbestaanbaar, daar *politie* is afgeleid van Gr. *politeia*. Men vervange het ene woord door *gerechtelijk* (bv. gerechtelijk onderzoek) en het andere door een omschrijving: *van* of *door de politie*.

Het Latijnse woord *politio*, zou *politieeel* kunnen leveren; het betekent *polijsting* - een spiegel is dus politieeel vervaardigd.

10. Valse barbarismen

1. *Accuratesse* (nauwkeurigheid) bestaat niet in het Frans, evenmin als *accurat*. Eng. is *accurate*, *accuracy*, van Lat. *accuratus*.
2. *Concerteren* (een concert geven); Fr. *concerter* is samen overleggen - zonder muziek.
3. *Discussiëren* (redetwisten, discuten, disputeren); Fr. *discussier* bestaat niet.
4. *Distanciëren* (zich verwijderen, enz.); Fr. *distancer*, niet: *distancier*, is voorbijstreven, overtreffen.
5. *Interesse* (belangstelling); Lat. infinitief: van belang zijn, het gewicht. Navolging van het Duits (bl. 58).
6. *Introducé* (geïntroduceerde); Fr. *introduire*, Verl. Deelw. *introduit*. *Introduceren*, van Lat. *introducere*, is juist gevormd.
7. *Saneren* (zuiveren, verbeteren, gezond maken); Fr. *saner* bestaat niet. Navolging van het Duits.

XVII. Stoplappen en modetermen

Met stoplappen bedoel ik algemene termen, in de plaats gesteld van bijzondere die de gedachte in afwisselende vorm en veelal juister uitdrukken. Het dodelijke gebruik van stoplappen is misschien de meest verbreide fout van de hedendaagse kranten- en brievenstijl; ik noem het dodelijk omdat het aan de taal alle leven ontnemt. De oorzaak is gemakzucht, het gevolg eentonigheid. Tal van geschikte uitdrukkingen die afwisseling en kleur aan de stijl zouden verlenen, geraken in onbruik en de taal verarmt. Men gunt zich niet de tijd de juiste, passende uitdrukking te kiezen en plaatst plompverloren de stoplap. Onderwijs wordt gegeven, het examen wordt afgelegd (afgenomen), een verdrag gesloten, een vergadering gehouden, een slag geleverd, een wijziging aangebracht, een gesprek gevoerd, de brand is uitgebroken, de moord is gepleegd, maar het kost enige moeite dit te bedenken, dus - het onderwijs vindt plaats, het examen heeft plaats, het verdrag vond plaats, de vergadering zal plaats hebben, de slag heeft plaats gehad, de wijziging had plaats, het gesprek had plaats, de brand heeft plaats gehad, en ook de moord heeft plaats gehad.

Behoeft het betoog dat dit euvel de taal verarmt? Al die onderscheiden synonieme termen worden verdrongen door de stoplap; de taal wordt eenvormig, saai, karakterloos en zo onpersoonlijk dat het naar de stijl te oordelen is alsof alle artikelen over alle onderwerpen in alle bladen alle dagen geschreven worden door één persoon.

Vermijd de stoplap en kies een ander woord uit de grote schat van synoniemen die onze rijke taal u biedt.

Een door mij gemaakte verzameling, 'Een ander woord', is in 1945 verschenen (Van Goor).

Enige voorbeelden van stoplappen

Een of geen rol spelen. Wat belangrijk is speelt een rol, wat onbelangrijk is speelt geen rol. Als gij over de betekenis der schilderkunst gaat schrijven, noemt gij uw opstel *De rol der schilderkunst*; zijn de kosten u onverschillig, dan zegt gij dat *geld* bij u *geen rol speelt*. Zelfs *het gemis* kan acteren: *het gemis* van plichtsbesef *speelt* bij die euvel *een belangrijke rol*. Soms ook *staat* de rol, en wel *vooraan*: Smit heeft bij deze verbetering *een vooraanstaande rol* gespeeld. Men kan zonder veel overdrijving zeggen dat de rol in de meeste artikelen en vertogen een rol speelt. Vervang deze uiterst vervelende term. Synonieme uitdrukkingen zijn gemakkelijk genoeg te vinden; men denke aan: *het is van weinig betekenis, het is onverschillig, heeft invloed, is de hoofdoorzaak* enz. - huiselijker: *doet er niet toe, kan me niets schelen, komt er niet op aan, enz.*

Hier volgen nog enige staaltjes van wonderbaarlijke rolspeleerij:

Vernielde bruggen spelen in dit systeem een beslissende rol.

Bij een luchtbombardement speelt het springen van ruiten geen belangrijke rol.

Of de man voldoende verdient speelt geen rol.

Wat speelt het dan voor een rol wanneer er een klein gebied wordt prijsgegeven?

De tijd speelt hierin zijn polijstende rol.

Hierbij spelen de tekorten der acoustiek geen rol.

U moet zelf bepalen wanneer een japon versleten is; een winkelhaak b.v. speelt geen rol.

Vrijwel, praktisch. Ook deze stoplappen verdringen tal van synoniemen: bijna, schier, ongeveer, zogoed als, nagenoeg, bijkans, ten naaste bij, omstreeks, omtrent, enz.

Hij was vrijwel op slag dood. Vrijwel niemand gelooft dit. Vrijwel een derde deel. Groente is nu vrijwel nergens te krijgen.

Praktisch alles. Praktisch iedereen, niets, nooit, enz.

Naar voren brengen, wijzen op: opperen, opmerken, de aandacht vestigen op, doen uitkomen, aanhalen, de nadruk leggen op, te berde brengen, enz. (Zie blz. 62).

Meemaken: bijwonen, ontmoeten (een persoon), beleven, ondervinden, ervaren, ondergaan, gadeslaan enz.

Uitschakelen: weglaten, overslaan, uitsluiten, verwijderen, terzijde laten (stellen), enz.

Opvallen: in het oog vallen, treffen, de aandacht trekken, het is merkwaardig, opmerkelijk, verrassend

Naast. Dit verdringt: behalve, ook, en, tevens, daarenboven, bovendien, niet alleen (slechts) maar ook:

Naast het kantoor te Bandoeng zal de firma in Medan gevestigd zijn. Naast de gewone treinen zullen vijf extratreinen lopen. Naast zijn schaduwzijden heeft het plan zijn lichte kant.

Het is naast een goed bovendien een goedkoop middel. Hij toonde zich aan den vleugel naast een kundig begeleider ook een goed vertolker van Chopin.

Niet zelden stuurt *naast* de gehele zin in de war, bv.:

Naast de voortreffelijke voordracht en haar zuivere stem draagt de zangeres de verschillende costumes met zwier. Dit dier was naast zijn onaantrekkelijk uiterlijk ook in het bezit van juist de helft van het menselijk hersengewicht. Hij was naast de zorg die hij aan zijn uiterlijk wijdde, een zeer ernstig denker. Naast de inlichtingen die wij ontvingen van de politie zijn de kinderen tegenwoordig veel gemanierder dan vroeger.

Inrichten. Een thans veel gebruikte stoplap:

Er is een brandstapel *ingericht* (opgericht). Hiervoor is een bijzonder examen *ingericht* (ingesteld). Voortreffelijke verkeerswegen werden *ingericht* (aangelegd). De *inrichting* (regeling) der regeringsbevoegdheid.

Oriënteren (het Oosten zoeken, poolhoogte nemen) kan wederkerig gebruikt worden voor *zich op de hoogte stellen*. Maar vooral het deelwoord wordt als stoplap gebruikt: *rechts georiënteerd Engels georiënteerd*; zelfs vindt

men *oriënterend leerboek*, wat bovendien een pleonasme is.

Een voorbeeld van vaagheid is *heroriëntering*.

Binnen afzienbare tijd, erger: binnen *zeer* afzienbare tijd.

Afzienbaar, wat tot het einde toe gezien kan worden, in goed Ned. alleen met *on-* of *nauwelijks* (menigte, stoet, vlakke, ellende). Zeg: *eerlang*. (Zie over dit germanisme blz. 61).

Op korten termijn, handelsterm, mode-woord voor *snel*, *binnenkort*, *spoedig*, enz. (bl. 46).

Niet meevallen betekent ongunstiger blijken dan men eerst dacht, *tegenvallen*, *teleurstellen*, *de verwachting beschamen*:

Hij doet zich aardig voor, maar valt in de omgang niet mee. De oplossing van dat schijnbaar zo eenvoudige vraagstuk valt niet mee. Het spel van die filmster is me niet meegevallen.

Het wordt nu als echte mode-stoplap verkeerd gebruikt voor *onaangenaam* of *moeilijk zijn*:

Een uur in de kou staan valt niet mee. Fietsen tegen de wind valt niet mee. Orde houden in een grote klas valt niet mee. Het valt niet mee goed Nederlands te schrijven.

Oefening

De schriklijkste aller stoplappen is *in verband met*. Gij vindt hieronder een reeks van uitdrukkingen die alle gewoonlijk met deze stoplap verbonden worden; daarnaast een aantal synoniemen. Zoek de juiste combinatie.

Artikel 80	Bij gelegenheid van
de algemene toestand	gelet op
de woelingen is hij vertrokken	in aansluiting aan
de wens van den overledene	ten antwoord op
dit onderwerp	ingevolge
drukke ambtsbezigheden	krachtens
het gevaar	met betrekking tot
het gewicht van de zaak	met het oog op
het slechte weer	naar
maatregelen - de handhaving der neutraliteit	naar aanleiding van
	tengevolge van

mijn verjaardag	ter ere van
mijn vorige brief	ter oorzaak van
plaatsgebrek	op grond van
uw brief	om, door, voor
zijn leeftijd	over, aangaande, betreffende
zijn val van het paard	uit aanmerking van
zijn zwakke gezondheid	uit hoofde van
mijn houding - het leidersbeginsel	vanwege, wegens
	volgens

XVIII. Gemeenplaatsen

Gemeenplaatsen zijn niet onjuist, maar vervelend; hiermee is alles gezegd.

1

Kunst met een grote k
 In het teken van
 Voor de volle 100%
 Dankbaar maar niet voldaan
 In feite
 In wezen
 Meteen
 Uit den boze
 De heilige Hermandad
 In de beste zin des woords
 De duizendkoppige menigte
 De zwakke stee in dit betoog
 Een sympathiek gebaar
 Grootse allure
 Zichtbaar aangedaan
 De serene stilte
 Een lichtend voorbeeld
 De beter gesitueerden
 Verankerd (in de volksziel, in de wet, in onze beginselen, in zijn gemoed)
 De mogelijkheden (de bestaansm., de ontwikkelingsm., de toekomstm., deze
 uitvinding biedt verschillende m., het land der onbegrensde m., enz.)

2

Onder de loupe nemen
 Schitteren door afwezigheid

De inwendige mens versterken
Hoogtij vieren
Op volle toeren lopen
De verschillende facetten van een zaak belichten
Bij de pakken neerzitten

Overkoepelen, overbruggen, bundelen, doorbreken
 Op de helling nemen
 De wijzers van de klok terugzetten
 Pal staan voor de eer
 De handen ineenslaan
 Onder de knie hebben
 Zich scharen om de vaan
 Schouder aan schouder
 Zich (zijn persoonlijkheid) inzetten. Zie bl. 61.
 Een magistrale rede
 Een eresaluut brengen
 Zijn beginselen uitdragen
 Naar het rijk der fabelen verwijzen
 De fakkel overgeven
 Het wachten is op
 Een halt toeroepen

3

Mein Liebchen, was willst du noch mehr?
 To be or not to be
 Last but not least
 l'Histoire se répète.
 Tu l'as voulu, George Dandin.
 Nourri dans le sérail, j'en connais les détours.
 Ni cet excès d'honneur, ni cette indignité.
 Honi soit qui mal y pense.
 Excusez du peu.
 Caveant consules.
 Audi et alteram partem.
 Otium cum dignitate
 Sic transit

4

Het accent is verlegd.
 Het staat in het middelpunt van de belangstelling.
 Het gebouw is geheel naar de eisen des tijds ingericht.
 Toen wij dit lazen, hebben wij ons de ogen uitgewreven.
 Deze dag zal mij onvergetelijk blijven.
 Onder de vele takken van sport bekleedt het voetbalspel een eerste plaats.

Het zou belachelijk zijn als het niet zo treurig was.
Het toneel was in een bloementuin herschapen.
Het applaus nam de vorm van een ovatie aan.

Heden bereikte ons het ontstellende bericht.
 Hij was vrijwel op slag dood.
 Onder overgrote belangstelling vond de begrafenis plaats.
 Nooit klopte men bij hem te vergeefs aan om raad of steun.
 Het boek voorziet in een lang gevoelde behoefte.
 Dit werkje zal zijn weg wel vinden.
 Waarvan nota.

XIX. Beeldspraak

Beeldspraak is het overdrachtelijk gebruik van een woord of gezegde bv. *gesel* voor onheilbrengende toestand, *in de schoenen zinken* voor diep dalen. Wij kunnen ons gemakkelijker een voorwerp voorstellen dan een begrip. Als een schrijver de pest *een gesel* noemt, krijgt de lezer een zeer duidelijke indruk van smart en pijn; het foltertuing staat hem helder voor de geest en hij voelt als het ware de zweepslagen op zijn rug. Zonder inspanning begrijpt hij ook dat de moed die in de schoenen is gezakt zeer diep is gezonken: de schoen is het laagste kledingstuk - hij ziet het voor zich. Men gebruikt dan ook gewoonlijk voor de beeldspraak namen van de eenvoudigste en algemeen bekende dingen, bv. *zee* voor grote hoeveelheid: een zee van rampen, *lach* voor opgewektheid: de toekomst lacht mij tegen.

Ziehier de regel voor de vorming van juiste beeldspraak: de overdrachtelijk gebruikte woorden moeten ook in letterlijke zin een logische gedachte uitdrukken.

Tegen deze regel nu wordt herhaaldelijk gezondigd.

Het stadje leeft op als een bloem, die na lange jaren eindelijk weer water krijgt.

Hier wordt gesproken van een bloem die lange jaren

leeft. Een bloem kan niet lange jaren leven, zeker niet zonder water. Deze beeldspraak is dus onjuist.

Het grootste gevaar voor fouten echter ontstaat door samenvoeging van twee of meer beelden. Ik geef hier enige voorbeelden met ontleding.

Tand, bijtbeentje (vernielende kracht); *vegen*, met een bezem wegschuiven (doen verdwijnen).

De tand des tijds heeft vele van onze oude gebruiken weggevaagd.

Gesel, zweep (ramp); *ondermijnen*, ondergraven (verzwakken).

De gesel der werkloosheid ondermijnt het vertrouwen in de regering.

Stroming, beweging van vloeistof of lucht (politieke richting); *te pletter slaan*, door een stoot in stukken vallen (plotseling onherstelbaar geschaad worden).

Beide stromingen zullen te pletter slaan op onze beginselen.

Sleutel, werktuig om een slot te openen (middel ter oplossing van een vraagstuk); *doolhof*, omheinde ruimte waarvan de uitgang moeilijk te vinden is (verwarde toestand).

De sleutel om de wereld uit de doolhof te voeren moeten wij daar zoeken.

Met een tand kan men niet vegen, met een zweep niet graven, water kan niet in stukken vallen en een sleutel helpt niet om een uitgang te vinden. Al deze combinaties zijn derhalve onjuist.

In de boezem van de regering heeft men het voorhoofd gefronst.

Hun is de as een doorn in het oog.

Beiden hebben diep wortel geschoten in onze hoofden en harten.

Was hij niet een van de rechterhanden van den voorzitter?

Zij moeten over de afgronden van haat en vijandschap heen elkander de hand reiken.

Dit is het gevolg van een reeks van verwondingen aan hetzelfde dijbeen waarvan de laatste hem blijkbaar de nekslag heeft toegediend.

Dit is een goede vooroefening om het trillen van de tongpunt onder de knie te krijgen.

De sneeuw gooide roet in het eten.

Hij legde alle kwalijk geurende uitwasemingen het zwijgen op.

De nota komt voor behandeling niet in aanmerking uit hoofde van den onbehoorlijken toon dien zij ademt.

Dit zou diepe wonden slaan in de banden die deze landen verbinden.

Later heeft men een mouw kunnen passen aan de gestoorde lijn.

Deze tak van onderzoek staat nog in de kinderschoenen.

Men vreest een nieuw bloedbad te ontketenen.

Dit is een voetangel waar deze zaak op zal stranden.

De minister bracht enkele duistere punten naar voren die een ander licht op deze zaak wierpen.

Zou zelfs niet over een gegrendelde deur de hand toegestoken kunnen worden?

Men zette de wijzers van de klok bijna een eeuw terug.

In dit boek wordt het licht geworpen op allerlei facetten van deze parel der vaderlandsche dichtkunst.

De vliegende vaandels noch slaande trommen hebben hun vreugde onder stoelen en banken gestoken.

Men vermijde ook opeenhoping en onderlinge verbinding van juiste beeldspraak. In de volgende voorbeelden vindt men enkele beelden die wel verdedigbaar zijn; de samenvoeging is echter steeds verwerpelijk.

Nadat hij flink aan de tand was gevoeld viel hij door de mand.

Als een half uitgebloeide bloem met neerhangende stengel en verlept blad sleet hij zijn laatste jaren als een masteloos wrak.

We hebben de meerkoeten zoo de hand boven het hoofd gehouden dat alle binnenwateren er mede vergiftigd zijn.

De wethouder heeft het besluit van den Raad tot een wassen neus weten te maken door alle schepen achter zich te verbranden.

Het pionierswerk heeft krachtsbronnen in ons volk aangeboord waarop de pijlers rusten van een wijdvertakt wereldrijk.

Een krachtig regeeringsgeluid heeft geklonken; laat dit vleugelen geven aan onze hoop dat wat ook de toekomst in haar schoot moge bergen, het roer van den staat met vastere hand bestuurd wordt.

Een zeer gewoon voorbeeld van onjuiste beeldspraak

is het gebruik van *splijtzwam* voor datgene wat tot tweedracht drijft. Het juiste beeld is *wig*.

De splijtzwam (bacterie) vermenigvuldigt zich door deling, wordt gespleten, maar maakt geen spleet. Lang voordat deze fout in de mode was, gebruikte Prof. J. Verdam dit woord als treffend juist beeld: ‘.... woorden, die *zich* door vormveranderingen *afschieden* van woorden waarmede zij oorspronkelijk één waren, en dan als zoovele *splijtzwammen* een onafhankelijk bestaan hebben.’ (N. & Z. 1885, bl. 316).

XX. Spelling

1. *Brei*, van breien

Brij, pap

Eiken, bomen

IJken, toetsen

Karwei, werk

Karwij, komijn

Neigen (neigde, geneigd), overhellen. Zie bl. 31.

Nijgen (neeg, genegen), buigen als groet of eerbewijs

Peil, hoogtemerk

Pijl, werptuig

Peilen, de diepte meten

Pijler, pilaar

Rei, rondzang

Rij, reeks

Steigeren, paardenbeweging

Stijgen, rijzen

Steil, bijna loodrecht

Stijl, pilaar, schrijfwijze

Uitweiden, breed omschrijven

Verwijden, wijder maken

Veil, te koop

Vijl, werktuig

Vleien, to flatter

Vlijen, neerleggen (*In het gevlij*, terwille)

Weids, luisterrijk

Wijd, niet nauw

Een leven *leiden* (*mener une vie*, *to lead a life*)

N.B. De *y*, zeer in gebruik bij schilderwerk (*Dd.*) en tikwerk (voor het gemak) is geen Nederlandse letter. Tik *i* en *j* of laat op uw schrijfmachine de *ij* aanbrengen.

Aambeeld, onjuist voor *aanbeeld*.

2. *Aardde*, van aarden
Evenaarde, van evenaren
Graad, degré
Graat, visbeen
Hoofs, hoffelijk
Blootshoofs
Kruid, gewas
Kruit, buskruit

Leidraad, voor geleidraad. De *d* vervalt naar analogie van *leiboom*, *leistang*.

Noords, noordelijk

Noors, uit Noorwegen

Raad, advies

Raat, waskoek

3. *Krabt*, *krabde*, *gekrabd*, *getrapt*, *getobd*, *geschopt*, *geschubd*, *gevonnist*, *behept*.
Verstomd (*stom*), *verstompt*, (*stomp*)

4. *Aanvaardde*, *ontwaarde*; *schitterendste*, *bekrompenste*, *dikste*, *geschiktste*;
ervarenste, *welvarendste*

5. *Aanwensel* (*wennen*), *voorwensel* (*voorwenden*). *Woordvoerster*, *bestuurster*,
vereester.

6. *Laatje*, *sneetje*, *zootje* van *la*, *snee*, *zoo*

N.B. De Minister *spelddde* hem de medaille op de borst en de zetter *spelde*
spelddde verkeerd.

7. Toets de plaatsing der stomme *t* aan een analoge vorm waar zij gehoord wordt.

Je *neemt*: je *vindt* - neem je: *vind* je

je *nam*: je *deed* - nam je: *deed* je

u *neemt*: u *houdt* - neemt u: *houdt* u

u *nam*: u *had* - nam u: *had* u

De gij-vormen (*gij naamt*, *meendet* *gij*, enz.) hebben dus steeds *t*: *gij vondt*,
vondt *gij*; *gij hadt*, *hadt* *gij*.

8. *Brodeloos*, *breidelloos*; *dadelijk*, *adellijk*; *lijdelijk*, *ijdelijk*; *welddadig*, *gewelddadig*;
logenstraffen, *onloochenbaar*; *ontzaglijk*, *hachelijk*; *gelach* (het lachen), *gelag*
(vertering).

9. *Boud*, *bijdehand*. Men zegt, en schrijve dus: *boute*, *bijdehante*.

10. *Heuglijk*, *ontegenzeglijk*, *onmiddellijk*; *dienovereenkomstig*, *dien(s)volgens*,
heel(s)huids; *enigszins*

11. *Ten aanhoren*, *ten aanschouwen*, *ten genoeg* (het aanhoren, het aanschouwen,
het genoeg) - *ten gerieve* (het gerief). Verg. *ten aanzien*, *ten overstaan*.

12. Aaneengeschreven worden:

- a. kennelijke eenheden, bv. *zoveel te, totnogtoe*, (maar tot nu toe); *tweemaal, tweekeer* (Lat. *bis*), maar: *twee malen, twee keren*
- b. samenstellingen met *hier, daar, waar*; niet met *er*
- c. *tweehonderd*, enz., maar: *twee duizend*, enz.

XXI. Leestekens

De leestekens zijn van groot gewicht: zij kunnen de indruk aanmerkelijk versterken en de betekenis verduidelijken of verduisteren, zelfs geheel veranderen.

Klassiek is het voorbeeld:

Tien vingers heb ik aan elke hand vijf en twintig aan handen en voeten
wat zou dit beduiden moeten

De algemene regel is: wees spaarzaam met uw leestekens; gebruik ze slechts in geval van onvermijdelijkheid - hoe minder hoe beter. Want overvloed maakt de bladzijde onrustig voor de blik en bemoeilijkt het lezen. Hier geldt wat de Ier zei: een beetje te weinig is net genoeg.

Ziehier een middel ter voorkoming van overmaat:

Schrijf een bladzijde zonder tekens behalve die waarover geen twijfel bestaat zoals waarschijnlijk de punt en het vraagteken. Lees dan de tekst langzaam hardop en plaats een teken slechts daar waar gij een onduidelijkheid aantreft die door dat teken verhelderd kan worden.

Deze zinnen bevatten geen tekens. Zijn zij daardoor onduidelijk?

1. De punt

Plaats een punt:

1. Na een volledige zin
2. Na een rubriekcijfer of -letter, bv. 1. DE PUNT
3. Na een afkorting of samentrekking, bv. *C.* of *Ct.* (Courant), *Prof.*, *mr.*

Uitgezonderd zijn de symbolen vastgesteld door de Hoofdcommissie voor de normalisatie in Nederland, 1927: *km, kg, hl, pk, kW*, enz.

Plaats geen punt:

1. Na een opschrift, bv. Tweede Hoofdstuk
2. Op het titelblad
3. Midden in een zin

Het verschijnsel van de punt midden in de zin komt meestal voor aan het slot van een vertoog (*Dd.*):

Dit geven wij ter overweging. Ook aan den eenvoudigen burger die geen tijd heeft het staatsrecht te bestuderen. Of geen lust. Wat niet hetzelfde is. En die dit moge bedenken. Dat kennis van het staatsrecht hem tot praktisch voordeel zou strekken. En tot verdieping van zijn leven.

Dit is de zgn. hijgstijl.

2. De komma

Gebruik dit teken geheel naar eigen smaak en inzicht, vrij van regels en voorschriften behoudens het hieronder behandelde (het oude ‘geen komma voor *en*’ bijvoorbeeld heeft geen kracht van wet) en met inachtneming der matigheid.

Plaats geen komma voor een *beperkende* bijzin; sluit een *uitbreidende* tussen komma's in.

Beperkend

De agent die daar loopt heeft de misdaad ontdekt.

De jongen die het beste opstel maakt krijgt een prijs.

De leeuw die Artis van den vorst ten geschenke heeft gekregen zit in het laatste hok.

Uitbreidend

De agent, die het gezag vertegenwoordigt, moet onvoorwaardelijk gehoorzaamd worden.

De arme jongen, die vast op een prijs gerekend had, ging teleurgesteld heen.

De leeuw, die terecht de koning der dieren heet, kwijnt in zijn hok smadelijk gekerkerd als een misdadiger.

Vast verband

De bijzin is als een adjectief: *de daar lopende agent*; hier past dus geen scheidingsteken.

Als men de bijzin schrapt blijft er geen logische zin over: *De agent heeft de misdaad ontdekt. Welke?*

Los verband

De bijzin vermeldt een verklarende bijzonderheid; *haakjes* zouden de komma's kunnen vervangen.

Als men de bijzin schrapt blijft er een logische zin over: *De agent moet onvoorwaardelijk gehoorzaamd worden. Iedere agent.*

De komma kan de betekenis geheel veranderen:

De leden van Polyhymnia die te laat gekomen waren, moesten tot het tweede nummer buiten staan. (*Enige leden*)

Bij de tweede voorstelling die ik bijwoonde, had Musch de hoofdrol. (*Ik zag beide voorstellingen.*)

De leden van Polyhymnia, die te laat gekomen waren, moesten tot het tweede nummer buiten staan. (*Alle leden*)

Bij de tweede voorstelling, die ik bijwoonde, had Musch de hoofdrol. (*Ik zag de eerste niet.*)

N.B. 1. Ten onrechte plaatst men veelal de komma in zinnen als: 'Afwezig was het raadslid, de heer Smit,' alsof er maar één raadslid bestond.

2. Na het opschrift van een brief plaatse men geen! maar een,: *Geachte Heer, Mevrouw, Amice*, enz.

3. De kommapunt

De kommapunt scheidt korte hoofdzinnen. Een gewone fout is de vervanging door een komma:

Ik dank u zeer voor uw belangstelling, ik had u al eerder willen schrijven, gij zult mij wel willen vergeven, dit uitstel is niet aan onverschilligheid te wijten, mijn nieuwe werk eist veel van mijn tijd, spoedig schrijf ik u uitvoeriger.

Al deze komma's moeten vervangen worden door kommapunten of punten. In geval van overmaat van kommapunten gebruike men voegwoorden *en, maar*, enz.

4. De dubbele punt

Dit teken levert geen moeilijkheden op. Het verdient aanbeveling het behalve in de gewone gevallen ook te

gebruiken voor bijvoegingen die een *reden* of een *oorzaak* aanduiden:

Dit is een voortreffelijk werkje, maar ik acht het ongeschikt voor de school:
het is veel te wetenschappelijk.
Mijn vrouw zal tot haar spijt niet kunnen komen: zij is nog steeds
bedlegerig.

4. De splitsingsstreep

Gebruik dit teken, in samentrekkingen, slechts ter vervanging van *een volledig woord*,
bv. taal, arbeid.

Juist is: spreek- en schrijftaal, school- en huisarbeid.

Gebruik het dus niet in plaats van een uitgang, bv. -heid, -lijk.

Onjuist is: lui- en domheid, eigen- of figuurlijk.

N.B. Onjuist is ook: heen- en weder lopen, het voeren tegen; dit zijn geen
samentrekkingen.

5. Het deelteken

Dit teken plaatst men op een klinker ter aanduiding dat daarmee een lettergreep
begint, bv. *ruïne*, (verg. *bruïne*). Gebruik het niet waar die aanduiding onnodig is.
Dus:

Prozaïsch - verfraaiing, financiën - financieel, heroïek - glooiing, intuïtie
- eventueel.

N.B. 1. Zet het dus nooit op de *i* van de uitgangen *ing* en *ig*; schrijf:
verdraaiing, bemoeiing, voltooiing, zijig, heig (onhelder, onstuimig).

2. Men plaatst het soms, overbodig, alleen voor het aanzicht, bv. in *geetst*,
ingeent, *knieen*, *zeeengte*.

6. Het weglatingsteken

Dit wordt tegenwoordig dikwijls gebruikt ter vervanging van *ij*, *e* en *ee*: *z'n*, *'t* en *'n*.
Deze spelling is overbodig en heeft twee bezwaren: zij ontsiert de bladzijde en is
inconsequent. De lezer weet ook zonder die lelijke waarschuwingen wel wanneer
hij letters als *ij*, *ee* en *i* bijna toonloos moet uitspreken; hij weet dat *een* (lidwoord),
mijn en *zijn*, zonder nadruk gezegd, dezelfde doffe klank

hebben. Wie het nodig vindt hem de juiste uitspraak aan te geven moet ook schrijven *aard'g, lel'k, pog'ng, vonn's*, om te voorkomen dat hij de klanken van *big, dijk, ring* en *mis* zou laten horen.

In enkele gevallen is het gebruik van dit teken door de gewoonte geïjkt, *zo'n, 's winters, 's morgens, komma's*. Maar deze komen zo weinig voor dat de bladzijden er niet door ontsierd worden.

7. Het accent

Het accent (´, niet: `) gebruike men met grote spaarzaamheid. Onder de invloed van de luidruchtige omgeving waarin wij thans leven is de mode ontstaan accenten te plaats en ook op woorden die vanzelf de klemtoon hebben zoals *veel, zeer*, in 't *geheel* niet, de *meeste*. Enige woorden kunnen een accent nodig hebben, bv. *een*, het telwoord. Maar als er geen gevaar bestaat dat de lezer het met het lidwoord zal verwarren en uitspreken als 'n, schrijve men ook dit woord zonder accent, bv. als het gevolgd wordt door *van* of *der*: *een van beiden, een der schoonste steden*.

De éénheden. We moeten er doorhéén. Vóórbestemd. Véraf. De handen inéénslaan. (Al deze accenten zijn overbodig.)

Sommige bladzijden van hedendaagse romans wekken visioenen van een herrieachtige straat vol flikkerende lichtreclames:

‘Maar - néén! Als Kitty zich ééns iets vòòrgenomen had dan dééd ze het, wát de wérelde er ook van dénken, of, érgér, zèggen mocht!! Zó was zij, en zó zou zij *blijven* - haar gånse léven làng!’

De hoofdletter

Lidwoord en voorzetsel in persoonsnamen krijgen alleen de hoofdletter als zij het begin vormen: *Van Dijk, De Groot, Van der Waals*, maar *J. van Dijk, H. de Groot, G. van der Waals*.

XX. Aanhalingen

Welgekozen aanhalingen van gezegden, blijkbaar door den schrijver zelf in het oorspronkelijke gevonden, ver-

lenen grote bekoring aan zijn verhoog. Zij verduidelijken en versterken zijn stellingen zoals goede illustraties een verhaal verlevendigen. Bovendien bewijzen zij zijn belezenheid en wekken daardoor vertrouwen in zijn kennis. Maar welk nut hebben de afgezaagde aanhalingen waarmee wij gewoonlijk verveeld worden? De gemene schrijver of spreker kiest eenvoudig een exemplaar uit de kleine voorraad van gebruikelijke aanhalingen - hij citeert citaten. Hij veinst belezenheid en verraadt zich dan veelal door de onjuistheid van zijn citaat. Want herhaaldelijk overgenomen zinnen worden zelden zuiver bewaard; een bericht dat van mond tot mond gaat bevat ten slotte niet veel waarheid meer.

Sommige fouten worden zo dikwijls herhaald dat zij - ten onrechte - door het gebruik geijkt worden geacht, zoals 'Barbertje moet hangen' en 'Hij kent zijn Pappenheimers'. Ten onrechte - liegen wordt geen deugd doordat er veel leugenaars zijn.

De schade door deze fouten aangericht is drieërlei: vernietiging (A), verzwakking (B) of onjuiste weergeving (C) der oorspronkelijke gedachte. Onder C rangschik ik de aanhalingen waarin niet de gedachte veranderd is, maar de woorden; dan is de fout zeker van minder betekenis, maar wie een andermans produkt gebruikt, behoort genoeg eerbied voor hem te hebben om het gaaf te vertonen.

A

Kunst is geen regeringszaak (de staat onthoude zich van aanmoediging of steun).

Deze uitspraak wordt aan Thorbecke toegeschreven. Hij heeft echter gezegd, doelende op een tentoonstelling

van schilderijen:

‘Ik zal niet zeggen dat ik er geen belang in stel, maar het is geen zaak van de regering. De Regering is geen *oordelaar* van wetenschap en kunst.’ En later: ‘De kunst is geen regeeringszaak, in zooverre de Regeering geen oordeel, noch eenig gezag heeft op het gebied der kunst. Dit is de zin waarin ik gesproken heb.’ (Parl. Redevoeringen, 1862).

Rekent de uitslag niet, maar telt het doel alleen.

Deze vermaning, in het algemeen geuit, zoals dat gewoonlijk geschiedt, heeft geen zin. In het oorspronkelijke zijn *rekent* en *telt* niet imperatief maar indicatief. De schrijver vermeldt eenvoudig dat het vaderland de uitslag niet rekent maar slechts het doel telt:

’t Erkentlijk vaderland - rekent d'uitslag niet, maar telt het doel alleen.
(H.C. Tollens, Nova Zembla).

Hij kent zijn Pappenheimers (hij weet wat hij van zijn mensen te wachten heeft en hoe hij ze moet aanpakken).

De leider der tien kurassiers van Pappenheim:
Geen vreemde mond zal tussen ons zich schuiven,
Den goeden veldheer en de goede troepen.
Wallenstein:
Daaraan *herken* ik mijne Pappenheimers.
(F. von Schiller, Wallenstein's Tod III, 15)

Barbertje moet hangen (de tegenstander is niet voor rede vatbaar).

Lothario is beschuldigd van moord op zijn vrouw, Barbertje. De rechter zegt: ‘*Die man* moet hangen.’ Lothario ontkent, zeggende dat hij integendeel altijd zeer goed voor haar geweest is. Barbertje verschijnt als levend bewijs van zijn onschuld. Maar nu beschuldigt de rechter hem van zelfingenomenheid, handhaaft het vonnis en zegt:

Gerechtsdienaar, voer *dien man* weg, *hij* moet hangen.
(Multatuli, Max Havelaar)

Bezit uw ziel in lijdzaamheid (verdraag geduldig). Dit

is de onjuiste aanhaling van een onjuiste zin. Lukas XXI, 19 luidt volgens de oude vertaling:

Bezit uwe zielen in *uwe* lijdzaamheid.

De nieuwe vertaling heeft dit aldus verbeterd:

Door uw *standvastigheid* zult ge uw *leven* winnen.

Standvastigheid drukt moed en *kracht* uit; lijdzaamheid duidt een werkloze, *zwakke* houding aan.

De stem des roependen in de woestijn (vergeefse oproep), Markus I, 3. De stem, de oproep van Johannes werd integendeel met grote aandacht en instemming vernomen:

Tot hem nu gingen het geheele Joodsche land en alle Jeruzalemmers uit, en zij werden door hem in de rivier den Jordaan gedoopt. (*Vs. 5, Nieuwe Vertaling*)

Tout savoir c'est tout pardonner (bij juiste kennis van zaken vergeeft men ook het ergste).

Dit is oppervlakkige onzin. De juiste vorm is 'Tout *comprendre* c'est tout pardonner.' Verplaats u geheel op het standpunt van den dader, dan zult gij hem kunnen vergeven; niet als gij alles weet, maar als gij alles begrijpt. Maar ook deze spreuk is een verbastering; zij is kennelijk ontleend aan dit gezegde van Mad. de Staël:

Tout comprendre rend très-indulgent, et sentir profondément inspire une grande bonté. (Corinne)

Les absents ont tort (de afwezigen hebben ongelijk).

Dit gezegde, in de Verleden Tijd, komt veel voor in concert- en toneelverslagen; de recensent doelt dan op het slechte bezoek: de afwezigen hebben veel moois gemist. De betekenis is echter: men vergeet de afwezigen, of men behandelt hen zo dat zij nadeel ondervinden van hun afwezigheid; men eerbiedigt hun rechten niet omdat zij niet aanwezig zijn om die te verdedigen.

Laisser faire, laisser aller (onverschilligheid).

Verwarring van de spreuk der Physiocraten: *laissez faire, laissez passer* (de staat onthoude zich van inmenging in het economisch leven) en de term *laisser aller* (zorgeloosheid).

Er is meer tussen hemel en aarde dan uw filosofie vermoedt.

Dit is een banaliteit: uw filosofie kan niet alles tussen het uitspannel en de grond verklaren. De fout ligt in het voorzetsel. Het oorspronkelijke luidt:

There are more things *in* heaven and earth, Horatio,
Than are dreamt of in your philosophy.
(W. Shakespeare, Hamlet I, 5)

Er zijn meer bovenaardse en aardse dingen dan uw filosofie bevroedt. Dit is niet banaal.

East is East, and West is West, and never the twain shall meet.

Deze woorden worden steeds aangehaald met weglating van wat er op volgt, waardoor de gedachte het tegenovergestelde is van de oorspronkelijke.

Oh East is East and West is West, and never the twain shall meet, till earth
and sky stand presently at God's great judgement seat;
But there is neither East nor West, Border nor Breed, nor Birth, when two
strong men stand face to face, though they come from the end of the earth.
(R. Kipling, The Ballad of East and West).

Ook de goede Homerus slaapt wel eens (vergissen is menselijk).

Dit zegt men gewoonlijk *ter vergoelijking* van een fout. Het is de verkeerde aanhaling van deze regel:

Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.
Ik erger mij, telkens als de goede Homerus soest.
(Horatius, Ars Poëtica, 359)

Indignor wordt verzwegen en *quandoque* verkeerdelijk vertaald door *soms*. De onjuiste aanhaling verandert dus een verwijt in een vergoelijking.

Habent sua fata libelli (de boeken hebben hun lot).

Dit is beuzelpraat. Het is een brok van deze regel:

Pro captu lectoris habent sua fata libelli.

Het lot der boeken *hangt van 's lezers opvatting af.*

(Terentianus, De literis, etc. Inleiding)

‘De een zal mijn boek te uitvoerig vinden, de ander te beknopt, een derde niet duidelijk genoeg: het lot der boeken, enz.’ De verminking maakt van een pittige gedachte (de lezer maakt het boek) een waarheid als een koe.

Van de doden niets dan goeds (verzwijg de fouten der doden).

Dit is dwaasheid. Het oorspronkelijke luidt:

De mortuis nil nisi bene. (Diogenes Laërtius I, 3)

Het betekent dat men over de doden alleen waardig en welwillend mag spreken.

N.B. Wordt deze zin in het Latijn aangehaald, dan bevat hij veelal de fout *mortibus*.

Mors (mortibus) is *de dood*; mortuus (mortuis) is *de dode*.

Risum teneatis, amici!

De gewone vertaling, ironisch bedoeld: ‘Lacht niet, mijne Heren!’ is naar vorm en inhoud onjuist.

Teneatis is geen imperatief (*tenete*), maar subjunctief. Horatius, de noodzakelijkheid van eenheid in een kunstwerk besprekende, zegt ongeveer:

‘Als een schilder u zijn schilderij toonde - een mensenhoofd op een paardenek, waaronder allerlei ledematen, een mooie vrouw eindigende in een lelijke vis, *zoudt gij dan uw lachen kunnen houden, vrienden?* (Ars poetica, 5).

Homo sum: humani nihil a me alienum puto (ik ben maar een feilbaar mens: geen menselijke zwakheid is mij vreemd).

Dit klinkt als een plechtige zin voor een ernstige gedachte. Maar het oorspronkelijke is heel wat luchtiger. Het is een nuchtere zin uit Terentius' blijspel Heautonti-

morumenos (I, I, 25). De zelfkastijder zwoegt in zijn tuin en een buurman vraagt verklaring. ‘Wat gaat jou dat an?’ zegt de eerste ...

Hebt ghy behalleven uw' eyge dingen dan
Segh, Chreme, soo veel tijds? dat met een ander man
Sijn saeck ghy u bemoeyt, die u geensins kan raecken?

De buurman:

Ick ben een Mensche, en de menschelijcke saecken
Die oordeel ick my oock ten deelen aen te gaen.
(Buysero, Selfs-queller)

‘Ik ben mens en ik vind dat al wat den mens raakt, ook mij aangaat.’ (Antwoord op het verwijt van bemoeizucht).

B

Le style c'est (tout) l'homme.

Dit is een verbastering van *le style est l'homme même*.

Les connaissances, les faits et les découvertes s'enlèvent aisément, se transportent et gagnent même à être mis en oeuvre par des mains plus habiles. Ces choses sont hors de l'homme; le style est l'homme même.
(G.L.L. Buffon, Discours sur le style)

De sterke tegenstelling *hors de l'homme - l'homme même* is in de verminkte aanhaling geheel teloor gegaan.

C'est le ton qui fait la musique.

Dit betekent: de wijze van spreken toont de bedoeling van den spreker. Maar *la musique* is te algemeen; met die zin doelt men op een bepaalde bewering. Juister is de in Frankrijk gebruikelijke vorm:

C'est le ton qui fait la chanson.

C'est le premier pas qui coûte.

Dit beantwoordt aan het Nederlandse ‘alle begin is moeilijk’. Maar het oorspronkelijke is scherper gesteld:

Il n'y a que le premier pas qui coûte. (Mad. Du Deffand)

Alleen in deze vorm is de moeilijkheid der verdere stappen nadrukkelijk uitgesloten.

La critique est aisée mais l'art est difficile.

La critique est aisée *et* l'art est difficile.
(P.N. Destouches, Le glorieux II, 6)

Deze schijnbaar geringe wijziging maakt van een poëtische regel een prozaïsch bericht.

There's method in his madness (hij doet dwaas, maar consequent).

Though this be madness, yet there is method in 't. (W. Shakespeare, Hamlet II, 2)

It slaat waarschijnlijk op *this*: Hamlet's woorden.

Ab uno disce omnes (beoordeel naar dit ene staaltje al het overige).

Deze vertaling is onjuist: *omnes* is mannelijk meervoud en kan niet *alles* betekenen. Het oorspronkelijke luidt:

Crimine ab uno disce omnes. (Vergilius, Aeneïd II, 65)

Leer *allen* kennen door één misdaad, die van een hunner.

C

Ende desespereert niet.

Dispereert niet, ontsiet uwe vijanden niet, daer en is ter werelt niet dat ons kan hinderen.

(Jan Pieterszoon Coen, Brief aan Bewindhebberden der Oost-Indische Compagnie, 29 September 1618)

Der Mohr hat seine Schuldigkeit getan.

Der Mohr hat seine *Arbeit* getan.

(F. von Schiller, Die Verschwörung des Fiesko zu Genua III, 4)

Das ist der Fluch der bösen Tat, dass sie stets Böses muss gebären.

Das *eben* ist der Fluch der bösen Tat, dass sie, *fortzeugend, immer* Böses muss gebären. (F. von Schiller, Die Piccolomini V, 1)

Wenn du zum Weibe gehst, vergiss die Peitsche nicht.

Du gehst zu Frauen? Vergiss die Peitsche nicht!

(F. Nietzsche, Also sprach Zarathustra I: Von alten und jungen Weiblein)

Mein Liebchen was willst du noch mehr?

Du hast Diamanten und Perlen, Und hast die schönsten Augen -
Hast alles, was Menschenbegehrt, Mein Liebchen, was willst du mehr?

(H. Heine, Buch der Lieder I)

Langen und bängen in schwebender Pein.

Langen und Bängen in schwebender peim
(J.W. v. Goethe, Egmont III, 2)

Il y a des accommodements avec le ciel.

Le ciel défend, de vrai, certains contentements;
Mais on trouve avec lui des accommodements.
(Molière, Le Tartuffe IV, 5)

Plus que ça change, plus c'est la même chose.

Plus ça change, plus c'est la même chose. (A. Kaar, Voyage autour de mon
jardin, 55).

Du choc des opinions jaillit la vérité.

Du choc des sentiments et des opinions
La vérité jaillit et s'échappe en rayons.
(C.P. Colardeau, Nuits d'Young)

C'est la vérité qui blesse.

Il n'y a que la vérité qui offense. (L. Martel, Proverbes français)

l'Embarras de choix

l'Embarras *du* choix

C'est ainsi qu'on écrit l'histoire.

Et voilà justement comme on écrit l'histoire. (Voltaire, Charlot, I, 7)

What is a name?

What's *in* a name? That which we call a rose, by any other name would
smell as sweet. (W. Shakespeare, Romeo and Juliet II, 2)

There's something rotten.

Something is rotten in the state of Denmark.
(W. Shakespeare, Hamlet, Prince of Denmark I, 4)

The man on the street, the right man on the right place

The man *in* the street, the right man *in* the right place

Multa, non multum (van alles wat, maar niet veel zaaks)

Ajunt enim *multum* legendum esse, *non multa*.

Men zegt namelijk dat ge intensief moet lezen, niet vele geschriften.
(Plinius Minor, Epistolae VII, IX, 16)

Ridendo dicere verum

Quamquam *ridentem* dicere verum quid vetat?

Maar wat let me schertsend de waarheid te zeggen? (Horatius, Sat. I, I, 24)

Aanhangsel

De stijl

De stijl vertoont de vorm van 's mensen ganse geest;
 Die vindt men telkens weer, in wát men van hem leest.
 De woorden op zich zelf zijn algemeen bezit;
 Het komt er maar op aan, hoe zet ge z' in 't gelid?
 Dit doet gij naar uw aard, naar uw persoonlijkheid,
 En zo verraadt uw stijl wat soort van mens gij zijt:
 Eenvoudig of gemaakt, bijzonder of banaal,
 Scherpzinnig of verward, gewoon of geniaal;
 En slechte stijl is, als men 't euvel goed beschouwt,
 Volstrekt geen zaak van taal. 't Is een karakterfout.

De meesten geven enkel hun gedachten niet
 Omdat hun geest te weinig stof tot schrijven biedt.
 Zij redeneren zo: als 'k zeilde zonder vlag,
 Dan kwam er wel iets heel onnozels voor den dag.
 Toch kan een eerlijk stuk, uit een eenvoudig brein,
 Voor een beperkte kring zeer lezenswaardig zijn,
 Indien de schrijver zich beheerst, en steeds bedenkt
 Dat weidse woordenkeus de stijl geen schoonheid schenkt.
 Dit is 't voornaamste waar uw stuk mee valt of staat:
 Niet wat gij schrijft, maar wat gij ongeschreven laat.

Een eerlijk steller zorgt dat hij natuurlijk blijft
 En zijn gedachte scherp en duidelijk nederschrijft.
 Zijn termen zijn correct, zijn zinnen vlot en kort,
 Zodat zijn opstel boeit, en grif begrepen wordt.
 Zo'n zin, zes regels lang, loopt vast en zeker mis,
 Daar de scribent aan 't eind 't begin vergeten is.
 't Is enkelvoud aan 't slot, en meervoud in 't begin,

't Is actief voor en na, en passief middenin.
 Richt uw gedachtengang, volg steeds de rechte lijn,
 En laat in 's hemelsnaam uw zin geen lintworm zijn.

Maar wat doet menigmaal zo'n meester impotent?
 Hij fabriceert de zwaarste zinnen zonder end,
 Bakt mooie, lange, nieuwe woorden bij de vleet,
 En stuurt zijn kind op straat, geschilderd en verkleed.
 Hij vlecht de frazen om zijn mager denkbeeld heen;
 Nu staat hij op zijn hoofd, dan op zijn grote teen,
 Opdat de lezer zucht', wat meestal ook geschiedt:
 'Het zal wel prachtig zijn, want ik begrijp het niet.'
 De stijl is 't silhouet van wat de hersens zijn,
 En duisterheid van stijl verraadt een duister brein.

Wie zich tot stelen van een anders stijl verlaagt
 Is als de man op straat, die mom en masker draagt,
 Een masker, schoon in schijn, in wezen vals en voos:
 Ik griezel! 't Leek te leven - bah! 't is levenloos.
 Veel liever zie ik 't lelijkst menselijk gezicht,
 Want daaruit straalt tenminste 't echte levenslicht.
 Een pover journalist, tot schrijven slecht in staat,
 Steelt van zijn ambtgenoot, en leeft van plagiaat.

Een slechte schrijver dwingt, verwringt zijn eigen stijl,
 En tracht zijn taal te duwen naar een hoger peil.
 't Zijn fratsen die hij in zijn kunstprodukt verkoopt,
 En 't is of elke zin van 't stuk op stelten loopt.
 Gemeenplaats volgt gemeenplaats, stoplap mode-woord;
 Zo hotst zijn hobbelpaard. En hij pent lustig voort.
 En vraag maar niet wat al die fraaiigheid beduidt:
 't Is bergenbarenswee - een muisje komt er uit.

Hoe moeilijk het ook schijnt, er is maar weinig aan
 Om zo te schrijven dat geen mens je kan verstaan;
 't Is heel wat lastiger, eenvoudig, kort en klaar
 Te schrijven over iets dat duister lijkt en zwaar.
 Als gij zwaarwichtig schrijft, verdient gij het verwijt
 Dat gij diepzinniger wilt schijnen dan gij zijt.
 Ziehier *de* wet der letterkundige moraal:
 Zeg ongewone dingen in gewone taal.
 Is deze zin er niet een sprekend voorbeeld van
 Hoe men iets van gewicht eenvoudig zeggen kan?

De meeste schrijvers keren deze regel om;
 Dat is niet slechts onjuist, 't is daarenboven dom:
 Wie zich de schijn van kennis en geleerdheid geeft
 Schept een vermoeden dat hij bitter weinig heeft.
 Want schijn beduidt gemis. Dit geldt op elk gebied:
 Wat iemand affecteert, bezit hij zeker niet.

Vermijd ook slordigheid. Want wie iets slordig zegt
 Toont dat hij aan zijn denkbeeld weinig waarde hecht.
 De zelfbewuste denker kiest gekuiste taal;
 Zo legt men kostbre vruchten op kristallen schaal.
 En in besprekingen van letterkundig werk
 Treft slordigheid van stijl natuurlijk dubbel sterk:
 Wat is een recensent die zich er niet voor hoedt?
 Een rechter op de zitting in zijn ondergoed.

Hetzij g' een schetsje schrijft, of een beschouwing schept,
 Vooreerst moet vaststaan *dat gij iets te zeggen hebt*.
 Hoe simpel lijkt dit woord, en hoeveel houdt het in!
 Het zij van al uw schrijven basis en begin.
 Wat heb ik vaak produkten onder 't oog gehad
 Waarbij ik uitriep: man, schei uit! Je schrijft maar wat.

Wees zuinig op uw inkt, en schrijf alleen maar zo,
 Dat gij kunt zeggen, met de woorden van Boileau:
 ‘Ma pensée au grand jout partout s'offre et s'expose,
 Et mon vers, bien ou mal, dit toujours quelque chose.’

Wie schrijvend al zijn aandacht aan zichzelf wijdt
 Staat schuldig aan de fout der *subjectiviteit*.
 Ik neem nu aan dat gij uw onderwerp beheerst;
 Maar dan begint het zware werk van 't schrijven eerst.
 Gij wordt allicht verward, te duister of te hoog;
 Houd geen alleenspraak, schrijver; geef een dialoog,
 Die des te helderder moet zijn in ieder woord,
 Omdat gij nooit de vragen van den lezer hoort.

Een objectief geschrift is als een schilderij:
 Des schrijvers denkbeeld pakt direct, en blijft u bij;
 Een subjectief produkt - een vetvlek op een muur:
 Als ik er lang op kijk, ontdek ik een figuur.
 Geef makkelijk weer wat gij met moeite hebt gedacht;
 Ook voor ideeën geldt de wet der zwaartekracht:
 Gezwinder gaan gedachten, die als dingen zijn,
 Van hersens naar papier, dan van papier naar brein.

Een zeer gewone fout, die gij vermijden moet,
 Is de breedsprakigheid, de woordenovervloed.
 Voorzichtig! Spaar des lezers tijd en zijn geduld;
 Draag zorg dat gij zijn hoofd met goede waar vervult.
 't Is beter dat iets nodigs ongeschreven blijft
 Dan dat gij iets te veel, iets overbodigs schrijft.
 (In deze zin komt ook iets overbodigs voor,
 Maar dit is poëzie; dan kan 't er nog mee door.)
 Te veel is op het punt van stijl mijn grootste grief:
 Het adjectief - de vijand van het substantief!

Begrijpt gij dit, of vindt gij 't ijdel woordenspel?
Voltaire zei het, en Voltaire wist het wel.

Schreef niet Hesiodus, de wijze Griekse bard:
Een half is meer dan een, en minder dan een kwart?
De lezer heeft ook op wat eigen arbeid recht;
't Geheim van saai te zijn is dat men alles zegt.
Veel wijsheid, weinig woorden, kenmerkt het genie;
De waarheid is het mooiste zonder draperie.
Uw schip gaat naar de grond als gij 't te zwaar bevracht;
Schrijf nooit iets dat de lezer zelf wel had bedacht.

Wie in de rede valt, kent zijn manieren niet;
Dit geldt natuurlijk evengoed op stijlgebied;
Een schrijver die zijn stuk met haakjes overlaadt
Interrompeert zichzelf, een even ernstig kwaad.
Hij perst zijn tussenzinnen in een tussenzin,
En dan nog weer een tussenzin daar tussen in,
Zoals die tafeltjes, geschoven in elkaar.
De arme lezer, met de handen in het haar,
Zegt onder de lectuur aan 't einde van zo'n zin:
Het slot begrijp ik, maar hoe was ook weer 't begin?
Zo wijkt het hersenwerk naar de verkeerde kant,
Want het geheugen zwoegt, in plaats van het verstand.

Wie telkens zinnen - 'k voeg een voorbeeld, dat de leer,
Die 'k schrijvers, welken wellicht, wat ik hier beweer,
Hetgeen in dit gedicht, waarin 'k de stijl, waarvan
't Succes, waarop men hoopt met opstel of roman,
Afhankelijk is, bespreek, behoort als kroon op 't werk,
Niet duidelijk is, wil prenten in de geest, versterk',
Bij mijn beknopt betoog - in andre zinnen ploft,
Is lui of nonchalant en altijd onbeschoft.

Schrijf dus eenvoudig. Maar - schrijf niet zoals gij spreekt;
 Ook dat is affectatie, die zich altijd wreekt.
 Wij praten zorgeloos; wie spreekt er zonder feil?
 Gij komt gekleed op straat, verzorgd zij ook uw stijl.
 De woorden die men heden vaak gedrukt ziet staan
 Doen ieder man van smaak hoogst onaesthetisch aan.
 Behandel lichte stof niet statig of geleerd,
 Wees luchtig op zijn tijd, maar blijf gedistingeerd.

De hinderlijkste vorm van imbeciliteit
 Is 't pronken met een andermans oorspronkelijkheid.
 't Is de gemeenplaats. Schuw, verfoei die als de pest:
 't Ontstellende bericht,' 'het teken,' - en de rest.
 Plaats nooit een pittig woord dat in de mode is,
 Dan onderscheidt gij u, en houdt g' uw opstel fris.
 De eerste die zo'n term (*zijn* vinding!) schreef, was groot,
 De tweede was een dief, de derde 'n idioot.
 Gij geeft uw gast, als gij die muffe fout begaat,
 In plaats van een sigaar een peukje, van de straat.

Hoe weinig werk ontstaat uit 's schrijvers intellect,
 Gelijk een huis gemaakt wordt door den architect,
 Die eerst zijn ganse plan zorgvuldig overdenkt
 En aan elk onderdeel zijn volle aandacht schenkt.
 De meesten stellen niet; zij spelen domino:
 De hand grijpt naar een steen; die zetten zij maar zó.
 Met veler werk wordt nog fantastischer geknoeid:
 't Ontstaat zo ongeveer als een koraalbank groeit.
 Weer andren stormen voort, gelijk een dolle koe,
 In tomeloze vaart - en Joost weet waar naar toe.
 Wij leven in een wilde, schreeuwerige tijd;
 Is 't wonder dat de stijl daar droevig onder lijdt?

Register

Aandringen	bl. 26
Aangelegd 57
Aangestelden 57
Aangewezen 57
Aanmerking 45
Aanpassen 57
Aanrechten 30
Aanrichten 30
Aarzelen 57
Aansluiting	... 26, 80
Aanstoten 55
Aantal 22
Aantekenen 35
Aantijgen 25
Aanvechtbaar	57, 68
Aanvoelen	... 35, 57
Abonment 71
Absces 71
Accuratesse 00
Achternazetten	... 00
Afdekken 57
Afgestemd 57
Afgeven 58
Afgezwakt 57
Afglans 57
Aflasten 35
Afspelen 35, 57
Afschieten 57
Afstemmen 57
Afstoten 57
Afwerpen 45, 57
Afwezig 61
Afzienbaar 60, 79
Aggressie 71
Akte 69
Alarmeren 61
Aller 45
Allerlei 15
Als 22, 35, 42
Als regel 61
Amice 72, 98
Ander(s) 35
Antwoord 26
Arrestant 71
Aubade 70

Band	57
Basis	22
Beachtenswaardig	57
Bedenken	67
Bederven	24
Bedoeld	36
Beduidend	57
Beëindigen	36
Begaving	55
Begeestering	57
Begroeten	57
Begrijpen	43
Behalve	30
Behoort	43
Behoren	26
Behoudens	30
Beide	12
Beider	45
Bekennen	30
Belanghebbende .	30
Beleefd	46
Belerend	57
Beletten	28
Belevenissen	57
Beluisteren	36
Bemeesteren	57
Bemerken	55
Bemerking	55
Benutten	57
Benijden	24
Beoefenen	32
Besluiten	23
Bestaan	27, 46
Bestek	70
Beter kunnen ...	64
Betoog	30
Betrachten	5, 55
Betreffende	57
Bevelen	24
Bidden	25
Bijou	72
Billijk	57
Bloeden	31
Bloeien	31
Blijkbaar	31
Boeken	46, 62
Bombarderen	75
Bot vieren	25
Brengen	57

Briefpapier	57
Brouwen	25
Bureelist	71
Bij dezen	27
Bij monde	43

Bijna 50, 63
 Bij voorbaat 47
Carrousel 72
 Catheter 75
 Climax 70
 Comfort 74
 Complement 75
 Concerteren 76
 Consumptie 70
 Crisis 21
 Cyclamen 71
Daadkracht 57
 Daadwerkelijk .. 35
 Daadzaak 57
 Da-ag 48
 Dank 37, 43, 47
 Dan 35
 Dan wel 36
 De algemeen 44
 Debitant 74
 Debutant 75
 Deelname 61
 Deferentie 75
 Derby 74
 Dergelijke 44
 Derven 24
 Desperaat 75
 Destijds 31
 Dezen 27
 Dienovereenkomstig 87
 Diens 37
 Diensvolgens ... 87
 Differentie 75
 Dilemma 72
 Dimmen 62
 Discussieren 76
 Disparaat 75
 Dissertatie 75
 Distanciëren 76
 Doel 22, 37
 Donderstorm 62
 Doordat 34
 Doorgeven 37
 Doornemen 55
 Doorslaggevend 17, 57
 Doorvoeren 57
 Doelbewust 34

Doelloos 37
Doelstelling 37
Doorkruisen 57
Doorsnee 57
Draagwijdte 57
Dreiging 57
Duizend 22, 88
Durabel 70
Durend 57
Duur 37, 67, 70
Dwarsdrijven ... 25
Economie 72
Eczeem 72
Eenakter 70
Een -e 66
Eenmaal 59
Eerste 44, 63
Eerstens 58
Eerst recht niet .. 58
Eigendommelijk .. 57
Eigenwaarde 43
Elimineren 75
Email 72
En 22, 48, 79
Enigste 15
Enigszins 87
Erkennen 30
Ernstig nemen .. 62
Erven 24
Evenmin 28
Financieel 72
Folder 70
Formaat 58
Gaat om 42
Garage 70
Gebelgd 25
Gedood worden . 62
Geen 27
Geestdriftig 71
Geëigend 58
Gelding 58
Genegen 31
Gemarineerd 71
Gemeenzaam 56
Gemis 26
Geschikt 57
Gestold 25
Gevaarte 21
Geven 58

Gewaagd 38
Gezouten 25
Glanzend 57
Glimp 65
Grootmacht 57
Grotesk 70
Gymnasium .. 21, 73
Handel 62
Handelen 59
Hangar 70
Handgeknoopt .. 34
Handomdraaien .. 58
Hanteren 62
Happy ending ... 73
Heel(s)huids 87
Heenwijzen 58
Heer 15
Heilgymnastiek .. 57
Helaas 49
Helpt 43
Hen, hun 38
Herbergen 25
Herdenken 31
Hippisch 72
Hoeden 28
Honderd 22, 88

Hoofdletter .. 67, 92
 Hoog 59
 Hoogte 26
 Hoorspel 70
 Hopelijk 58
 Hospitaal 63
 Houden 25
 Houwen 25
 Huis 59
 Huisnummer 66
Iets, iemand . 38, 68
 Illumineren 75
 Impresario 72
 Indertijd 31
 Indringend 57
 Inengen 54, 58
 Ingaand 57
 Ingesteld 59
 Inhalen 57
 Inrichten 30, 79
 Insperren 58, 61
 Instelling 57
 Instantie 71
 Instigatie 75
 Instijgen 58
 Intact 72
 Integrerend 75
 Interesse 58, 76
 Intrigerend 75
 Introducé 76
 Investering 69
 Inzetten 61, 82
 Inziens 45
 Is te 60
Jagen 24
 Je 48
 Justitioneel 76
Kathedr 75
 Keelkop 58
 Kennen 31
 -ker 59
 Kerven 24
 Klemtoon 74
 Kloven 25
 Kluiven 25
 Koopvaardiger ... 38
 Koptelefoon 58

Krachtwagen 58
Kunnen 12, 31
Kwark 58
Kijk uit 62
Lamleggen 58
Lans 45
Lastauto 58
Laten 38
Latent 10
Latijn 32, 67
Leven 62
Leveren 26
Lidwoord 44
Liefdesbrief 58
Liggen 59
Lopen 24
-loos 32
Lot 44
Loyaal 75
Lusten 46
Luxueus 71, 72
Luxurieuus 71
Maar dan ook . 47
Maar ja 47
Maatgevend .. 17, 58
Materiaal 75
Materieel 75
-matig 60
Meemaken 58, 79
Meer, meest 65
Meerdere 57
Meevallen 80
Men 68
Menen 47
Menigte 22
Mentaliteit 38
Metten 44
Middels 58
Minder 47, 62
Minst 29
Minstens 32
Minzaam 46
Miscrediet 72
Missen 67
Mits 28
Muisstil 58
Munitie 72
Museum 21
Moduleren 75

Moeizaam	38
Mogen	12, 25
Momenteel	60
Naar voren	79
Naast	79
Nabuurland	58
-name	60
Naslagwerk	58
Naturaliseren	75
Nauwelijks	63
Nazetten	25
Nazitten	25
Nederlaten	56
Nemen	62, 67
Neven-	59
Neutraliseren	75
Niet	29, 49
Noch	28
Noodgedwongen .	35
Notitie	45
Nul	43
Obsessie	72
Oefenen	32
Ogenschouw	45
Om	38
Om-	60
Oma	47

Omdat	34
Omgeving	57
Omslag	57
Omstreden	58
Onaanvechtbaar .	69
Onbedingd	58
Onbestemd	69
Onderschatten ...	45
Onderstrepen	68
Ongewenst	40
Onmeedogenloos	29
Onmiddellijk	87
Onomwonden ...	58
Ontheffen	27
Ontnemen	56
Ontslaan	27
Ontoelaatbaar ...	39
Ontvouwen	25
Ontwaarding	58
Onverbindelijk ..	58
Onverwoestbaar .	40
Onwelgevallig ...	40
Onwenselijk	40
Oog	43, 80
Ook	49, 79
Opademen	58
Opbaren	58
Opensluiten	11
Opera	74
Opgaaf	56
Opleiden	26
Opletten	32
Opmerken	32
Opwaken	59
Oppassen	32
Oprecht	47
Opvallen	79
Opvoering	69
Opvolgen	24
Opvorderen	57
Op zich	59
Oriënteren	79
Overal	50
Overbieden	58
Overlappen	62
Overleggen	22
Overschatten	45

Overvloedig 62
Overwijzen 58
Paar 22
Pappie 47
Per 26
Per se 73
Persoonlijk 12
Piloot 71
Plaats vinden 76
Plegen 23, 76
Pogrom 75
Polikliniek 72
Politioneel 76
Popelen 44
Praktisch 63, 78
Profil 73
Prominent 63
Propaganderen .. 72
Prospectus 21, 73
Pijpen 43
Raad 46
Raam 57
Raden 24
Rails 21
Rauwelings 33
Rauwelijks 33
Realiseren 62
Rechterlijk 33
Rechtzetten 62
Record 74
Reëel 59
Referentie 75
Regel 62
Regelmatig ... 33, 60
Rein 57
Remunereren 75
Reverentie 75
Richten 27
Richtlijn 57
Riem 42
Rol 78
Rond 25, 57
Rondom 25
Roofmoord 58
Rustiek 71
Saneren 76
Schade 21
Scheppen 23
Schrikken 23

Schuilen	24
Schijnbaar	31
Schijnwerper	58
-se	59
Sekse	75
Sekte	75
Simplistisch	39
Simuleren	75
Slagroom	34, 54
Soepel	39
Sommititeit	75
Soort	15
Soort	26
Specimen	21, 73
Spitsuren	58
Splijtzwam	86
Spontaan	71
Springstof	58
Staf	45
Stagnatie	75
Stamppot	34
Stap	62
Stemmen	59
Stimuleren	75
Stofzuigen	25
Stollen	25
Stomer	62

Stommititeit	75
Stoofsla	34
Stoten	24
Straat	56
Studeren	59
Stijven	23
Suggestie	62
Symptoom	72
Tachtiger	59
Tante Betje	49
Te, ten 14, 27, 66, 87	
Tendens	58
Tenzij	28
Termijn	46
Terug	39, 59
Terugbrengen	67
Terugkomen	45
Terugwijzen	58
Terwijl	39
Testen	62
Theepot	62
Toekomst	62
Toeslag	58
Toespitsen	58
Tonen	33
Toonaangevend ..	17
Tot	26, 27, 44
Trachten	50
Trits	39
Twijfelen	33
Tijgen	25
U	25, 45, 61
Uitbouw	58
Uiteindelijk	10
Uitgerekend	56
Uithollen	57
Uitnutten	58
Uitoefenen	32
Uitproberen	58
Uitputtend	62
Uitvallen	57
Uitvinden	5, 62
Uitschakelen .	46, 79
Uitscheiden	25
Uitstellen	57
Uitstijgen	58
Uitvallen	57

Uitvinden 5, 62
 Uitvlucht 57
 Uitzichtsloos 58
 Uitzien 63
 Uitzoeken 40
 Uitzonderingen .. 15
 Uur 22
Vanaf 26
 Vandaagendag .. 69
 Van een 68
 Valt te 40
 Vanuit 26
 Vanzelfsprekend .. 17
 Vaststellen 57
 Veiligstelling 58
 Verafgoden 25
 Verantwoordelijkheid 33
 Verantwoording . 33
 Verband 80
 Verbaliseerd 71
 Verbannen 24
 Verbergen 25
 Verbieden 28
 Verbolgen 25
 Verbrengen 58
 Verdwijpend 59
 Vergassen 40
 Vergeten 24
 Verhinderen 28
 Verhouding .. 54, 56
 Verkapt 57
 Verkieslijk 15
 Verliefd 26
 Vermeien 33
 Vermits 28
 Vermogen 25
 Vermijden 33
 Vernalatigen 58
 Vernissen 25
 Verplegen 56
 Verplichtend 17
 Verschrikken 23
 Vertonen 33
 Vertoog 30
 Vervoeging 59
 Vieren 25, 31
 Vliegenier 41
 Volgen 24
 Vonnissen 24

Voor	39, 81
Vooraanstaand ...	41
Voorbaat	47
Voorbedacht	58
Voorbijgaan	26
Voordehandliggend	17
Voorgaan	57
Voorkomen	28
Voorliggend	58
Voor mekaar ...	47
Voorradig	58
Voorwerpen	57
Voorzien	26
Vordering	57
Vouwblad	70
Vouwen	25
Vroeger	62
Vruchten	45
Vrijwel	78
Waar	41
Waaien	24
Waardiging	58
Waarloos	33
Waarom	34
Wasfiguur	62

Wassen	23
Wat	41
Wederzijds	41
Wegomlegging ..	58
Weifelen	33
Weinig	28
Welgemeend	47
Welhaast	41
Welstaanshalve ..	41
Werven	24
Weten	37, 47
Wetten	44
Weven	24
Willen	47
Woonkamer	63
Woord	43
Wreken	24
Wuiven	24
Wijten	24
Wijzen	57, 79
Zekering	58
Zelf	41
Zelfbehoud	43
Zich	25, 43, 46, 59, 68
Zodoende	17
Zonder meer	59
Zowel	22
Zuigen	25
Zwelgen	24
Zwellen	24
Zweren	23
Zwerven	24